

ADVOCATENBLAD

SINDS 1918

INTERVIEW

Philippe Schol voelt zich na de aanslag nog altijd onveilig

ACHTERGROND

Praktijken in Limburg en Noord-Nederland onder druk

KRONIEKEN

Burgerlijk
Procesrecht 2020

Verkiezingspeiling Als de balie het zeggen mag

**ALTIJD
SCHERP**
abonnement
€ 1.395,-

**Blijf
scherp**

Een jaar lang onbeperkt cursussen en webinars volgen

Wilt u altijd op de hoogte zijn van de nieuwste ontwikkelingen en voorop lopen in uw vakgebied? Met het Altijd scherp-abonnement van het CPO kiest u 12 maanden lang onbeperkt uit ons aanbod. U kunt cursussen op locatie combineren met onze webinars. Zo blijft u altijd scherp.

Voor een vaste en scherpe prijs.

Meer info en aanmelden: www.cpo.nl/altijdscherp

- ✓ **ONBEPERKT TOEGANG TOT ONZE CURSUSSEN EN WEBINARS**
- ✓ **ALTIJD UP-TO-DATE IN UW VAKGEBIED**
- ✓ **MET ONZE TOPDOCENTEN BENT U ZEKER VAN UW ZAAK**
- ✓ **VOOR EEN VASTE EN SCHERPE PRIJS**

Verder denken • Scherper zijn

Centrum voor Postacademisch Juridisch Onderwijs

101e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen. De redactie werkt volgens de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek. Het volgende nummer van het *Advocatenblad* verschijnt op 13 april.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Redactie

Sabine Droogleever Fortuyn, Stijn Dunk, Francisca Mebius

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2021-02, p.

Aan dit nummer werken mee

Jan Adelaar, Wiep van Apeldoorn, Erik Jan Bolsius, Sandra Braakmann, Jiri Büller, Martijn Gijsbertsen, Tjalling van der Goot, Charlotte Helmer, Hedy Jak, Matthijs Kaaks, Lars Kuipers, Rick Nederstigt, Hilde Nobel, Saskia Reuling, Dirk Sanderink, Tatiana Scheltema, Trudeke Sillevius Smitt, Kees van de Veen, Bendert Zevenbergen

Redactionele bijdragen

De redactie is bereikbaar via redactie@advocatenblad.nl. Opiniebijdragen kunt u ook naar dat adres sturen. Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op. De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Nederlandse orde van advocaten

Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35.
Informatiepunt voor advocaten:
informatiepunt@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 246 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailtendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwendig verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie. Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen? Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Adreswijzigingen van advocaten: adres@advocatenorde.nl.
Andere abonnees: klantenservice@boomdenhaag.nl of bellen met 070-33 070 33.

Website

Alle voorgaande nummers, kronieken en veel losse artikelen zijn ook te vinden op advocatenblad.nl. Advocaten met een account hebben onbeperkt toegang tot de website. Een account kan worden gecreëerd m.b.v. het wachtwoord Advocatenblad.

Advertentiedeelname

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl.

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en veelevoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

ISSN 0165-1331

Omslagfoto: Martijn Gijsbertsen.
Met dank aan Eva Matheij, Magdalena Kučko en Jorrit Posthuma de Boer van Clifford Chance LLP.

© Speer van der Hucht

REDACTIONEEL

GEHEUGEN- STEUNTJE

DOOR / KEES PIJNAPPELS

Aan de randen van Nederland, daar waar het landschap doorgaans wat mooier is, heeft een groeiend aantal kantoren het moeilijk. Dat heeft verschillende oorzaken en gevolgen, leert de reportage van Stijn Dunk, verderop in dit blad. Eén uitspraak valt extra op, die van sociaal advocaat Heleen Klatter uit Veendam. Waar de advocaten verdwijnen, komt de rechtzoekende alleen te staan, waarschuwt ze. 'Het gaat om sociaal zwakke gezinnen uit Stadskanaal of Winschoten waar kinderen uit huis worden geplaatst,' zegt Klatter. 'Die mensen moeten steeds vaker leuren met hun zaak bij meerdere advocaten, omdat een groeiend aantal kantoren ermee stopt. Dat raakt mij verschrikkelijk.'

Daar ligt na de verkiezingen meteen de eerste opdracht voor de nieuwe regering. Houd de sociale advocatuur in de benen of, zo u wilt, herstel de schade die eerdere regeringen hebben aangericht. Een overweldigende meerderheid van de balie is die opvatting toegedaan, blijkt uit de verkiezingspeiling onder het vaste panel van het *Advocatenblad*. Of en in hoeverre advocaten hun toga meenemen naar het stembokje moet natuurlijk blijken. Advocaten zijn ook burgers en er spelen meer thema's in het dagelijks leven. Duidelijk is in ieder geval dat velen onder u kort voor de verkiezingen nog zwevende waren. Dat past natuurlijk ook bij het huidige tijdsbeeld, waarin onzekerheid troef is.

Onzekerheid kenmerkt ook het dagelijks leven van Philippe Schol, de advocaat-curator uit Enschede die in het najaar van 2019 werd neergeschoten. De strafzaak tegen de veronderstelde daders komt langzaam op gang, maar een eventuele opdrachtgever is nog op vrije voeten. Begrijpelijk dat Schol niet gerust is en zich zorgen maakt om de veiligheid van hemzelf, zijn vrouw en zijn kantoorgenoten. Niettemin heeft hij niet het gevoel dat de overheid hem in bescherming neemt, alle mooie woorden na de aanslag ten spijt. Zijn verhaal, vanaf pagina 32, stemt niet vrolijk. Veiligheid is sowieso een thema dat menigeen bezighoudt. Maar liefst zeventig procent van de deelnemers aan de verkiezingspeiling vindt dat de regering extra middelen moet aanwenden voor de beveiliging van togadragers. Verschillende partijen zeggen daar in hun programma ook veelbelovende dingen over. Helaas vertonen volksvertegenwoordigers, eenmaal verkozen, vaak hardnekkige vormen van vergeetachtigheid. Reden te meer om die toga aan te trekken, op weg naar het stembureau. Als geheugensteuntje.

DEZE EDITIE

18
Van oppas aan huis tot virtuele bakwedstrijd

32
Na de aanslag

RUBRIEKEN

- 3** Redactioneel, Colofon
- 6** Interactie
- 7** Cijfers, Citaat, Column Matthijs Kaaks
- 9** In Beeld
- 22** Het Verschil
- 30** Gezien
- 31** Tuchtrectcolumn Trudeke Sillevius Smitt
- 37** Buitenlandse balie, De Dealmaker
- 40** Jubileum 2021: 'Chinese kantoren in aantocht'

COVER

- 10** Stemmen in toga

ACTUEEL

- 17** In de schijnwerpers: 'Volstrekt normale levens zijn ontwricht'
- 18** Van oppas aan huis tot virtuele appeltaartbakwedstrijd
- 43** Lawyers for Lawyers: 'Het gebeurt nu onverhuld'

ACHTERGROND

- 24** Regionale praktijk onder druk
- 38** Hart op de tong

INTERVIEW

- 32** Na de aanslag

IN MEMORIAM

- 44** Paula Boshouwers 1977-2021

JURIDISCH

- 47** Even opfrissen: Onderzoeksplicht versus mededelingsplicht
- 48** Juridische opinie: Bestuursrechter schiet op meer fronten tekort
- 52** Juridische opinie: Rechtsmiddel nodig tegen voorwaarden bij VI

KRONIEKEN

- 54** Kroniek Burgerlijk Procesrecht 2020

VAN DE NOVA

- 76** Ordeberichten
- 86** Van de tuchtrechter
- 89** Transfers

38
Hart op de tong

Deurwaarder 2020

**Kroniek Burgerlijk
Procesrecht 2020**

Ontdek het nieuwe Rechtsorde

“We hoorden veel terug dat gebruikers door de bomen het bos niet meer zagen. Teveel resultaten in beeld, een brij aan informatie, geen overzicht. Dat kan echt stukken beter.”

Dé snelste zoekmachine voor de beste juridische en fiscale professionals van Nederland

Ben je op zoek naar relevante informatie, geordend en overzichtelijk gepresenteerd? Sneller vinden wat je nodig hebt, zodat je verder kunt met je werk? Rechtsorde is een supersnelle zoekmachine, volledig opnieuw ontworpen voor en met de beste juridische en fiscale professionals van Nederland. Nieuwsgierig? Vraag snel een persoonlijke demo aan en ontdek de voordelen van het nieuwe Rechtsorde.

Rechtsorde. Sneller zoeken, sneller vinden, sneller verder.

Wanda Bolte
Productmanager Rechtsorde

Benieuwd naar het nieuwe Rechtsorde?
Vraag een demo aan op rechtsorde.nl/nieuw

**RECHTS
ORDE** **RO**

GESPOT OP SOCIAL MEDIA

Samantha Kranenburg-Geurts • 3rd+
Advocaat Arbeidsrecht Bierman Advocaten
2w • Edited • 🌐

Vandaag weer eens een zitting in Rotterdam. De vraag die vandaag centraal staat is of mijn cliënte aansprakelijk is voor de val van zijn (ingeleende) werknemer. Werkgeversaansprakelijkheid of domme pech? Aan mij de schone taak om het tweede te betogen vandaag.

Aangezien een goede voorbereiding al de helft van de winst is, spreek ik mijn betoog altijd een aantal keer hardop uit. Vanochtend een generale repetitie gehad met mijn meest kritische toehoorder: rechter Isabelle. Als het aan deze rechter ligt, behalen we vandaag een mooi resultaat, nu de rechtbank Rotterdam nog overtuigen 🙌

Dirk Poot 🍀
@N_is_Een

Zeg @SanderDekker, dit lijkt me nu een veel zinniger onderwerp voor een 'minister van #Rechtsbescherming' om mee aan de slag te gaan dan het versturen van blijde tweetjes over verplichte gevangenisstraffen...

#Rechtsbijstand #Zelfredzaamheidstoets

⚠️ **Advocatenblad** @Advocatenblad · Feb 11

De vereniging van sociale advocaten VSAN vermoedt dat de zelfredzaamheidstoets doelbewust wordt ingezet om rechtzoekenden, waaronder de slachtoffers van de Toeslagenaffaire, weg te houden van adequate rechtsbijstand. rechtsbijstand.advocatenblad.nl/2021/02/11/vsa...

12:01 PM · Feb 11, 2021 · Twitter for iPhone

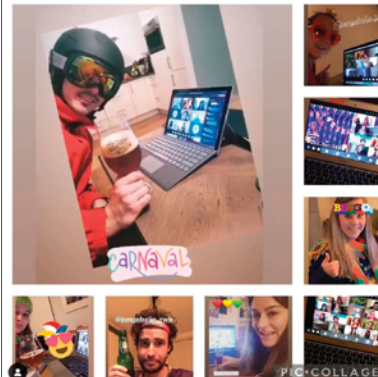

Juriaan de Vries @JuriaandeVries · 19m

Hoorde Ficq gisteren niezen op kantoor. Meteen een anonieme Corona melding gedaan bij de maatschap. Het kantoorbelang gaat voor alles!

jongebalie_zwb

jongebalie_zwb Twee weken geleden genoten we online van de carnavalsbingo. Geheel volgens kledingvoorschrift zat iedereen er in zijn leukste carnavalspekske bij! We hebben een aantal leuke foto's voorbij zien komen, maar er kan er maar één de winnaar zijn. Mark, gefeliciteerd! 🎉🎉
@m_bijltje Jouw prijs komt zo snel mogelijk jouw kant op!

Bisar Çiçek • 2nd
Advocaat bij Schouten Legal Advocaten
1w • 🌐

Cliënten werven...

17:23 📶
← Telefoon

< 324

+31 97023242849 >

Bericht
Vandaag 17:20

[BELASTINGDIENST]

Er staat een bericht voor u klaar omtrent een teruggave met het kenmerk: E8427915
U kunt hier uw bericht openen: s.id/uw-teruggave

Hee man, als ze je door deze shit pakken, zeg dan op het politiebureau dat je Cicek uit Breda als advocaat wilt. Dan kom ik je verhoorbijstand geven. En niks tegen de politie zeggen zonder advocaat!!!

Bericht

CIJFERS

1,3

miljoen euro. Dat betaalde de politie aan het Haagse advocatenkantoor Sjöcrona van Stigt voor bijstand aan agenten in de zaak rondom de overleden arrestant Mitch Henriquez. Het bedrag leidde tot de nodige ophef. Voor andere verdachten is niet zoveel geld beschikbaar, luidde de kritiek.

CITAAT

‘De grond werd onder mijn voeten weggeslagen. Mijn telefoon explodeerde, maar ik nam niemand meer op. Ik kom van ver. Alles wat ik had opgebouwd in al die jaren was in één keer weg.’

Advocaat Khalid Kasem vertelt in *de Volkskrant* hoe hij zich voelde nadat in het *AD* het bericht verscheen dat hij informatie had gelekt uit een straf-dossier. De Amsterdamse deken maakte recent bekend dat na zorgvuldig onderzoek daarvan niets is gebleken.

COLUMN

DOOR / MATTHIJS KAAKS

De Haagse rechter

De Haagse rechter die in kort geding de avondklok verbood, bewees de rechtsstaat een grote dienst. Ook al kreeg het vonnis geen effect, het heeft belangrijke symbolische waarde in deze tijd. Vooral nu de overheid in toenemende mate de samenleving in een klemmende greep houdt omwille van de volksgezondheid. De snelheid waarmee het Haagse Hof het vonnis vernietigde, neemt niet weg dat het goed is bij dit vonnis stil te staan. Allereerst omdat er gestaalde onafhankelijkheid uit spreekt. Dat is helaas niet vanzelfsprekend. Er zijn te veel politici die willen dat een rechter slechts wetten toepast en daarbij de overheid niet voor de voeten loopt. Een minister die rechters een taakstrafverbod oplegt, heeft geen ruggengraat nodig. Een alleen-sprekende rechter die de avondklok verbiedt juist wel.

Het vonnis getuigt van de moed die nodig is om de staat haar plaats te wijzen als een grens van de macht dreigt te worden overschreden. Laat dat geen uitzondering worden. De huiver om over politieke kwesties te oordelen, is misplaatst. Elke uitspraak die raakt aan de essentiële waarden in de verhouding tussen burger en overheid heeft een politiek gehalte. Laten we daarvoor te rade gaan bij Jan Leijten, bij leven advocaat-generaal bij de Hoge Raad.

In de jaren zeventig en tachtig nam de staat enkele ingrijpende maatregelen ten behoeve van de volksgezondheid. Eén ervan was de fluoridering van drinkwater. Daarmee

beoogde de overheid tandcariës van de bevolking te bestrijden. Burgers procedeerden er vergeefs tegen. In de vroege jaren tachtig werden bakkers door de staat verplicht om het geneesmiddel kaliumjodide toe te voegen aan hun brood omdat dit de ziekte struma zou voorkomen. Dat volgde op het dringende advies van de Gezondheidsraad in 1981. De staat meende dat de Warenwet in deze bevoegdheid voorzag. Bakkers die het speciale broodbesluit weigerden na te leven werden strafrechtelijk vervolgd. Het leidde tot het *broodje medicijn*-arrest uit 1984. In zijn conclusie onder dit arrest kraakte Jan Leijten de ruime uitleg die de overheid aan de Warenwet gaf. Leijten wees er op dat de keuze voor een enge of ruime interpretatie van een wet, aan de hand van een teleologische uitleg, in zekere zin een politieke keuze was. Hij sprak zich uit zonder meel in de mond. De ruime uitleg die de staat zich veroorloofde, noemde hij letterlijk ‘een hypertrofie van de actieve verzorgingsstaat en als zodanig, onder bepaalde constellaties, levensgevaarlijk’. Jan Leijten voegde daar als persoonlijke noot aan toe: ‘Ik heb geen enkel bezwaar tegen het broodje medicijn tot het mij, van overheidswege, door de keel geperst wordt.’ De Hoge Raad volgde zijn advies.

Hoe zou Jan Leijten over de avondklok hebben geoordeeld? Ik denk dat de oude jurist instemmend knikkend over de schouder van de Haagse voorzieningenrechter heeft meegelezen.

ONS VERTAALTEAM STAAT VOOR U KLAAR

Juridisch vertalen, een vak apart!

Of u zich nu toelegt op insolventierecht, contractenrecht, arbeidsrecht, bouwrecht of huurrecht, wij staan altijd klaar om direct met uw vertaalproject aan de slag te gaan.

Met ons team van 15 in-house juridisch vertalers en ons internationale netwerk ervaren freelance vertalers realiseren wij graag uw juridische vertaalopdrachten, in elke gewenste taalcombinatie en altijd binnen de gewenste deadline. Wij doen u graag een vrijblijvende offerte.

IN BEELD

Syrische statushouder-stagiairs

DOOR / KEES PIJNAPPELS BEELD / MARTIJN GIJSBERTSEN

De Syrische advocaten Essam Zerky en Mahmoud al Assaf weten zich geflankeerd door Bahar Sharif (links) en Sara Schermerhorn (rechts) van Clifford Chance in Amsterdam. Zerky en Al Assaf rondden in februari bij CC een stage af van zes weken, om vertrouwd te raken met de Nederlandse advocatuur. Hoewel ze in Syrië advocaat waren, kunnen ze hun beroep in Nederland (nog) niet uitoefenen. De twee statushouders hopen later

dit jaar in Leiden te beginnen aan de studie Nederlands recht. In het kader van het zogeheten Syrisch Juristenproject van de gemeente Amsterdam proberen ze zich ondertussen het Nederlands en vooral het Nederlands juridisch jargon eigen te maken. Amsterdam telt circa 2.500 Syrische statushouders, van wie een deel met een juridische achtergrond. De stage bij Clifford Chance, die vooral online plaatsvond, was voor beide partijen een verrijkende ervaring, vertelt

Sara Schermerhorn. 'In het dagelijks leven kom je niet per se statushouders tegen. Dit is een mooie manier om elkaar te leren kennen. Zowel binnen de secties ondernemingsrecht als arbeidsrecht hebben veel collega's hun best gedaan om Essam en Mahmoud te begeleiden. Dat heeft de twee Syriërs geholpen, maar ook ons eigen perspectief op de wereld verbreed. Het helpt je om te relativeren en te realiseren wat de waarde is van de vrijheden die we in Nederland genieten.'

STEMMEN IN TOGA

Extra geld voor de sociale advocatuur en de Rechtspraak. Verlaging van de griffierechten. Betere beveiliging voor togadragers. Dat staat deze verkiezingen boven aan het boodschappenlijstje van advocaten.

DOOR / KEES PIJNAPPELS
BEELD / MARTIJN GIJSBERTSEN

We hoeven er geen doekjes om te winden. De electorale macht van de advocatuur heeft niet veel om het lijf. Afgezet tegen de kiesdeler zijn de achttienduizend Nederlandse advocaten goed voor ongeveer een kwart Kamerzetel. Anders gezegd: tegenover elke advocaat staan een slordige zeshonderd andere kiezers. Politiek en maatschappelijk is de advocatuurlijke invloed groter. Dat is weliswaar een aanname, maar een redelijk veilige. Kijk slechts naar de actieve rol van advocaten in de media en de Rechtspraak plus de korte lijnen tussen advocatenorganisaties en politiek. Reden genoeg dus om te peilen wat advocaten vinden van de diverse standpunten die politieke partijen verkondigen in hun verkiezingsprogramma's. Waarbij we dan alleen dié standpunten in ogenschouw

nemen die een raakvlak hebben met het werkveld. We zijn tenslotte het *Advocatenblad*. Op verzoek peilde onderzoeksbureau Tangram de opvattingen van advocaten over rechtsstatelijke kwesties en andere thema's die de beroepsgroep raken. Aan het onderzoek namen 547 advocaten uit het Advocatenpanel deel. Het onderzoek is uitgevoerd met behulp van een online-enquête in de periode van 18 februari tot en met 1 maart 2021.

ALGEMEEN

Eerst wat algemene uitkomsten. De voornaamste: zo ongeveer iedereen zegt te gaan stemmen. Angst voor

corona houdt bijna niemand thuis. Traditioneel gezien stemmen veruit de meeste advocaten op VVD en D66. Dat was vier jaar geleden zo (toen hielden we ook een peiling) en nu weer. Achttien procent van de respondenten kiest voor de VVD, 17 procent voor D66. De andere partijen volgen op grote afstand. Vier jaar geleden was dat beeld hetzelfde, met dien verstande dat het aandeel zwevende kiezers nu met 31 procent veel hoger is dan toen (20 procent). Opvallend is dat het stemgedrag van advocaten afwijkt van de voorkeur voor de gewenste regeringspartijen als het gaat om het verdedigen van

Advocatenpanel

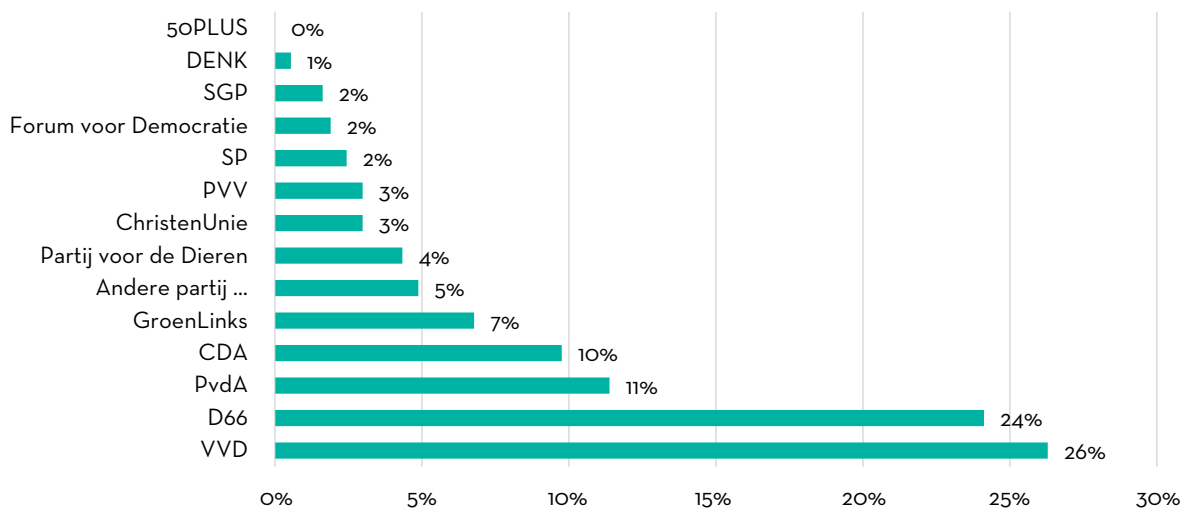
Het *Advocatenblad* peilt geregeld de opvattingen die leven in de balie over zaken die voor de beroepsgroep relevant zijn. Daartoe is in 2018 het Advocatenpanel in het leven geroepen.

Tot dusver is aan het panel zeven keer een vragenlijst voorgelegd. Na de moord op Derk Wiersum was er een enquête over de gevoelens van angst en dreiging binnen de balie. In april vorig jaar was er een peiling naar de gevolgen van de coronacrisis.

Zo betrekken we het Advocatenpanel bij belangrijke onderwerpen. Deelnemers ontvangen enkele keren per jaar per e-mail een vragenlijst. De antwoorden worden anoniem verwerkt door onderzoeksbureau Tangram. Wilt u deel uitmaken van het Advocatenpanel? U kunt zich aanmelden op advocatenblad.nl/advocatenpanel.

Verwachte resultaat verkiezing

Basis: respondenten die al een keus hebben gemaakt (n=369)

de belangen van het eigen werkveld. Hoewel minder dan een kwart op D66 zegt te stemmen, zou meer dan de helft graag zien dat D66 in de regering komt. De voorkeur voor de VVD ligt aanmerkelijk lager, op 30 procent. Zelfs het CDA en de PvdA zijn favoriet dan de VVD. Wat is dan de ideale coalitie in de ogen van advocaten? Helaas biedt deze peiling geen eenduidig beeld. De VVD-stemmers hebben overduidelijk een voorkeur voor een regering van VVD, D66 en CDA. Maar de meeste D66-stemmers gaan liever over links in een coalitie met PvdA en GroenLinks. Aangezien de stemmers op PvdA en GroenLinks (samen 12 procent) dezelfde voorkeur

hebben, lijkt het merendeel van de advocaten een progressief kabinet voor ogen te hebben.

Bij de keuze voor de favoriete coalitiepartijen ging het om de belangen van de eigen beroepsgroep. Bij de keuze in het stemhokje wegen ook andere zaken mee.

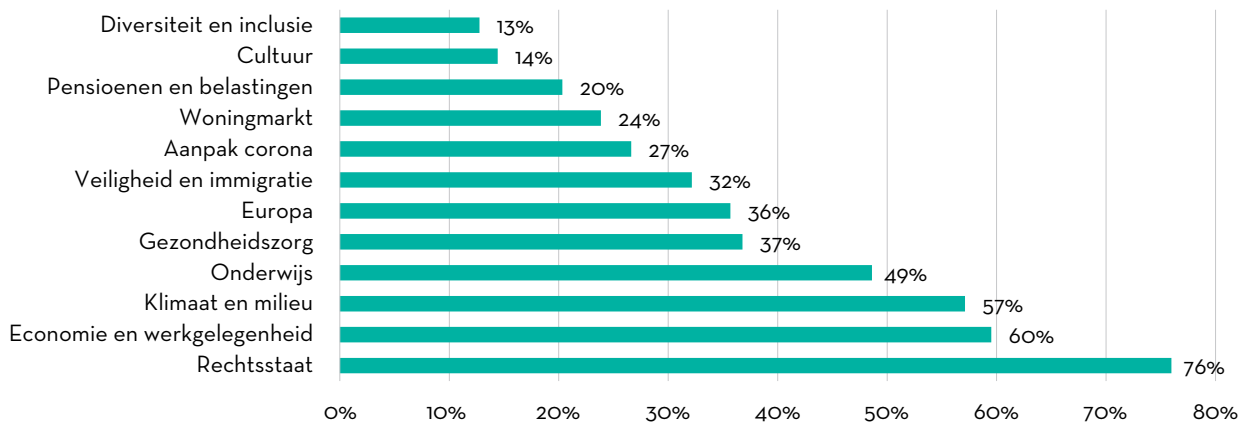
Die tellen echter minder zwaar dan je misschien zou denken. Veel advocaten stemmen in toga, althans in overdrachtelijke zin. Driekwart van de respondenten zegt dat de rechtsstaat voor hen een belangrijk thema is. Economie/werkgelegenheid en klimaat/milieu is voor zes op de tien een majeur onderwerp. Onderwijs is voor de helft belangrijk, gezondheidszorg en Europa voor ruim een

derde. Veiligheid en immigratie, cultuur, het coronabeleid, woningmarkt en belastingen wegen minder zwaar. Hekkenluiters zijn diversiteit en inclusie. Mogelijk speelt dat thema meer op de werkvloer dan in het stemhok.

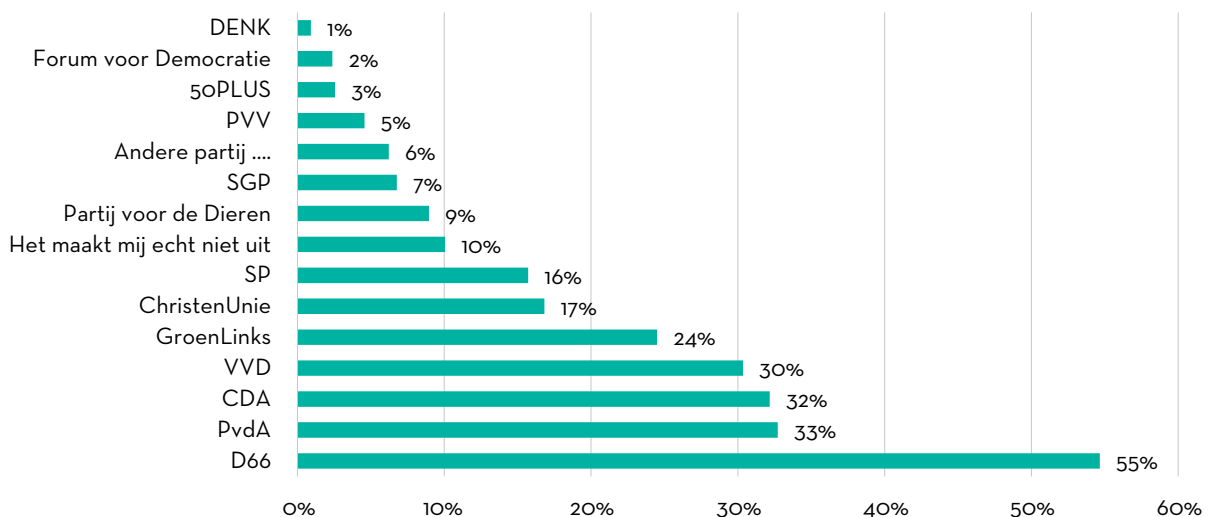
SOCIALE ADVOCATUUR

Het gewichtigste advocatuurlijke thema deze verkiezingen is zonder twijfel de gefinancierde rechtsbijstand. De sociale advocatuur was door alle politieke en maatschappelijke discussie van de afgelopen jaren al hoog op de agenda komen te staan. De kindertoeslagenaffaire gaf nog eens een forse extra zet. Geen wonder dus dat bijna alle politieke

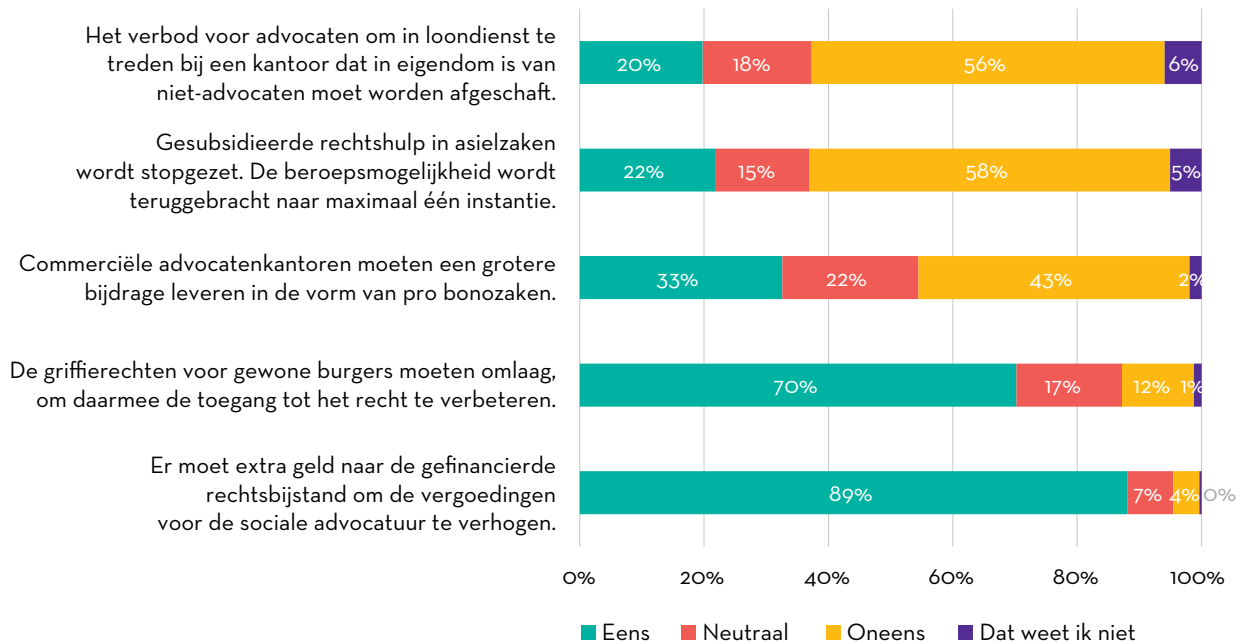
Welke issues zijn voor u belangrijk bij uw keuze? (n=547)

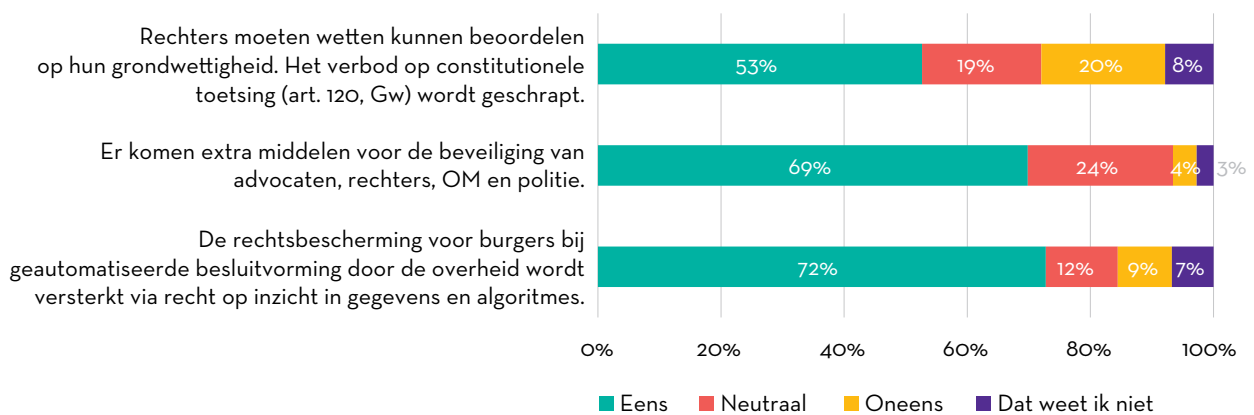
Welke drie partijen ziet u het liefst in een nieuwe regering als het gaat om het verdedigen van de belangen van uw werkveld?

Thema: (gefinancierde) rechtsbijstand

Thema: rechtsstaat

partijen het thema noemen in hun verkiezingsprogramma. Hoe verder de partij aan de linkerkant van het politieke spectrum is gesitueerd, hoe explicieter het voornemen om er meer geld voor uit te trekken. Maar liefst 89 procent van de deelnemende advocaten deelt die opvatting. Er moet extra geld naar de gefinancierde rechtsbijstand om de vergoedingen voor de sociale advocatuur te verhogen, luidt het bijna unanieme oordeel. In samenhang daarmee meent 70 procent dat de griffierechten voor

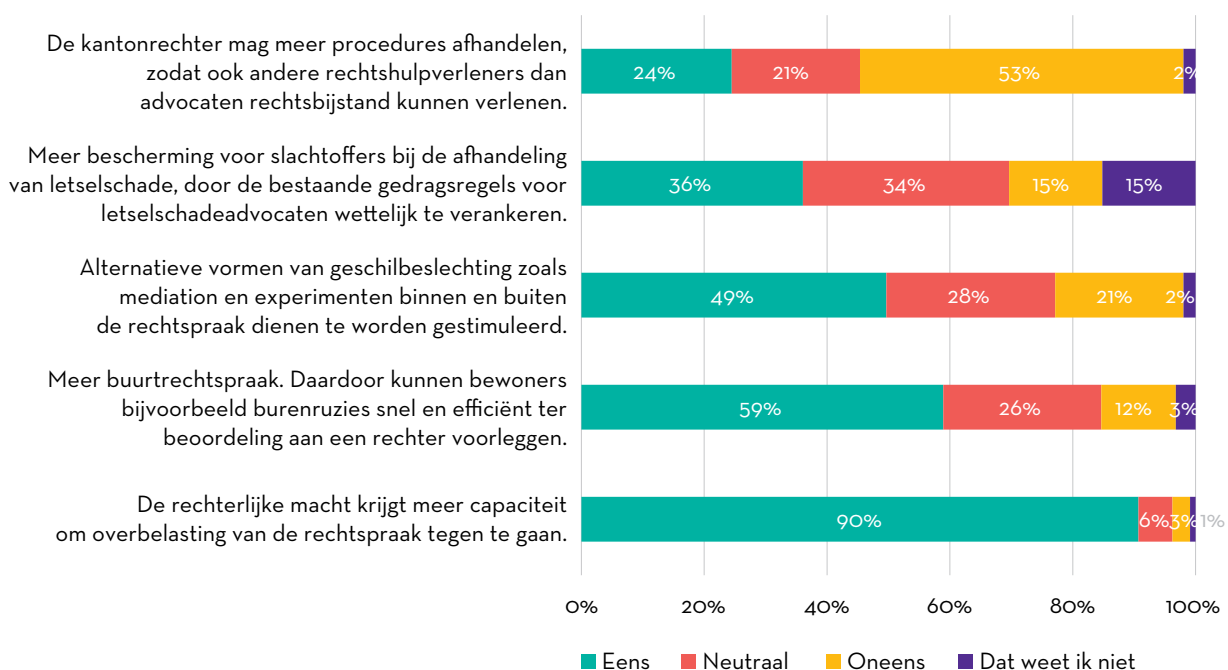
gewone burgers omlaag moeten, om daarmee de toegang tot het recht te verbeteren. Dat strookt met de voornemens van met name D66 en de linkse partijen. VVD en CDA vinden dat commerciële kantoren meer moeten doen om de sociale advocatuur te ondersteunen. Dat idee vindt weinig weerklank binnen de balie. Slechts een derde is voor, 22 procent neutraal en 43 procent rondt tegen. De suggestie van FvD dat de gefinancierde rechtshulp in asielzaken wordt beperkt, kan evenmin op bijval

rekenen. Bijna 60 procent van de respondenten is daar op tegen.

RECHTSSTAAT

Hoewel niet overvloedig bevatten diverse verkiezingsprogramma's standpunten over rechtsstatelijke en staatsrechtelijke kwesties. Eentje die vaak langskomt, betreft het verbod op constitutionele toetsing (artikel 120, Gw). De meeste partijen vinden inmiddels dat die bepaling achterhaald is en bepleiten aanpassing van de Grondwet. Daarmee lijkt een oude politieke wens weer actueel

Thema: rechtspraak

te worden. Een meerderheid van de advocaten is het daarmee eens. Rechters moeten weten kunnen beoordelen op hun grondwettigheid, stelt 53 procent.

Meer steun is er voor de opvatting dat er extra geld moet komen voor de beveiliging van advocaten, rechters, OM en politie, de hoeders van de rechtsstaat. Dat is in ieder geval een expliciete wens van PvdA en VVD. Bijna 70 procent van de respondenten is ook die mening toegedaan. De stelling dat de rechtsbescherming van burgers bij geautomatiseerde besluitvorming verder moet worden versterkt via het recht op inzicht in gegevens en algoritmes, kan op nog meer bijval rekenen. Bijna driekwart van de advocaten is het eens met dit CDA-standpunt.

RECHTSPRAAK

‘We kiezen voor meer capaciteit voor de rechterlijke macht om overbelasting van de rechtspraak tegen te gaan,’ schrijft D66 in haar programma. Dat voornemen kan op zeer grote instemming van advocaten rekenen. Maar liefst 90 procent van de respondenten is het daarmee eens, de

hoogste score in deze peiling.

Een andere wens van D66 valt aanzienlijk slechter. De democraten beloven de kiezer ervoor te zorgen dat er meer procedures bij de kantonrechter terecht kunnen, zodat ook andere rechtshulpverleners dan advocaten – met een lager tarief – rechtsbijstand kunnen verlenen. Hoewel 24 procent van de respondenten hiermee kan instemmen, vindt een meerderheid van 53 procent dat een slecht plan.

STRAFRECHT

Het zal niet verrassen dat menig politieke partij in haar verkiezingsprogramma uitgebreid stilstaat bij de bestrijding van criminaliteit,

de hoogte van straffen, slachtofferrechten en taakstraffen. Deels uit populistische overwegingen, deels in reactie daarop.

Advocaten tonen zich niet bijster enthousiast over de neiging van politici om op de stoel van de rechter te gaan zitten. Een hogere strafmaat en minimumstraffen voor bepaalde delicten – een wens die met name leeft bij partijen op de rechterflank – wordt resoluut afgewezen door een ruime meerderheid van 63 procent. Driekwart onderschrijft het D66-standpunt dat het aan de rechter is om de strafeis te bepalen, zonder wettelijke minimumstraffen.

Plea bargaining, waarbij het OM buiten de rechter om onderhandelt

Rechtsstatelijke toets

De NOvA heeft ook deze verkiezingen de verkiezingsprogramma's laten doorlichten op hun rechtsstatelijkheid. Daarbij is gekeken naar drie specifieke criteria: een voorspelbare en regelgeleide overheid; eerbiediging van fundamentele rechten en vrijheden; en effectieve toegang tot een onafhankelijke rechter. De resultaten van de rechtsstatelijke toets kwamen te laat voor dit nummer, maar zijn te vinden op advocatenorde.nl en advocatenblad.nl.

met verdachten, stuit op weerstand bij 39 procent. Daarentegen steunt 30 procent dat VVD-plan. Een ander liberaal standpunt ondervindt nog minder steun. Meer dan de helft van de advocaten is gekant tegen het idee om het verschoningsrecht op te heffen in geval van verondersteld misbruik. Slechts 22 procent is voorstander.

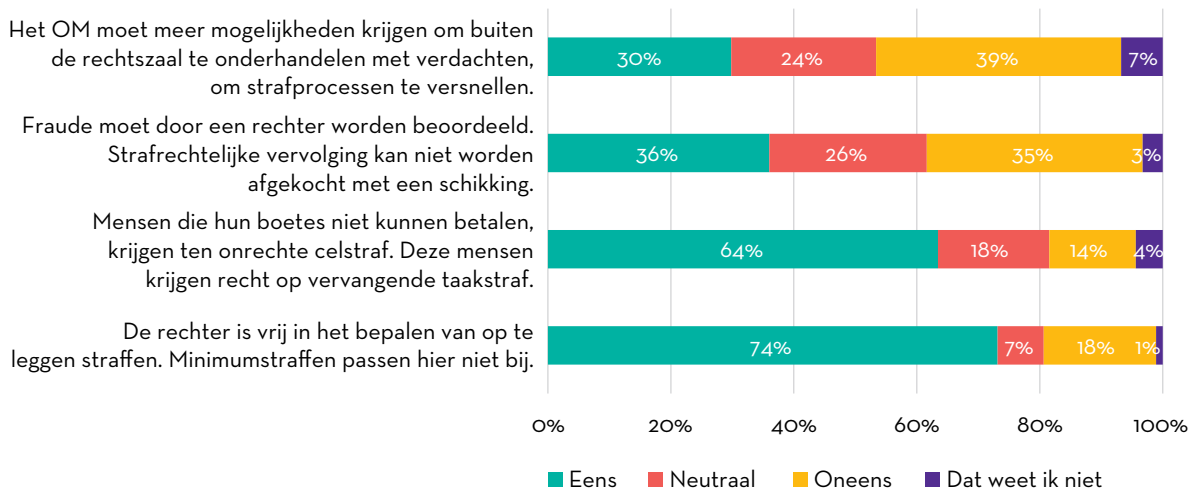
WAT ZOU JE DOEN...?

Op de open vraag ‘Wat zou u doen als minister voor Rechtsbescherming?’ kwamen 357 (!) antwoorden. U kunt ze allemaal nalezen op onze website.

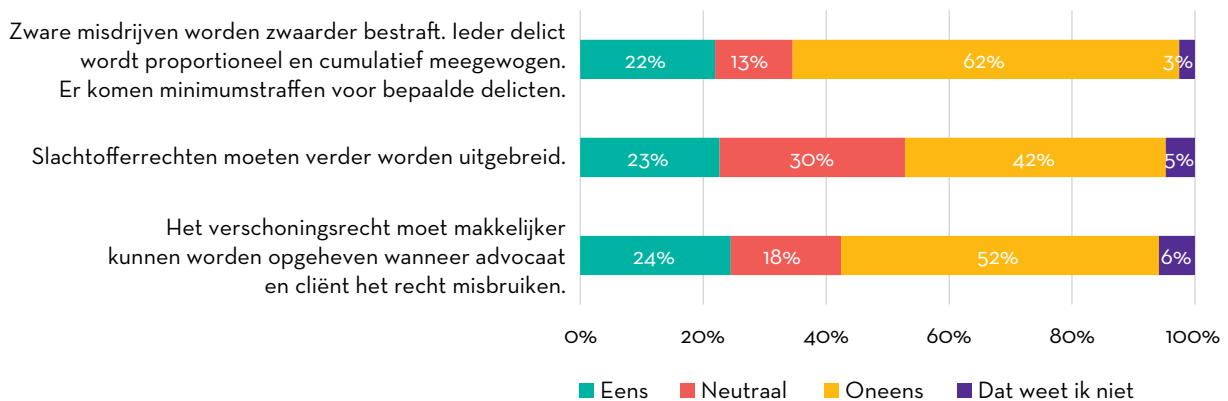
Een overgrote meerderheid van de antwoorden luidt kort en krachtig: ‘Meer geld besteden aan de gefinancierde rechtsbijstand’ of varianten daarop. In een aantal gevallen krijgt minister Dekker een veeg uit de pan. Iemand verwoordt het vriendelijk en zou ‘Dekker op wachtgeld zetten’. Een ander reageert bozer: ‘Al die ellende die Teeven, Dekker, Grapperhaus c.s. hebben veroorzaakt opruimen en meteen dat ministerie opdoeken.’ Ook verlaging van het griffierecht en meer ondersteuning van de rechterlijke macht worden veelvuldig genoemd. Uiteraard worden ook min-

der voor de hand liggende acties genoemd. Zo zegt iemand de toga voor advocaten af te zullen schaffen. Een ander wil een staatssecretaris voor Digitale Zaken en Privacy aanstellen. Een derde kondigt aan de verplichting in te stellen dat elke advocaat een aantal toevoegingszaken moet doen tegen een redelijke vergoeding zodat de toegang tot het recht voor onvermogenen is geborgd. Iets radicaler is deze reactie: ‘Zorgen dat er als de sodemieter een bindend referendum voor alle belangrijke beslissingen komt! En een direct gekozen MP invoeren.’

Thema strafrechtketen (meest gewenst)

Thema strafrechtketen (minst gewenst)

C A S S A T I E
IN CIVIELE ZAKEN

Mr. K. Aantjes
aantjes@aanjeszevenberg.nl

Mr. J.C. Zevenberg
zevenberg@aanjeszevenberg.nl

Mr. F.I. van Dorsser
vandorsser@aanjeszevenberg.nl

070-3906260 | www.aantjeszevenberg.nl

NS KURVERS FRENCKEN DERLEMANS KUR

STRAFRECHTADVOCAAT IN DEN BOSCH: WERK GENOEG!

WIJ ZIJN OP ZOEK NAAR EEN GEVORDERDE STAGIAIR OF (BEGINNEND) MEDEWERKER
DIE ONS TEAM KOMT VERSTERKEN. KIJK OP ONZE SITE EN BIJ INTERESSE STUUR EEN
KORTE MOTIVATIEBRIEF MET CV NAAR FRENCKEN@KFO-ADVOCATEN.NL.

KURVERS FRENCKEN DERLEMANS ADVOCATEN IN STRAFRECHT BV
ROMPERTSEBAAN 66 • 5231 GT • 'S-HERTOGENBOSCH • WWW.KFO-ADVOCATEN.NL

Intervisiehuis

Intervisiehuis

Nog professioneler met intervisie!

Intervisiehuis biedt:

- intervisies online, op locatie en inhouse
- intervisie per rechtsgebied
- NOvA geregistreeerde gespreksleiders

Wij organiseren bijeenkomsten op 6 rechtsgebieden:

ARBEIDSRECHT

BESTUURSRECHT

CONTRACTENRECHT

FAMILIERECHT

STRAFRECHT

VASTGOEDRECHT

Voorkeur voor online intervisie? Haal dan de verplichte 8 punten voor 1 april 2021!

Meer info en inschrijven: www.intervisiehuis.nl

vanaf
€ 49,- per
PO-punt!

IN DE SCHIJNWERPERS

‘VOLSTREKT NORMALE LEVENS ZIJN ONTWRICTH’

‘Voor de gedupeerden is dit al die tijd een isolerende factor geweest,’ zegt strafrechtadvocaat Vasco Groeneveld. Namens een groep van de gedupeerden van de toeslagenaffaire stapt hij naar de rechter. Hij klaagt de Belastingdienst, premier Mark Rutte en vijf andere (voormalige) bewindspersonen aan.

DOOR / SABINE DROOGLEEVER FORTUYN

‘Als advocaat krijg ik honderdtwintig keer kort een inkijkje in de levens van deze mensen. Het zijn de meest normale mensen die je je kunt voorstellen. Ze hebben met elkaar gemeen dat hun leven voor het grootste gedeelte echt is ontwricht,’ zegt strafrechtadvocaat Vasco Groeneveld (Plasman Advocaten, Amsterdam). Het voelt voor hem als een grote verantwoordelijkheid om deze groep gedupeerden van de kindertoeslagaffaire bij te staan. ‘Voor hen ben ik, voor een deel, hun stem.’

Groeneveld vindt het moedig van zijn cliënten dat ze met hun verhaal naar buiten treden. ‘Ze hebben zich jarenlang geschaamd voor hun problemen. Dat is al die tijd een isolerende factor geweest. Het is mooi om te zien dat deze nu wordt doorbroken.’ Sinds 2019 staat hij vier gedupeerden van de affaire bij, in 2020 werden dat er zes. In januari van dit jaar startte hij een artikel 12-procedure om zo het OM te dwingen de Belastingdienst strafrechtelijk te gaan vervolgen. Hierbij sloten honderdtwintig slachtoffers zich aan. Namens deze groep slachtoffers heeft hij ook aangifte gedaan tegen de vijf (voormalige) bewindslieden Wopke Hoekstra, Menno Snel, Tamara van Ark, Lodewijk Asscher, en Eric Wiebes wegens een ambtsmisdrijf, namelijk wegens

grove nalatigheid bij het uitvoeren van de wet.

GEÏNTIMIDEERD

Tegen premier Mark Rutte deed Groeneveld namens de slachtoffers onder meer aangifte wegens het handhaven van beschikkingen, wetende dat hierdoor de wet wordt geschonden. Ook Hoekstra en Snel klaagde hij hiervoor aan. Het is in Nederland een unicum dat zoveel bewindslieden, met inbegrip van de premier, persoonlijk worden aangeklaagd voor het gevoerde beleid. Groeneveld heeft ook te maken gehad met een stuk of vijftien slachtoffers die zich aanvankelijk bij hem meldden, maar toch geen aangifte durfden te doen tegen de Belastingdienst en de bewindspersonen. ‘Zij zijn bang dat het op een

Vasco Groeneveld

of andere manier tegen hen kan worden gebruikt. Of in hun werk, of tegen hun kinderen. Ik vind dat bijzonder frustrerend. Kennelijk zijn zij zo geïntimideerd door de overheid dat ze geen vertrouwen hebben in zo’n procedure.’

De verschillende aangiften liggen op dit moment bij de procureur-generaal van de Hoge Raad. Voorzien van een zienswijze zal deze ze doorsturen naar minister Grapperhaus van Justitie en Veiligheid. Op welke termijn dat gebeurt, is nog niet bekend.

Subsidieregeling voor gedupeerden

Gedupeerden van de toeslagenaffaire komen in aanmerking voor gratis rechtsbijstand van een advocaat. De subsidieregeling die de Raad voor Rechtsbijstand in samenwerking met het ministerie van Financiën hiertoe in het leven heeft geroepen, is vanaf begin maart in werking getreden. De hoogte van de vergoedingen voor de advocaten wordt na de eerste honderd zaken geëvalueerd. Hierbij worden de NOvA en deelnemende advocaten nauw betrokken. Advocaten die ingeschreven staan bij de RvR komen in beginsel in aanmerking voor de regeling. Als advocaten buiten het stelsel al een gedupeerde bijstaan in een lopende zaak, kunnen zij ook aanspraak maken op de regeling.

A woman with long brown hair, wearing a dark blue sweater and jeans, is sitting at a white table in a modern living room. She is looking towards the camera with a slight smile while her hands are on a laptop. On the table, there are various papers, a laptop, and some colorful cards. In the background, a woman with glasses and a brown cardigan is sitting on a green sofa, looking at a young girl who is holding a green marker. A young boy is sitting next to her, looking towards the woman. The room has a large orange pendant light hanging over the table, a window with blinds on the left, and several framed pictures on the wall.

Oppasservice aan huis,
coronaverlof, coaching,
gesprekken met psychologen,
retraites in de natuur en de
gekste sociale online-activiteiten.
De grote kantoren doen er
alles aan om hun mensen
de crisis door te helpen.

Mariëlle van Winden-Spaans,
partner bij AKD, aan het werk,
terwijl een oppas voor haar
kinderen zorgt.

ZO LOODSEN KANTOREN HUN
MENSEN DE CRISIS DOOR

VAN OPPAS AAN HUIS TOT VIRTUELE APPELTAART- BAKWEDSTRIJD

DOOR / FRANCISCA MEBIUS BEELD / JIRI BÜLLER

In maart 2020 kondigde het kabinet de eerste *lockdown* aan. Een jaar later leven we nog steeds met forse maatregelen en beperkingen. Thuiswerken is bij de grote advocatenkantoren net als toen de norm, maar de voorzieningen om het mentaal en fysiek vol te houden, zijn flink uitgebreid. Er is uitgebreid 'coronabeleid' gemaakt en er zijn tal van protocollen in het leven geroepen. Dat gaat veelal om praktische protocollen: welke regels met betrekking tot hygiëne, looproutes en mondkapjes gelden er als het toch nodig is om op kantoor te zijn? Wat te doen wanneer iemand uit de directe omgeving besmet is met het coronavirus? Mag ik reizen naar andere buitenlandse vestigingen van kantoor? Wat als ik na het ingaan van de avondklok op kantoor moet zijn?

Daarnaast moeten uiteenlopende initiatieven en programma's ervoor zorgen dat werknemers zo vitaal mogelijk uit de crisis komen. Vitaliteit en het welzijn van medewerkers, zowel op fysiek als op mentaal vlak, staan voorop.

Zo bieden Clifford Chance, Van Doorne, NautaDutilh en AKD virtuele yoga- en andere sportlessen aan.

Daarnaast hebben medewerkers bij de kantoren toegang tot een (health) coach, online of telefonisch.

'Het belangrijkste is dat we er samen doorheen komen,' zegt Willemein van der Wal, Head of HR & Talent bij Clifford Chance Amsterdam. 'Dat proberen we onder meer te bereiken door medewerkers tips en adviezen te laten geven aan collega's. Zo houden wij de "Stay Sane Challenge": iedere week vertellen twee medewerkers wat zij doen om "sane" te blijven met een video of foto. Zij dagen vervolgens twee andere collega's uit om hetzelfde te doen.' Van Doorne heeft een interne wandelchallenge opgezet. 'Om het wandelen en dus de fysieke én mentale gezondheid te stimuleren,' legt managing partner Saskia Laseur uit.

Bij NautaDutilh en Kennedy Van der Laan kunnen medewerkers op anonieme basis een afspraak maken met een externe psycholoog. Managing partner Petra Zijp: 'We willen dit op een zo laagdrempelig mogelijke manier aanbieden. Wie hier behoefte aan heeft, kan daarom zelf online een consult boeken. Vanzelfsprekend is het niet nodig om dat af te stemmen met je leidinggevende

of HR. Als werkgever krijgen we geen informatie over wie er belt, laat staan wat er besproken is. We weten wel dat er gebruik van wordt gemaakt: vanaf de eerste dag dat we het aanbieden worden er afspraken gemaakt.' Bij AKD is er een HR-inloopspreekuur, zijn er diverse online mindfulness-trainingen en is er intern een health advisor aanwezig. COO/CFO Mark Kater: 'Verder kunnen medewerkers nu meer trainingen via de eigen AKDMY volgen die helpen bij het thuiswerken; van softskills tot timemanagement.' Ook NautaDutilh heeft het opleidingsaanbod aangepast aan de nieuwe realiteit. 'Zo organiseren we workshops over beter slapen en tweedaagse individuele coronaproof

Saskia Laseur

‘Werk thuis, tenzij het niet anders kan’

In principe werken alle advocaten bij de verschillende grote kantoren thuis, tenzij het werk het vraagt om vanaf kantoor te opereren. Zo heeft NautaDutilh als beleid dat ‘business critical bijeenkomsten’ op kantoor gefaciliteerd worden. ‘Er wordt bijvoorbeeld vanuit kantoor virtueel geprocedeerd en op kantoor kunnen getuigenverhoren in persoon worden voorbereid,’ zegt managing partner Zijp. ‘Daarnaast bieden we kantoorgenoten die thuis niet kunnen werken de mogelijkheid om een paar dagen per week naar kantoor te komen. We merken dat vooral jongere kantoorgenoten daar behoefte aan hebben: zij wonen klein of delen een huis waardoor ze alleen op hun slaapkamer kunnen werken.’

Kennedy Van der Laan heeft in het thuiswerkbeleid specifiek een uitzondering gemaakt voor advocaat-stagiairs. ‘In het kader van hun ontwikkeling mogen zij één à twee dagen naar kantoor komen om onder begeleiding van een senior te werken,’ zegt HR-directeur Smael.

Bij AKD is de regel ‘werk thuis, tenzij het niet anders kan’. ‘Dat laatste kan zijn als het werk erom vraagt, maar ook als bijvoorbeeld thuis de muren op je af komen,’ zegt COO/CFO Kater. In de praktijk komt het er volgens Kater op neer dat in ieder geval zo rond de zeventig procent van de werknemers thuis werkt. ‘Maar meestal zijn dat er meer. Ons protocol is dat iedereen die op kantoor wil werken dit pas kan na toestemming van het bestuur.’

Webshop voor thuiswerkfaciliteiten

Om comfortabel thuis te kunnen werken, denken de verschillende advocatenkantoren na over de thuiswerkplek. AKD lanceerde een webshop waar medewerkers alle thuiswerkfaciliteiten kunnen bestellen. Kater: ‘Denk aan een elektrisch zit-stabureau, een bureaustoel, een extra scherm, muis enzovoort. Dit bleek een schot in de roos, er is veel gebruik van gemaakt.’

Voor medewerkers van Van Doorne en NautaDutilh zijn een bureaustoel, extra monitor, computermuis en toetsenbord beschikbaar. Op advies van de

fysiotherapeut wordt bij Van Doorne een thuisbureau op leenbasis verzorgd. Bij NautaDutilh ontvingen alle medewerkers die in 2020 in dienst waren met Blue Monday i”noise cancelling headphones” van Bose als dank voor hun inzet. Managing partner Zijp: ‘Die komen goed van pas bij de vele videocalls.’ Bij Loyens & Loeff heeft elke medewerker een thuiswerkvergoeding gekregen. ‘Daarnaast kunnen medewerkers tegen een kleine bijdrage een beeldscherm en bureaustoel aanschaffen en zijn er kortingsmogelijkheden voor de aanschaf van kantoorbenodigdheden,’ aldus The-McArthur, Group HR Director.

Ook de medewerkers van Kennedy Van der Laan krijgen de beschikking over spullen die nodig zijn om hun thuiswerkplek goed in te richten. Clifford Chance biedt de mogelijkheid om een interne ergonomist virtueel te raadplegen om thuiswerkplekken te beoordelen en adviezen in te winnen over werkhoudingen en inrichtingen. ‘Verder heeft onze ergonomist samen met een gedragsdeskundige “Healthy Working from Home” workshops verzorgd,’ vertelt Head of HR & Talent Van der Wal.

De kantoren zijn ervan overtuigd dat thuiswerken in de toekomst een belangrijke plaats behoudt in de samenleving. ‘Onze medewerkers willen dat ook graag,’ zegt Saelens van CMS. ‘In 2022 gaat CMS volledig over naar kantoor Amsterdam. Met een mede door corona gestimuleerd thuiswerkbeleid zal ons kantoor in de toekomst gaan fungeren als centrale ontmoetingsplaats.’ Loyens & Loeff draait nu een proef met de GoBright app. ‘Zodat medewerkers, zodra we weer naar kantoor mogen, een werkplek kunnen reserveren en ze zo veilig naar kantoor kunnen terugkeren,’ aldus The-McArthur. Het beleid van NautaDutilh gaat volgens Zijp toe naar een flexibele combinatie van thuis en op kantoor werken. ‘Maar ik kijk er enorm naar uit om iedereen weer op kantoor te kunnen zien. Dat geldt zeker ook voor onze cliënten, al ben ik trots op de vele online-events die we afgelopen jaar hebben georganiseerd. Onze cliënten waarderen de virtuele kennisdeling. Daar gaan we in de toekomst zeker mee door.’

Petra Zijp

retraïtes in de natuur,’ aldus Nicolet Beetsma, HR Director NautaDutilh. ‘Voor leidinggevendenden hebben we een coachingstraject op maat waarbij zij worden begeleid bij het leidinggeven op afstand.’

Kennedy Van der Laan is voor de mentale gezondheid van jonge medewerkers een pilot begonnen voor advocaat-stagiaires. HR-directeur Désirée Smael: ‘Het is een preventief programma met een looptijd van drie jaar. In het programma leren de

jonge advocaten over de factoren die kunnen leiden tot stress en hoe je daarmee kunt omgaan.’

CMS is dit jaar het *Sustainable High Performance Program* gestart in samenwerking met EnergyPlatform. ‘Via dit programma bieden we op verschillende manieren inspiratie en praktische tips om onze mensen vitaal te houden,’ vertelt HR-manager Erwin Saelens. ‘Het programma gaat over het belang van goede energie en de balans tussen presteren en tijd

Erwin Saelens

maken om op te laden en te herstellen. Denk aan onderwerpen zoals focus, slaap, samenwerking en creativiteit. Zo hebben we vorige maand twee sessies gehad over ontspanning en focus.'

OPPAS AAN HUIS

Advocaten met jonge kinderen hebben het extra zwaar te verduren. Sinds de scholen en kinderdagverblijven dicht zijn, moeten zij hun advocatenpraktijk combineren met de zorg voor het gezin en eventuele thuischoling. De grote advocatenkantoren sprongen hier op in met een oppasservice, oppasbudget of bijzonder coronaverlof.

Clifford Chance is een van de kantoren die een nannyservice in het leven heeft geroepen. Van der Wal: 'Thuischoling combineren met een drukke baan is een grote uitdaging. Daarom hebben wij tijdens de tweede lockdown, toen scholen en kinderopvang werden gesloten, een oppasservice opgezet voor collega's die daar behoefte aan hebben. Zolang de BSO's niet opengaan, blijven we deze service aanbieden.'

Ook AKD heeft een oppas-aan-huis-service voor gezinnen met kinderen van nul tot vier jaar en in de basisschoolleeftijd. Dat is volgens Kater een succes. 'Er maken inmiddels ruim twintig collega's met plezier gebruik van.' Bij NautaDutilh konden medewerkers met jonge kinderen tijdens de lockdown een oppasbudget van 1.000 euro per maand aanvragen. Van Doorne heeft ook een oppasbudget beschikbaar gesteld. Kennedy Van der Laan heeft geen

vastgesteld budget voor ouders met jonge kinderen, maar het kantoor biedt wel maatwerkoplossingen. Smael: 'We hebben niet gekozen voor één maatregel voor alle ouders met jonge kinderen maar kijken in persoonlijke gesprekken met HR waar de behoefte ligt en hoe we daaraan kunnen voldoen.'

CMS biedt ondersteuning op een ander vlak. Zo verdelen ze het werk zorgvuldig en is het kantoor coulant bij het opnemen van vakantiedagen. Saelens: 'We hebben de ouders met jonge kinderen gevraagd om hierover goed in gesprek te gaan met hun leidinggevende en HRM. We bekijken case bij case hoe we onze mensen het beste kunnen helpen.' Loyens & Loeff geeft ouders met kinderen iedere maand een aantal dagen coronaverlof, zodat ze meer ruimte hebben om bijvoorbeeld hun kinderen bij schoolwerk te begeleiden.

SOCIALE ACTIVITEITEN

De grote advocatenkantoren zien dat met name het sociaal contact met collega's als groot gemis wordt ervaren tijdens de coronacrisis. Ze proberen sociale interactie daarom zo veel mogelijk te stimuleren en faciliteren. Naast virtuele vrijmibo's, koffiedates en ontbijtsessies zijn er het afgelopen jaar door de kantoren vele digitale events georganiseerd. Zo heeft Loyens & Loeff een internationaal online-evenement gehouden met een liveband en quiz. 'Daar keken duizend mensen tegelijk naar,' zegt Sylvia The-McArthur, Group HR Director. 'Verder stimuleren we praktijkgroepen en stafafdelingen om via MS Teams sociale interactie zoals pubquizen en vrijdagmiddagborrels te organiseren.'

Kennedy Van der Laan organiseerde, naast de virtuele vrijmibo's en webcasts, een thuisbingo, een appeltaartbakwedstrijd, een Halloweenparty en een digitaal kerstdiner. Clifford Chance deed niet onder met een virtueel kerstdiner met cabaret, virtuele kookworkshops met de vaste keukenbrigade, discobingo's en online-ini-

tiatieven om in beweging te blijven zoals een Elfstedenwandeloctocht. Van der Wal: 'Heel populair was "Clifford Chance on the Road"'. Hierbij gingen onze cateringcollega's iedere week langs bij andere collega's thuis met een doos vol lekkere hapjes en drankjes. Alles werd telkens gefilmd. Zo kregen de kijkers een kijkje in het leven van hun collega's.'

AKD houdt binnenkort tijdens de lunch een Artist Talk met het Rotterdams Philharmonisch Orkest en start met podcasts waar medewerkers voorlezen aan kinderen van collega's. Kater: 'Verder bereiden we een online AKDay voor, ons jaarlijks evenement waarin strategie en fun bij elkaar komen.'

Van Doorne stuurt sinds maart 2020 meerdere keren per week een interne nieuwsbrief met informatie over gebeurtenissen in en rondom kantoor uit. Laseur: 'Dat zijn soms serieuze berichten, maar altijd gecombineerd met luchtige zaken, zoals foto's door kantoorgenoten gemaakt, een passend liedje of een grapje.'

Volgens CMS is, ondanks alle online-activiteiten, de ouderwetse borrel niet vervangbaar gebleken. Het kantoor organiseerde onder meer een Sinterklaasfeestijn 'waarbij 75 kinderen achter hun schermen meedanst en zongen'. Saelens: 'Het is een fantastisch voorbeeld van hoe we elkaar op andere manieren kunnen blijven zien. Maar voor optimale bezieling, inspiratie en samenwerking is het toch nodig elkaar fysiek te zien, te horen en te spreken.'

Désirée Smael

VOORKOMEN IS BETER

DOOR / ERIK JAN BOLSIUS BEELD / JAN ADELAAR

Advocaten die rechtszaken willen voorkomen, zijn er wel meer. Maar bij het Arnhemse DAAN Legal hebben ze er een aparte service voor, DAAN Prelegal.

De oprichters van DAAN Legal komen allemaal van een groter kantoor, dus ze wisten goed wat ze *niet* wilden, toen ze tien jaar geleden hun boetiek startten. Geen vaste urennorm, geen kantoor-directeur en dure overhead, en zeker geen vieze automatenkoffie. Wat willen ze wel? Letterlijk een hartelijke ontvangst voor klanten, met wie ze graag een lange relatie opbouwen. Het kantoor in de Arnhemse binnenstad is ingedeeld als kantoorruimte, de entree is een koffiebar met uitzicht over het hele kantoor. 'Een klant is klant van ons allemaal,' vertelt advocaat Hester van den Heuvel. 'We hebben een barista-opleiding, dus iedereen kan een goede koffie maken voor een cliënt.' Collega Arjan Lettenga over de locatie: 'In deze tijd is het uitgestorven, maar de stad wordt meer een *place to meet en to stay* in plaats van alleen winkelen. Daar zitten we middenin, vlak bij het hof en de rechtbank.' De niche

van het kantoor, arbeidsrecht en ondernemingsrecht, was bij de oprichting nieuw. Lettenga: 'Voordeel is dat we ons echt specialiseren, maar daardoor zijn we wel wat topzwaar. We hebben niet de piramidevorm van een vennoot met een aantal medewerkers onder zich die de omzet maken. Om winst te kunnen draaien, houden we de kosten laag.'

DECLARABEL

Lettenga gaat er prat op dat ze elkaar niet afrekenen op gemaakte uren. 'Als je elke minuut moet verantwoorden, moet je omzet maken op de klant. Als een klant mij belt met een korte vraag, krijgt hij echt niet direct een factuur. Een klant blijft langer bij je, als je daar zo mee omgaat.' Voor nieuwe medewerkers is dat soms wennen, weet hij. 'Als we hen vragen meer declarabel te zijn, weten ze niet goed waar ze aan toe zijn.' De suggestie dat het corona-thuiswerkregime de dood in de pot is voor

collega's die elkaar graag de hele dag zien en horen werken, weerlegt Lettenga niet helemaal. 'Met de omzet gaat het goed, maar ik zie niemand werken, dus weet je niet hoe het echt gaat.' Dat blijft behelpen, beaamt hij. 'We bellen elkaar vaker, werken waar mogelijk op kantoor en hebben regelmatig een online-borrel of pubquiz.' Advocaat ondernemingsrecht Mascha Timpert-de Vries werkt alleen vanuit huis en mist de samenwerking: 'Die openheid zit in onze cultuur. Je ziet wat er gebeurt en welke cliënten er binnenkomen. Ik herinner me een jurisprudentieoverleg waarin een oudere collega zich hardop afvroeg "hoe het ook alweer zat". Dat was echt nieuw voor me. We delen onze agenda's, werken als team, je weet welke problemen er zijn.'

Aan een kantoorruimte moest advocaat Barbara Witteveen niet denken voordat ze bij DAAN kwam werken, maar inmiddels is ze fan: 'De eigenwijze manier waarop dit kantoor is vormgegeven, met een grote open ruimte, zo werken we ook, samen en apart. Iedereen maakt gebruik van elkaars kennis. In een ander kantoor doe je je deur dicht, hier weet je waar een ander mee bezig is.'

Over wat er nou precies 'anders' is, heeft Robin Wetzer, een van de jonge-

DAAN Legal

Wie: 18 advocaten & notarissen.

Hoe: Ondernemingsrecht en arbeidsrecht.

Waar: Arnhem en Nijmegen.

‘We kunnen ook de shit opruimen, maar we willen zorgen dat die er niet komt’

re advocaten, haar eigen idee. ‘Voor mij is DAAN je buurman of buurvrouw met wie je een borrel drinkt en die tegelijkertijd helpt met vragen waar je tegenaan loopt. Er is weinig hiërarchie, ik heb meegedacht over het bord dat bij de entree hangt, “zo doet DAAN het”. Dat is niet alleen in de partnergroep bedacht.’

Alle collega’s, via scherm of live op kantoor, benoemen de ‘korte lijnen’ met klanten. Een cliché, maar notaris Maud van Weersch geeft een concreet voorbeeld, vanuit de net geopende vestiging in Nijmegen: ‘Mijn mailadres is maud@daanlegal.nl, met alleen mijn voornaam, dat vind ik prettig, en klanten ook.’ Ook letterlijk is Van Weersch met het Nijmeegse kantoor nu dichterbij haar ondernemende klanten. ‘Die komen toch niet graag de brug naar Arnhem over.’

OPRUIMER

Arbeidsrechtadvocaat Hester van den Heuvel zit achter het nieuwe ‘DAAN Prelegal’, juridisch advies waarmee ze hun cliënten behoeden voor juridi-

sche problemen. Hoe dat ontstond? ‘Een cliënt die goed weet wat ik kan, schakelde bij een reorganisatie een reorganisatiespecialist in, ook een jurist. Mij niet, want ze zagen mij als opruimer van de juridische rotzooi. Maar mijn werk bestaat vooral uit adviseren. Als je minder mensen wilt, hoe doe je dat met de bonden, het sociaal plan, heb je de functies wel goed omschreven zodat ze niet uitwisselbaar zijn, dat soort vragen. Een reorganisatie is niet zo ingewikkeld als je die goed voorbereidt. Daar kunnen wij bij helpen. We kunnen ook de shit opruimen, maar we willen zorgen dat die er niet komt.’ Van den Heuvel bestrijdt het idee dat Prelegal omzet kost. ‘We doen dit nu ook al vaak, en het leidt tot een betere relatie met je cliënt. Met DAAN Prelegal laten we deze vorm van dienstverlening ook beter zien aan de markt.’

Collega Timo Arts ziet ‘Prelegal’ in een breder perspectief. ‘Het is ook een antwoord op de concurrentie van andere spelers die de markt opkomen, bijvoorbeeld de verze-

keren.’ Arts begon bijna tien jaar geleden bij DAAN als student en combineert arbeidsrecht en ondernemingsrecht. ‘Dit is inhoudelijk echt een topkantoor. Advocaten worden steeds minder ingeschakeld voor een standaard arbeidsovereenkomst, veel werk wordt gedigitaliseerd. Maar je ziet dat de nichekantoren het goed doen. Daar hebben we ooit al op voorgesorteerd.’

Medeoprichter notaris Bart van Gemert zegt te waken voor tevredenheid, maar kijkt trots terug op de afgelopen jaren. ‘Het pakt uit zoals we hadden gehoopt. Advocaten en notarissen vullen elkaar in het ondernemingsrecht goed aan. Bij een overname doet de een de contracten en de ander de aandelenoverdracht en de financiering. Vanaf de start hebben we gezegd dat de meest geschikte collega op een zaak moet komen en dat je een zaak niet voor jezelf houdt om aan je omzetnorm te komen. We zijn zelf ook ondernemer. Voor die combinatie van vakinhoudelijk werk en ondernemerschap zijn we dit kantoor gestart.’

REGIONALE PRAKTIJK ONDER DRUK

DOOR / STIJN DUNK
BEELD / KEES VAN DE VEEN

Als sociaal advocaat kun je in Noord-Nederland tegenwoordig nauwelijks meer je boterham verdienen,' vertelt Heleen Klatter (58), met een solopraktijk in Veendam. 'Voor de specifieke gespecialiseerde praktijk, waar de Raad voor Rechtsbijstand mee werkt, zijn er hier te weinig zaken. Als je staat ingeschreven voor civiel jeugdrecht

krijg je één gesloten uithuisplaatsing per jaar toegewezen voor slechts 800 euro. Terwijl je aan opleidingsvereisten jaarlijks 1.500 euro kwijt bent. Ik ben er tot mijn grote spijt mee gestopt, net als met het bijzonder curatorschap.' De vergoedingen voor dit soort zaken zijn volgens Klatter veel te laag. 'Je besteedt er gemiddeld vijftig uur aan, terwijl reistijd en

noodzakelijke opleidingskosten niet worden vergoed. Het kan gewoon niet meer uit.

Een typerend verhaal, vindt Eef van de Wiel (59), deken van Advocatenorde Noord-Nederland. Natuurlijk, in heel het land zucht de sociale advocatuur onder de gedaalde tarieven, maar in plattelandsgregio's is de nood extra hoog. 'In kleinere gemeen-

De advocatuur aan de randen van Nederland heeft het moeilijk: in Limburg en Noord-Nederland daalt het aantal praktijken substantieel. Hoe komt dit? En waar liggen de oplossingen?

schappen hebben advocaten vaker een algemene praktijk. In Emmen of Coevorden doe je zo'n beetje alles,' stelt ze vast. 'Zo bestrijk je meer rechtsgebieden en heb je hogere opleidingskosten. In een stad als Rotterdam kun je zeggen: ik doe het jeugdstrafrecht en mijn buurman het volwassenenstrafrecht.' Van de Wiel is pas een klein jaar deken, maar

heeft al veel zorgwekkende omzetcijfers voorbij zien komen: 'Het is een wonder dat sommigen nog bestaan. Dat lukt dus ook niet altijd.'

ZORGWEKKEND

De recente statistieken van het landelijk tableau spreken duidelijke taal: in de arrondissementen Noord-Nederland en Limburg daalde het

Heleen Klatter

aantal advocaten in de afgelopen vijf jaar ruim acht procent (zie graphic). Dit terwijl het landelijk gemiddelde in die periode licht steeg en in andere regio's sterk groeide, met als uitschieter Amsterdam met een aanwas van ruim zes procent. Een zorgwekkende ontwikkeling, vinden Van de Wiel en haar Limburgse collega-deken Hans Vogels: 'Ik volg dat met zorg,' zegt Vogels. 'In de exitgesprekken die ik met advocaten voer, probeer ik mijn antennes open te houden voor mogelijke verklaringen. Maar dat is vooral op de tast.' Een klassieke verklaring lijkt de achterblijvende economische groei aan de randen van Nederland. Noord-Nederland en Limburg figureren van oudsher in de schoolboeken als gebieden die slechts moeizaam zijn opgekrabbeld na de teloorgang van de oude regionale industrie, zoals de Limburgse mijnbouw. Nog steeds zijn de economische rapportcijfers er beneden gemiddeld, net als de vooruitzichten voor de toekomst. Ook de bevolking groeit minder hard dan in de rest van het land, of krimpt licht. 'Hoe kleiner de bevolking, hoe minder cliënteel voor advocaten,' aldus Paul Elhorst (62), econoom aan de Rijksuniversiteit Groningen. 'Die krimp is echter klein, dat heeft maar een heel matige invloed,' vult econoom Wil Foppen (74) van Maastricht University aan. Hetzelfde geldt voor de economische groei, die blijft niet alleen de laatste vijf jaar achter. 'Limburg en andere perifere gebieden hebben al decennia last van de aantrekkingskracht van de stad,' aldus Foppen. 'Deze langetermijnurbanisatie verklaart niet direct de recente afkalving van het aantal advocaten.'

Eef van de Wiel

Beide economen zoeken de oorzaak in meer specifieke factoren. Naast het extra kwetsbare verdienmodel voor sociaal advocaten in de rurale regio, noemen ze de achteruitgang van het lokale midden- en kleinbedrijf. 'Het mkb is in Limburg de laatste paar jaar met zes tot acht procent gekrompen,' weet Foppen. 'Dat is een stevige tik voor alle mkb-gerelateerde advocaten. Zeker als je weet dat het mkb in onze provincie relatief het grootste aandeel heeft in de economie.' Ook in Noord-Nederland is het midden- en kleinbedrijf belangrijk. 'Dat is typisch voor gebieden aan de rand van Nederland,' stelt Elhorst. 'In het midden en westen zitten meer grote bedrijven en kantoren. Die doen makkelijker een beroep op de advocatuur. Daarom groeit in Amsterdam de populatie advocaten.'

AARZELING

Jacques Paulissen (66) uit het Limburgse Neerbeek en zijn regionale confrères ondervinden de teruggang en terughoudendheid van het mkb. 'De zwaardere jongens in het bedrijfsleven kunnen bij geschillen nog investeren in een oplossing via een advocaat, maar bij de kleinere ondernemingen is de aarzeling groter

geworden. Zeg maar de slager om de hoek, die belt minder snel.' Om dat te beperken, past hij voor deze groep zijn tarieven aan. 'Soms maak je de afspraak: tot deze prijs en niet verder.' De tarieven zijn pittig voor de kleinere ondernemer, ook in Noord-Nederland: 'De advocatenkosten zijn de afgelopen tien à vijftien jaar behoorlijk gestegen,' zegt Elhorst. 'Een groeiende groep bedrijven kan zich dat niet meer veroorloven.' Paulissen verdient het grootste deel van zijn inkomen via faillissementen.

'Daar zijn de uurtarieven best fors. Met mijn ervaringsniveau praat je al gauw over 350 euro.' Helaas heeft de coronacrisis paradoxaal genoeg niet geleid tot meer maar minder faillissementen, in tegenstelling tot de hoge piek tijdens de kredietcrisis. 'Verschillende collega-curatoren hebben daar last van,' ziet Paulissen.

De jaarlijkse *Kleos benchmark advocatuur* van Wolters Kluwer over 2020 laat zien dat de groeiverwachting van regiokantoren doorgaans lager is dan bij kantoren in de Randstad: 53 procent van de kleine en middelgrote kantoren uit de regio denkt in 2021 een hogere omzet te verwerven, tegen 64 procent binnen hetzelfde marktsegment in de Randstad. Het gemiddelde uurtarief in de regio steeg ook minder snel: met 1 euro tot 211 euro tegen 9 euro stijging tot 239 euro in het westen. Het aandeel kleine tot middelgrote regiokantoren dat een daling van de omzet en winst voorziet groeit, terwijl die categorie daalt in de Randstad.

NIEUWE AANWAS

Het versomberde toekomstsentiment zorgt er niet alleen voor dat de nodige advocaten in de provincie hun toga aan de wilgen hangen. Zorgelijker is dat de aanwas van nieuwe vakgenoten dit onvoldoende compenseert, vinden Vogels en Van de Wiel. 'De vervanging gaat niet goed,' constateert Van de Wiel. 'Vorig jaar

hadden we 21 nieuwe advocaatsstagiairs. Dat weegt niet op tegen de 47 gestopte advocaten in 2020.' Een verhaal dat dit illustreert is dat van Piet Brauer, sinds 1981 sociaal advocaat in Heerlen. Al veertig jaar komt hij op voor zijn kwetsbare cliënten. 'De overheid een pootje lichten, of bij de UWV iets voor elkaar krijgen, daar doe ik het voor.' Maar Brauer heeft zijn inkomen stevig zien slinken. 'Ik verdiende altijd goed, nu houd ik mede het hoofd boven water omdat het kantoorpand lastenvrij is.'

'Het mkb is in Limburg de laatste paar jaar met zes tot acht procent gekrompen'

In 2019 deed hij bij de NOvA voor het eerst een beroep op de mogelijkheid om een lagere advocatenbijdrage te betalen. 'Dat scheelt toch weer 700 euro.' Brauer runt het kantoor samen met zijn stiefdochter, maar het is nog geen uitgemaakte zaak dat zij het stokje overneemt. 'Ze huilt een beetje bij de gedachte hoe het verder moet als sociaal advocaat. Voor de nieuwe generatie loont het niet meer zoals vroeger.'

Brauers deken Vogels ziet het steeds vaker gebeuren: advocaten die switchen naar een ander beroep. 'Dan worden ze bijvoorbeeld griffier bij de rechtbank of bedrijfsjurist. Een vast inkomen verzekerd. De maatschappelijke beweeglijkheid van professionals is een stuk groter dan in de tijd dat ik begon. Vroeger werd je advocaat voor het leven, vaak op één

Paul Elhorst

Wil Foppen

Jacques Paulissen

plek. Een maatschap duurde langer dan veel huwelijken. Nu is persoonlijke groei belangrijker en wisselen mensen sneller van baan.' Foppen onderstreept dit: 'Het grote voordeel is de veel grotere reikwijdte van je loopbaan, een nadeel is de verwatering van de professionele identiteit. De doordeseming van bepaalde vakgebieden wordt minder, ook in de advocatuur.'

GROEIMARKTEN

Toch zijn er ook kansen en groeimarkten voor advocatenkantoren in Limburg en Noord-Nederland. 'De energietransitie levert in Groningen steeds meer economische activiteit op,' vertelt Elhorst. 'De aardgaswinning loopt terug, maar daar komen andere vormen van energie voor terug, zoals waterstof.' Ook Limburg heeft zijn economische hotspots, aldus Foppen. 'We hebben vier zogeheten *brightlands campussen* met een mix van bedrijvigheid, wetenschap en innovatie: in Maastricht,

'De energietransitie levert in Groningen steeds meer economische activiteit op'

Heerlen, Venlo en Sittard-Geleen. Dat is voor juristen een interessant werkterrein.' Bovendien grenst Limburg aan Noordrijn-Westfalen, beklemtonen Foppen en Vogels. 'Een gigantische economie, vergelijkbaar met die van Nederland,' weet Foppen. 'Grensoverschrijdende huwelijken, verkeersongevallen van auto's met Duitse nummerplaten in Nederland, juridische adviezen voor bedrijven

die de grens oversteken. Er zijn legio mogelijkheden,' volgens Vogels. Advocaten en kantoren die focussen op dit soort niches, varen daar wel bij. Hans Koenders (45) van Dorhout Advocaten in Groningen heeft zich heel bewust gespecialiseerd in het energierecht. 'Ik dacht vijftien jaar geleden bij mezelf: waar gaat het gebeuren in Noord-Nederland, waar zit muziek in? Ik heb toen gesproken met allerlei mensen en instituties. Daar rolde de energiesector uit.' Zijn strategie heeft vruchten afgeworpen. Koenders bestiert een bloeiende praktijk met een uiteenlopende portefeuille aan cliënten. Zoals een groepje boeren dat samen een park met zonnepanelen wil ontwikkelen. 'Ik help ze met de keuze van de locatie, het vraagstuk of ze hun stroom wel op het net kwijt kunnen en welke rechtspersoon het meest geschikt is. Daarvoor moet ik thuis zijn in een mix van rechtsgebieden, dus heb ik veel geïnvesteerd in opleiding.' Het kostte Koenders de nodige avonden en weekenden, maar het heeft zich uitbetaald: 'Ik wilde graag hier in de regio blijven werken en wonen, met mijn vrouw en vier kinderen. Op deze manier is dat mogelijk gebleken.' In Limburg weet het kantoor Boels Zanders zich positief te onderscheiden. Met vestigingen in Maastricht, Venlo en in Eindhoven groeit het al jaren gestaag. 'Wij richten ons

duidelijk op bepaalde segmenten, zoals grotere bedrijven en het hogere mkb,' aldus partner Harm Heynen (43). 'Als je steeds opereert op dezelfde zakelijke markt begrijp je waar iemand mee bezig is. Bedrijven stellen dat op prijs.' De uitbreiding naar Brabant met een kantoor in Eindhoven heeft ook een impuls gegeven. 'Die vestiging groeit snel, in die regio gebeurt ontzettend veel.' De keuze voor specialisatie en focus loont, ervaren Heynen en Koenders. Daar moet je als advocaat ook moeite voor doen, stelt Koenders. 'De kansen komen niet naar jou toe. In plattelandsregio's liggen bijvoorbeeld

Piet Brauer

veel mogelijkheden in het agrarisch recht. Daar zijn betrekkelijk weinig advocaten actief, terwijl er veel complexe juridische vraagstukken leven, zoals pacht- en milieuzaken.' Kantoren die niet genoeg specialiseren struikelen frequenter, is de overtuiging van Heynen. 'Het valt op dat veel eenpitters met een algemene praktijk in de problemen komen. Je kunt niet meer al die rechtsgebieden doen.'

SOCIAAL ZWAKKEREN

Dat levert wel een pijnlijk nadeel op, benadrukken diverse betrokkenen. Niet alleen de sociaal advocaten raken in het gedrang, ook de rechtzoekenden die zij bijstaan. 'Het gaat om sociaal zwakke gezinnen uit Stadskanaal of Winschoten waar kinderen uit huis worden geplaatst,' zegt Klatter. 'Die mensen moeten steeds vaker leuren met hun zaak bij meerdere advocaten, omdat een groeiend aantal kantoren ermee stopt. Dat raakt mij verschrikkelijk.' Brauer ziet in Heerlen hetzelfde gebeuren: 'Meer en meer collega's eisen dat cliënten direct de 152 euro eigen bijdrage meenemen, anders komen ze niet binnen. Ik kan me dat echt niet voorstellen. Ik wil mensen helpen, de financiën komen later.'

Hans Koenders

Harm Heynen

Deken Van de Wiel maakt zich op dit punt grote zorgen: 'Uitgerekend in de regio hebben deze groepen het moeilijk. Zij moeten bediend kunnen blijven door de advocatuur, een rechtsbijstandsverzekering kunnen ze niet betalen.' Daarom is ze als deken bezig met een regionale oplossing: een lagere advocatenbijdrage voor Noord-Nederlandse advocaten met een relatief laag inkomen. 'We

volgens Klatter zoden aan de dijk zetten. 'Zeker voor regiokantoren kan dat de drempel verlagen.' Daarnaast biedt de landelijke liberalisering van de onderlinge samenwerking tussen advocaten mogelijkheden. Veel kleine kantoren willen graag kosten besparen op huisvesting, zonder meteen financieel te fuseren. 'Ik zie dat steeds vaker gebeuren,' signaleert Paulissen.

Boels Zanders is dat gunstig. 'In de *war on talent* kunnen wij ieder argument gebruiken,' schetst Heynen. 'Als mensen per se om de hoek bij het Congresgebouw willen wonen, maak je geen kans. Maar wij laten zien hoe riant je hier kunt wonen. En hoe dichtbij bruisende buitenlandse steden zoals Keulen en Brussel zijn.' Vogels is voor meer gezamenlijke promotie van de eigen regio. De advocatuur zou natuurlijke partners als de provincie en ketenpartners moeten verleiden en ketenpartners moeten trekken. 'Bij de rechterlijke macht in Limburg hebben ze ook moeite om mensen van buiten aan te werven. Laat collectief zien hoe mooi en kansrijk het hier is.' En prik dan meteen de droom door dat het advocatenparadijs in de Randstad, vult Foppen aan. 'Klopt dat beeld wel of komen ook veel jonge advocaten op de Zuidas bedrogen uit?' Het zou mooi zijn als meer Groningse rechtenstudenten kiezen voor noordelijke kantoren als De Haan en Trip, denkt Van de Wiel. 'De magie van Stibbe of De Brauw kan behoorlijk tegenvallen. Iedere student komt voor de keuze te staan: ga ik weg of blijf ik hier? Het is aan ons om meer jong talent te behouden.'

'Mensen moeten steeds vaker leuren met hun zaak, omdat een groeiend aantal kantoren ermee stopt'

willen de bijdrage net als op landelijk niveau inkomensafhankelijk maken. Op de komende jaarvergadering in maart leg ik die optie voor. De regionale bijdrage is in Noord-Nederland 660 euro: draagkrachtige kantoren zouden volgens het plan 100 tot 150 euro extra gaan betalen, kantoren met een krappe begroting substantieel minder.'

Klatter is een groot voorstander: 'Omdat ik naast mijn toevoegingspraktijk ook meer betalende cliënten heb, verdien ik tegenwoordig meer. Ik zou graag wat extra betalen om de sociale advocatuur te steunen.' Hetzelfde hebben diverse grote kantoren aangegeven, aldus Van de Wiel. Ook landelijke steunmaatregelen kunnen soelaas bieden. De tijdelijke verhoging van de toevoegingsstarieven voor zaken in de sociale zekerheid heeft Brauer en zijn schoondochter geholpen. 'Daardoor hebben we vorig jaar beter geboerd.' Ook de subsidieregeling voor stagiairs bij sociale kantoren die op vraag van de NOvA in het leven is geroepen, kan

Daartoe is zes jaar geleden de Verordening op de advocatuur aangepast, toen Vogels deel uitmaakte van de algemene raad van de NOvA: 'Je kunt nu makkelijker faciliteiten delen met behoud van financiële zelfstandigheid. Als deken leg ik die mogelijkheid altijd voor, dat is nog niet tot alle advocaten doorgedrongen.'

RUST EN RUIMTE

Sympathieke initiatieven, vinden Foppen en Elhorst. Maar als economen zien zij meer heil in het versterken van het ondernemend potentieel en het regionale vestigingsklimaat. Het unieke sellingpoint van het rurale Limburg en Noord-Nederland is rust en ruimte. 'Er komen steeds meer Randstedelingen hier die niet meer driehoog achter in de Jordaan willen wonen,' vertelt Van de Wiel. 'De huizenprijzen schieten omhoog, zeker nu we door corona hebben ontdekt dat op afstand werken makkelijker is dan gedacht.' Foppen verwacht dat deze trend zich stevig gaat doorzetten. Voor een kantoor als

	Advocaten 1-1-2017	Advocaten 1-1-2021	In procenten
Noord-Nederland	815	747	-8,34%
Limburg	799	731	-8,51%
Amsterdam	5.170	5.900	+6,42%
Nederland	17.498	17.964	+2,66%

Hans Vogels

Procederen in Oostenrijk?

Wijnkamp Advocatuur/Advokatur GmbH

Nederlandstalig advocatenkantoor gevestigd in Oostenrijk.

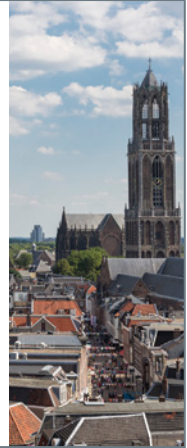
Meerdere advocaten
Meerdere specialismen
Communicatie in de Nederlandse taal
Specialisatie: Bergsportrecht | Skirecht | Letselschade | Strafrecht

A-6460 Imst, Sirapuit 7 Oostenrijk
T: +43 (0) 5412/64640 F: +43 (0) 5412/64640-15
M: office@wijnkamp-advocatuur.com W: www.wijnkamp-advocatuur.com

Ter overname aangeboden: Vastgoed praktijk te Utrecht

Gevestigde, overwegend civiele en bestuursrechtelijke procespraktijk. Cliëntenbestand betalend Mkb en particulier. Oprichter en naamgever moet om gezondheidsredenen de praktijk neerleggen, maar is wel nog 'of counsel' beschikbaar. Bibliotheek en up-to-date digitalisering.

Reactie per onder brief onder nummer: 220
Capital Media Services BV
Staringstraat 11 | 6521 AE Nijmegen
mail@capitalmediaservices.nl

ADVOCAT CENTRAAL

SOFTWARE VOOR DE ADVOCATUUR

Uw software leverancier stopt er mee? Stap nu over op AdvocaatCentraal

- Geen server meer nodig, uw data veilig versleuteld in onze Nederlandse cloud
- Outlook integratie voor e-facturatie en e-mail correspondentie naar en vanuit uw dossier
- Eenvoud in gebruik met alles wat een advocaat nodig heeft
- De laagste kosten per gebruiker

"Wij zijn begin 2020 tot volle tevredenheid overgestapt op AdvocaatCentraal. Het is een overzichtelijk zeer gebruiksvriendelijk programma. Zelfs voor digibeten is dit een super programma. De helpdesk is goed bereikbaar, erg klantvriendelijk en snel in het ondernemen van actie."

Monique Kahlman, Buntsma Advocaten

T (035) 543 55 66
W www.advocaatcentraal.nl

ALLES VOOR ELKAAR!
EN DAT ALLEMAAL
DANKZU URIOS!!

urios
vernuft bespaart tijd

DOCUMENTEN EN E-MAILS BEHEREN EN GENEREREN

MET WORD- EN OUTLOOK-SJABLONEN

Beheer uw documenten, e-mails en bestanden vanuit Urios of Windows
Verkenner, **lokaal of in de cloud**, en **genereer** met uw **eigen sjablonen**
eenvoudig uw e-mails en documenten vanuit Urios. Geen dubbel werk meer!

Vraag uw online demo of proeflicentie aan via www.ursos.nl.

URIOS STANDAARD | € 24,- p.m.
Relaties | Dossiers | Tijdschrijven | Verschotten |
Voorschotten | Meertalig declareren & Herinneren |
Toevoegingen | Insolventies
Lees meer op www.ursos.nl/standaard

URIOS PLUS | € 38,- p.m.
Documentenbeheer | Outlook koppeling |
Elektronisch factureren | Koppeling of export
naar boekhouding | Managementrapporten
Lees meer op www.ursos.nl/plus

www.ursos.nl
072 512 22 05
info@ursos.nl

GEZIEN

GEHEUGENSTEUN VOOR STRAFPIKET

De advocaat die alle regels en feiten van het strafpiket niet onmiddellijk paraat heeft, kan voortaan met een gerust hard aan zijn dienst beginnen: een handzaam zakboekje biedt geheugensteun.

Bram Horenblas (advocaat in Amsterdam) en Sam van den Akker (advocaat in Rotterdam) schreven gezamenlijk het *Zakboek strafpiket* (Boom juridisch, 2021). Het boekje bevat een overzicht van de wet- en regelgeving over zaken als het strafrechtelijk onderzoek en het voorarrest. Daarnaast biedt het tips om de best mogelijke rechtsbijstand te leveren en de juiste strategische keuzes te maken tijdens de piketfase. Horenblas: 'Ik doe zelf nu zo'n ander-

half jaar strafpiket en merkte dat ik steeds tegen dezelfde dingen aanliep. Hoe zit het ook alweer met termijnen, wat zijn de criteria? Zo ontstond het idee om een handig overzicht te maken van allerlei zaken die tijdens het strafpiket een rol spelen. Of het nou gaat om wetgeving, gedragscodes of zaken die met gewoon boerenverstand te maken hebben.' Het boekje voorkomt dat ook andere beginnend strafrechtadvocaten steeds opnieuw het wiel moeten uit-

vinden, hoopt Horenblas, sinds kort in dienst bij Prakken d'Oliveira. Zelf is hij een keer of zes, zeven per jaar aan de beurt, schat hij. 'Ik vind het doorgaans wel leuk. Meestal word je maar één of twee keer opgeroepen.' Het is in ieder geval een mooie manier om nieuwe klanten te leren kennen, stelt hij. 'Laatst had ik iemand die een broodje had gepikt. Daar zat niet zoveel werk aan. Maar ik heb ook meegemaakt dat er een terroristenzaak uit voortkwam. Die zaak heeft elf maanden geduurd.'

AI EN DE RECHTSSTAAT

De toenemende inzet van AI door organisaties heeft voordelen, maar brengt ook rechten en vrijheden van burgers in gevaar.

In *Artificiële intelligentie en de rechtsstaat* (Boom juridisch, 2021)

beschrijft Reijer Passchier de voor- en nadelen van algoritmische systemen en gaat hij in op de rechtsstatelijke vragen die spelen rondom AI en de inzet ervan door overheden en grote techbedrijven. Hoe zorgen wij ervoor dat ook in een wereld met slimme machines overheden en bepaalde bedrijven niet té machtig worden? Hoe gaan wij willekeur en onder-

drukking van burgers tegen? En hoe garanderen wij dat de rechten en vrijheden van burgers voldoende zijn beschermd? Ook gaat hij in op de vraag in hoeverre onze constitutie tegen de opkomst van AI is opgewassen. Passchier concludeert dat de opkomst van AI het vermogen van onze constitutie om de rechtsstaat te borgen in belangrijke opzichten ondermijnt. AI brengt volgens Passchier op dit moment de effectiviteit van checks-and-balances binnen de *trias politica* en wetgeving, het primaat van de wetgever, en het handelings-

en handhavingsvermogen van de overheid vooral in gevaar. Hij komt daarbij met enkele oplossingen. Door bijvoorbeeld de rechter en het parlement te versterken, het wetgevingsproces aan te passen en meer checks-and-balances in de structuur van techbedrijven zelf in te bouwen, kan de borgende kracht van onze constitutie waarschijnlijk al behoorlijk worden vergroot, denkt Passchier. Een lezenswaardig boek voor de advocatuur, omdat de opkomst van AI ons allemaal aangaat en niet valt tegen te houden.

FORENSISCH RAPPORTEREN

Wat achter de gesloten deuren van het Pieter Baan Centrum gebeurt, is maar beperkt bekend bij buitenstaanders. *De persoon van de verdachte* (Boom juridisch, 2020) geeft een inkijkje in de observaties binnen het PBC.

De forensisch-psychiatrische onderzoeker komt met lastige dilemma's in aanraking. Hoe om te gaan met informatie die indirect bijdraagt aan de bewijsvoering? Wat te doen als de psychische conditie van de gedetineerde verslechtert en als er medisch moet worden ingegrepen? Op deze en andere vragen gaan verschillende gedragsdeskundigen van het PBC, onder redactie van Timon den Boer, Hanneke Beekman en Frans Koenraadt, uitgebreid in. Het boek geeft een duidelijk overzicht van alle aspecten van het psychiatrische, psychologische en milieuonderzoek. Deze vierde druk is een grondig bewerkte en herziene editie van de derde druk uit 2004. De eerste uitgave verscheen in 1989. Naast de hedendaagse theorie wordt ingegaan op de geschiedenis, het ethische kader en de maatschappelijke facetten en complicaties van het forensisch rapporteren. Verder is er in deze laatste druk een hoofdstuk toegevoegd over kwaliteitsbewaking en wordt er aandacht besteed aan de nieuwste wetenschappelijke inzichten en ontwikkelingen. Een leestip voor professionals binnen de strafrechtpraktijk.

COLUMN

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Exit support lawyer?

Hoe duid je als advocatenkantoor op je website juristen aan die geen advocaat zijn? Het Hof van Discipline heeft gesproken: *professional support lawyer* is niet verboden, maar uit de context moet meteen duidelijk zijn dat de betrokkene geen advocaat is.

In 2019 legde de deken van Oost-Brabant de kwestie in een dekenbezwaar voor aan de Raad van Discipline in Den Haag. Verweerder was bestuurder van een kantoor dat op zijn website-pagina 'Advocaten' onderaan ook de *professional support lawyers* presenteerde – juristen die geen advocaat zijn. Volgens hem leidde dat niet tot verwarring. De raad oordeelde dat de term *lawyers* niet het onderscheidend vermogen heeft dat nodig is om uit te maken of die persoon een advocaat is dan wel een andere juridische functie uitoefent. Dat maakte de term misleidend en verwarrend, en '*professional*' ervoor maakte het niet beter. Deze mensen presenteren op de pagina met 'Advocaten' was volgens de raad ook niet de bedoeling. Het lag voor de hand dat het kantoor tegen de gegrondverklaring zonder maatregel in beroep zou gaan, want het ging de partijen erom duidelijkheid te krijgen over de kwestie. Bij het Hof van Discipline kwam de (voormalig) bestuurder van het kantoor met een brief van de deken in Amsterdam, die vindt dat je onderscheid moet maken tussen het gebruik van de term *professional support lawyer* in een concreet geval en dat gebruik in het algemeen. Geen acht op slaan, vond de

Brabantse deken. Hij wees erop dat het tuchtrecht niet de figuur van de derde-belanghebbende kent. Maar volgens het hof gebruikte verweerder de brief gewoon ter onderbouwing van zijn standpunt – niks mis mee. Het hof oordeelt dat mr. X als bestuurder van het kantoor medeverantwoordelijk is voor de inhoud van de website. Door op hetzelfde tabblad als de advocaten ook de *support lawyers* te vermelden, geeft het kantoor een onjuiste dan wel onvolledige voorstelling van zaken, aldus de hoogste tuchtrechter. Die onduidelijkheid is onbetamelijk. Het hof bekrachtigt dan ook de beslissing van de raad. De term *professional support lawyer* zelf kan wel door de beugel. Maar als je die gebruikt, moet je je realiseren dat het tot verwarring kan leiden. Prettige zin: 'Deze verwarring kan uiteraard worden voorkomen door de term niet te gebruiken.' En anders moet je zorgen dat bij eerste lezing onmiddellijk duidelijk is dat *professional support lawyers* geen advocaten zijn. Het was misschien een wat zwaar aangezet spel over een niet al te groot probleem. In ieder geval is nu duidelijk dat kantoren scherp onderscheid moeten maken (ECLI:NL:TAHVD:2021:24).

PHILIPPE SCHOL
VOELT ZICH NOG
ALTIJD ONVEILIG

NADE AANSLAG

De Enschedese advocaat Philippe Schol raakte in november 2019 zwaargewond bij een aanslag. Op veel hulp van de overheid omtrent zijn veiligheid heeft hij niet kunnen rekenen. ‘Als ik rechter of officier was geweest, dan was alles voor me geregeld.’

DOOR / KEES PIJNAPPELS DOOR / RICK NEDERSTIGT

Ruim een jaar na de aanslag is Philippe Schol weer aan het werk, zij het gedeeltelijk. Voor hele dagen heeft hij nog niet de energie, zegt hij. ‘Ik ben normaal aan het werk, maar maak minder uren. Voor de aanslag werkte ik dagelijks negen tot tien uur. Dat is nu ongeveer gehalveerd.’

Schol is nog niet helemaal hersteld van zijn verwondingen. Het is de vraag of dat ooit gebeurt, de prognoses stemmen niet hoopvol. Met name zijn been speelt op, hetgeen hem in het dagelijks leven behoorlijk belemmert. ‘De kogel heeft zenuwen beschadigd. Het voelt alsof mijn been slaapt, met geregeld een pijnscheut. Het weer speelt daarbij ook een rol. Als het koud is of als het weer omslaat, heb ik meer last. Beste temperatuur voor mij is een graadje of twintig of daarboven.’

Schol is een van de partners van Schol & Gorter Advocaten in Enschede, een kantoor dat vier advocaten telt, een juridisch medewerker en een secretaresse. Hij is niet verzekerd voor zijn gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, waardoor hij zelf opdraait voor het verlies aan omzet en arbeidsvermogen. Vooralsnog zingt hij het wel uit, zegt hij. ‘De schade die ik lijd, zal worden meegenomen in de strafzaak.’

MOOIE WOORDEN

De advocaat uit Enschede heeft niet alleen fysieke schade opgelopen.

Ook mentaal is hij veranderd, harder geworden. ‘Ik ben curator, dus ik ben een realistisch mens. Sommigen noemen het cynisch. Mijn beeld van de maatschappij is er niet beter op geworden. De samenleving is enorm verhard. Voor een deel komt dat door de terugtrekkende overheid. Er wordt steeds meer bij de mensen zelf neergelegd, ook als ze dat niet kunnen. De politiek houdt het bij mooie woorden, maar als puntje bij paaltje komt, ontbreken de mensen en middelen.’ Schol steekt niet onder stoel of banken dat hij zich in de steek gelaten voelt, met name door de Nederlandse staat. Zo er al hulp of ondersteuning kwam uit de hoek van de overheid aangaande zijn veiligheid, dan gebeurde dat pas na lang aandringen. Het feit dat de advocaat in Duitsland woont en in Nederland werkt, vormde een extra complicerende factor. ‘Als ik in Nederland was neergeschoten had ik vanuit de Raad voor Rechtsbijstand bijstand gekregen voor een letselschadeadvocaat. Nu niet. Nu moet ik het opvoeren als schadepost in de strafprocedure. Was ik een officier van justitie geweest of een rechter, dan was alles geregeld. Terwijl ik notabene optrad als curator, aangesteld in opdracht van de rechtbank. Ik ben voor de BV Nederland bezig de rotzooi op te ruimen, net als zoveel andere curatoren. Dan hoor ik ook dezelfde rugdekking te krijgen als bijvoorbeeld

officieren van justitie en rechters.’ Het gebrek aan rugdekking heeft Schol met name ervaren waar het de beveiliging van zijn huis en kantoor betrof. Hoewel de veronderstelde opdrachtgever voor de aanslag nog niet is aangehouden, wordt de Enschedese advocaat niet beveiligd. Wel heeft hij van de politie, op eigen verzoek, een noodknop mogen behouden, die in verbinding staat met de meldkamer.

GEHEIME LOCATIE

‘Op de dag dat ik was neergeschoten vertelde een beveiligingsdeskundige van de politie mij en mijn kantoorgenoten dat de werkgever verantwoordelijk is voor veiligheidsmaatregelen. Ik ben mijn eigen werkgever. Vervolgens zei hij dat het hem verstandig leek als ik de komende drie weken niet meer in de buurt van mijn huis zou komen. Ik moest maar onderdak bij vrienden regelen. Toen ben ik boos geworden en zei ik dat, als de politie niets zou regelen, ik in dat geval gewoon naar huis zou gaan. Toen kon plotseling wel wat en zijn mijn vrouw en ik enkele weken ondergebracht op een geheime locatie. Ik kan u vertellen, daar word je hoorndol als je niets anders omhanden hebt dan alleen nadenken over je eigen veiligheid en die van je naasten. De woorden van de beveiligingsdeskundige galmen continu na.’

Advocaat/curator Philippe Schol (44) houdt praktijk in Enschede en woont vlak over de grens in het Duitse Gronau. Op 6 november 2019, wanneer hij bij zijn huis de hond uitlaat, wordt hij vanuit een auto meerdere malen beschoten. Eén van de kogels treft Schol in het bovenbeen en veroorzaakt een slagaderlijke bloeding. Snel ingrijpen van een buurman en ambulancepersoneel voorkomt erger. De politie heeft twee mannen uit Twente aangehouden die ervan worden verdacht de aanslag in opdracht te hebben uitgevoerd. Volgens de politie houdt de aanslag verband met het faillissement van een sportschool in Hengelo, waarbij Schol optrad als curator. De advocaat vermoedde dat het fitnesscentrum als dekmantel fungeerde voor witwaspraktijken van drugsgeld. Ook heeft hij aangifte gedaan van bedrieglijke bankbreuk.

De aanslag op Philippe Schol kwam niet eens onverwacht. Al in het voorjaar van 2019 probeert de voormalige eigenaar van de failliete sportschool zijn thuisadres te achterhalen. Verdacht vindt Schol, aangezien de man wist waar het kantoor is gevestigd en een advocaat had die hem bijstond. Schol doet aangifte van bedreiging, maar hoort daar naar eigen zeggen niets meer van. ‘Drie maanden later komt de Duitse politie aan de deur vertellen dat ze bericht hebben gehad van hun Nederlandse collega’s dat iemand mij wilde vermoorden. Toen ik verhaal ging halen, werd deze mededeling bevestigd, maar wilde de Nederlandse politie mij verder niets vertellen omdat het vertrouwelijk zou zijn. Ik werd wel in contact gebracht met een beveiligingsdeskundige van het OM. Die zei doodleuk dat ik in categorie drie zat van in totaal vijf categorieën. U hoeft zich nog geen zorgen te maken, luidde de boodschap. Wanneer dan wel, dacht ik nog, ik ben al halverwege.’

Uit eigen beweging laat Schol daarop camera’s plaatsen, thuis en op kantoor. (Mede dankzij de beelden van een van die camera’s konden later de verdachten worden aangehouden.) Vervolgens blijft het weer enige tijd stil. Begin oktober 2019 wordt er geschoten op de sportschool waar Schol curator van was, precies een jaar na de doorstart. ‘Ik heb toen weer contact gezocht met de politie

en de vraag gesteld of ik me zorgen moest maken om mijn veiligheid. Dat was niet nodig omdat er geen concrete dreiging zou zijn. Iets meer dan een maand later proberen ze me te vermoorden.’

ZIEKENHUIS

Schol brengt vier dagen in het ziekenhuis door, om vervolgens op een geheime locatie verder te herstellen. In december 2019 hervat hij zijn werk, zij het met de nodige beperkingen en vrees voor zijn veiligheid, naasten en kantoorgenoten. Ook de verdere afwikkeling van het faillissement van de sportschool neemt hij zelf ter hand.

Met de beveiliging van zijn kantoor en zijn woonhuis wil het maar niet lukken. ‘Ik heb de politie meteen verteld dat de aanslag met mijn werk te maken had. Desondanks hielden ze vol dat ik zelf mijn eigen veiligheid moest regelen. Dat was heel frustrerend.’

Pas na lang aandringen – ‘Alleen het minimale komt los en daar moet je nog een boel stampij om maken’ – wordt door de politie een particulier bedrijf aangewezen dat een analyse maakt. Dat leidt tot offertes van meer dan een ton, die Schol zelf zou moeten betalen.

‘Toen begon de volgende strijd.

Ik ben aangesteld door de rechtbank, dus in mijn ogen moeten de kosten worden gedragen door de Staat

der Nederlanden. Bij een rechter of officier van justitie zou dat ook zijn gebeurd. Die mogen dan in loondienst zijn, maar ik heb een aanstelling, een opdracht die ik namens de staat uitvoer.’

Na inmenging van lokaal deken Carl Luttkhuis en specialisatievereniging INSOLAD komt een gesprek tot stand met de hoofdofficier van het arrondissement waar Schol werkzaam is. Dat leidt er uiteindelijk toe dat een deel van de beveiligingskosten wordt vergoed, maar alleen voor het kantoor van Schol.

TERRORISMEBESTRIJDING

Het is het systeem wat niet deugt, concludeert Schol al terugblikkend. ‘Als iets niet binnen de kaders past, dan kan het niet. Voor wat mij is overkomen, bestaat geen scenario. Zes weken eerder was Derk Wiersum neergeschoten, maar dat maakte geen verschil. Er kon niets geregeld worden.’

Na de moord op Wiersum besloot minister Grapperhaus de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) te betrekken bij veiligheid van advocaten. De NOvA riep een speciaal telefoonnummer in het leven waar advocaten zich kunnen melden als ze zich bedreigd voelen. Die melding wordt doorgezet naar de NCTV.

Schol heeft er weinig vertrouwen in. ‘Wat mij is overkomen, heeft niets met terrorisme te maken. Het is ordinaire misdaad, niet meer en niet minder. Wat moet een terrorismecoördinator nou met advocaten? Dat is zijn tak van sport helemaal niet. Als je bedreigingen richting advocaten serieus wilt nemen, moet je daar wat anders voor optuigen. Met mensen die weten waar advocaten en curatoren zich mee bezighouden.

Zet er een team op dat landelijk kan opereren, vanuit het OM of het ministerie van Justitie. Laat hen in kaart brengen waar alle dreigingen zitten.'

Welke lering kunnen andere advocaten en curatoren trekken uit hetgeen u is overkomen?

'Doe meteen aangifte, bij elke vorm van dreiging. Of het terecht is of onterecht kan later wel worden vastgesteld. Maar het maakt inzichtelijk hoe vaak het gebeurt. Neem van

die te verwachten is als gevolg van de coronapandemie. Er zit nu een kunstmatige stop op faillissementen als gevolg van de overheidsregelingen, maar zodra die eraf gaat, komen we in een tsunami aan faillissementen terecht.'

NOOIT MEER

De overheid dient bedreiging van advocaten daarnaast veel serieuzer te nemen, benadrukt Schol. Niet alleen curatoren, maar ook strafrecht-, familierecht- en letselschadeadvocaten. 'Als die mensen zich melden, moet er ook daadwerkelijk actie worden ondernomen. Het mag niet alleen bij praatjes blijven. Na

mijn aanslag klonk ook van alle kanten dat zoiets nooit meer mocht gebeuren. Ondertussen heb ik zelf

alles in werking moeten zetten om mijn eigen veiligheid, die van mijn kantoorgenoten en van mijn vrouw te garanderen. Dat heb ik allemaal zelf moeten doen, met behulp van naasten en bekenden.'

Vooral dat laatste steekt. 'Ik heb sterk het gevoel dat ik mezelf moet redden. Over het rechteerteam overigens geen kwaad woord, want dat informeert mij goed, voor zover mogelijk. Schol is inmiddels bijna veertien jaar advocaat. Ondanks de aanslag blijft hij zijn vak uitoefenen. Ook al kan hij niet meer onbekommerd de hond uitlaten. 'Ik ben niet bang aangelegd, maar ik ben ook niet naïef. Ik blijf op mijn hoede zolang de opdrachtgever niet gepakt is en achter de tralies zit – en zelfs dat is geen garantie. Het gevoel van veiligheid zal bij mij nooit meer terugkomen, bij elke auto kijk ik achterom.'

'Ik hoor dezelfde rugdekking te krijgen als officieren van justitie en rechters'

mij aan dat het aantal bedreigingen alleen maar zal toenemen, temeer gezien de golf aan faillissementen

IMAGINEFUND

Imagine Fund behaalt een uitzonderlijk rendement door te investeren in 'de verborgen pareltjes' binnen de technologie van de toekomst.

Slimme technologie is booming business. Imagine Fund biedt investeerders vanaf begin 2018 de mogelijkheid om te beleggen in kleinere kansrijke techbedrijven met een enorme impact op de toekomst. En met een rendement van 63,5% in 2020 doen Laurens Ockhuisen en zijn partner Michiel Beukers dat duidelijk anders dan de concurrentie.

Michiel Beukers en Laurens Ockhuisen van Imagine Fund

Wat is het Imagine Fund?

"Het Imagine Fund is een beleggingsfonds waarin wordt belegd in technologie-aandelen. Met dit fonds focussen we op investeringen in de technologie van de toekomst. Innovatieve bedrijven groeien een stuk sneller dan traditionele bedrijven, niets voor niets is de Nasdaq de afgelopen 7 jaar met gemiddeld meer dan 20% per jaar gegroeid. Wij geloven in trends die onze manier van leven drastisch zullen veranderen. Denk hierbij aan trends zoals Cybersecurity, Internet of Things, E-commerce, Artificial Intelligence, 5G en bijvoorbeeld Virtual Reality.

Wat maakt IF 'anders dan de rest'?

"Wij bieden investeerders een beter alternatief voor de standaard aandelenportefeuille. Imaginefund investeert in technologiebedrijven met een bewezen trackrecord. De portefeuille bestaat uit maximaal 40 bedrijven die allen actief zijn in de techsector en een bovengemiddelde omzetgroei zullen laten zien. Waar veel banken en vermogensbeheerders zich focussen op value-aandelen door te kijken naar bijvoorbeeld koers winstverhoudingen, focussen wij ons op de potentiële groei die een bedrijf kan doormaken, rekening houdend met de grootte van de te veroveren markt.

Wij investeren niet in start-ups en scale-ups. Wij investeren in volwassen bedrijven waarbij de zaken goed op orde zijn, en verkleinen zo de kans om in een zeepbel te beleggen. Wij hanteren binnen Imagine Fund strenge investeringscriteria zoals een jaarlijkse omzetgroei van meer dan 25% de komende jaren, een sterk management die het liefst ook aandeelhouder zijn, een groot te veroveren markt en het product moet van topniveau zijn. In ons investeringsproces toetsen wij via social media, ons eigen netwerk en vakbladen, de populariteit en kwaliteit van een dienst of product.

Wat is het geheim achter het rendement van 63,5% in 2020?

"Laurens Ockhuisen is met technologie opgegroeid, hij belegt al vanaf jonge leeftijd in de techsector. Michiel Beukers is eigenaar van Noordam Vermogensbeheer, en heeft al meer dan 25 jaar ervaring in het selecteren van beleggingen. Binnen Imagine Fund wordt vanuit een compleet andere benadering naar investeringen gekeken. Investerings worden getoetst aan de praktijk door gebruik te maken van een team van industriespecialisten. Daarnaast spelen data en social media een belangrijke rol bij het vinden van verborgen pareltjes uit de technologiesector. Over de geheimen achter onze uitzonderlijke prestatie en onze beleggingsstrategie vertellen we meer tijdens ons webinar op 16 april aanstaande. Hiervoor kun je je aanmelden via if.nl/technologiefonds."

Past een investering in Imagine Fund bij iedereen?

Een overweging in technologieaandelen om zo de komende jaren een bovengemiddeld rendement te halen, raden wij iedere belegger aan. De technologische revolutie is begonnen maar met de doorbraak van 5G zal eerder genoemde trends alleen maar doen versnellen. Veel traditionele bedrijven worden op dit moment bedreigd door uitdagers die met nieuwe technologie in hard tempo marktaandeel winnen. Ook in de financiële wereld en in de advocatuur verandert er veel. Kijk maar eens naar blockchain technologieën, digitaal ondertekenen, op afstand vergaderen en/of onderhandelen. Voor een ieder die dit inziet is een investering in Imagine Fund een mooie aanvulling in de samenstelling van ieders vermogen.

Ook rendement realiseren met de technologie van morgen?

Imagine Fund
Leestraat 31A
3743EH Baarn

www.if.nl/technologiefonds
Tel: 035-5483221

BUITENLANDSE BALIE

Digitaal Duits pact

De Duitse balie is kritisch over de beperkte mogelijkheden voor videozittingen tijdens corona. Een 'digitaal pact voor de rechtsstaat' moet uitkomst bieden.

In een recent persbericht pleit de Deutscher Anwaltverein (DAV) voor meer samenwerking tussen de Duitse rechtspraak, advocatuur en andere ketenpartners. Aanleiding is het teleurstellend klein aantal rechtszaken via videoverbinding dat volgens de balie in Duitsland heeft plaatsgevonden tijdens de coronacrisis. Reden: de ontoereikende technische voorzieningen in veel gerechten. 'De pandemie heeft de tekortkomingen blootgelegd bij de digitalisering van onze rechtsstaat,' aldus de DAV.

Daarom wil de balie een nationaal digitaal pact sluiten. Dat zou het huidige 'Pact voor de Rechtsstaat' moeten vervangen, dat dit jaar afloopt. Dat was vooral bedoeld als aanjager om tweeduizend nieuwe rechters en officieren van justitie aan te stellen. De coronacrisis vraagt om meer dan alleen personele kracht, stelt de DAV. Er moet meer focus komen op de digitale uitrusting van het rechtssysteem.

ROL ADVOCATUUR

De Duitse balie vraagt daarbij om een actievere rol voor de advocatuur. In de bestaande coalitie zijn vooral de Duitse rechtspraak en het Openbaar Ministerie vertegenwoordigd. 'Advocaten staan dicht bij de burgers,' schrijft de DAV. 'Daarom is het belangrijk dat zij bij deze samenwerking betrokken worden.'

DE DEALMAKER

Succesvol broedseel

DOOR / BENDERT ZEVENBERGEN

De jonge scooterverhuurder Felyx groeit als kool en heeft in februari miljoenen aan kapitaal opgehaald. Het bedrijf maakte eerder deel uit van de 'broedmachine' van Houthoff, dat adviseerde bij de transactie.

De elektrische deelscooter is niet meer uit het straatbeeld weg te denken. In 2017 plaatste Felyx zijn eerste honderd scooters in Amsterdam en inmiddels rijden er zo'n drieduizend rond in acht Nederlandse steden en Brussel. De injectie van 24 miljoen euro van investeerders Anne-Marie Rakhorst en De Hoge Dennen Capital biedt Felyx de mogelijkheid om het concept in Duitsland en Frankrijk uit te rollen.

'Het leuke van betrokkenheid bij *start-ups* en *scale-ups* is dat het om heel dynamische bedrijven gaat,' zegt Angenita Pex (50) van Houthoff, die samen met haar team Felyx adviseerde. 'Bij een jong bedrijf kan de situatie iedere paar maanden veranderen. Shell heeft bijvoorbeeld regels die stellen dat je niet zonder één hand aan de leuning een trap af mag. Bij jonge bedrijven ligt nog niets vast en kunnen de managers het zich permitteren om zich steeds af te vragen waarom ze doen wat ze doen. Dat is verfrissend.'

Bijzonder is dat Houthoff vanaf het eerste moment betrokken is geweest bij Felyx. De *start-up* werd in 2017 opgenomen in het Incubator Programma van Houthoff dat in 2012 werd gestart. Na een zware selectie krijgen zo'n zes deelnemers twee jaar lang maximaal tweehonderd uur aan juridische bijstand tegen een uurtarief van vijftig euro. Inmiddels hebben tientallen bedrijfjes in de broedmachine gelegen.

Het programma is volgens Pex bedoeld om de jonge werknemers van Houthoff snel ervaring te laten op-

doen, niet om voet tussen de deur te krijgen bij de succesbedrijven van de toekomst. 'Commercieel succes behalen met een *scale-up* was nooit het doel, niet alle deelnemers kunnen een *scale-up* worden, laat staan verder groeien. Houthoff doet veel grote en complexe zaken, en jonge medewerkers hebben daarbij een relatief kleine rol. Medewerkers die zo'n vier jaar bij ons zijn, kunnen de bedrijven uit het Incubator Programma in hoge mate zelfstandig adviseren. Bovendien werken ze met leeftijdsgenoten, wat het extra aantrekkelijk maakt.' Houthoff heeft uit het Incubator Programma bijna twintig cliënten overgehouden, van verschillende omvang. Belangrijker is volgens Pex dat zo'n dertig medewerkers relevante werkervaring op hebben kunnen doen. Ondanks het succes van het programma zoekt Houthoff alweer naar alternatieven. 'Diverse kantoren hebben nu vergelijkbare programma's. Wij zijn inmiddels bezig met het ontwikkelen van een nieuwe formule.'

HART OP DE TONG

In zijn programma 'Sad Songs About The Law' zingt advocaat-muzikant Maarten Russchen in zijn moerstaal over recht en onrecht. 'Bijzonder met Nederlands is dat je je publiek veel directer bereikt met de inhoud.'

DOOR / LARS KUIPERS BEELD / WIEP VAN APELDOORN

Maarten Russchen (56) is geen doorsnee-advocaat. Hij houdt kantoor op het terrein van de oude Prodentfabriek in Amersfoort, direct aan het riviertje de Eem, tussen filmmakers, vormgevers en decorbouwers. Half advocaat, half muzikant, daar komt het zo'n beetje op neer. Zijn beeldscherm wordt geflankeerd door stevige monitorluidsprekers. En als hij de volumeknop opendraait en zijn eigen muziek door zijn kantoor-tje laat schallen, beweegt zijn hele lichaam mee.

*In mijn schaduw, nog altijd die vent
Die niet wilde deugen
Jaren geleden, maar hij zit er nog steeds
Heel diep vanbinnen, bevreesd
Want je blijft wie je bent*
Het is het refrein van *Je blijft wie je bent*, over het stigma van de veroor-

deelde, dat hij torst als een geheim en dat zich laat voelen bij een nieuwe baan, een nieuwe relatie, bij elke stap vooruit eigenlijk. Hoe herkenbaar.

Daar hoeft je geen strafrechtadvocaat voor te zijn.

FLUOR, het poppodium waar 'Sad Songs About The Law' op 9 april zijn première beleeft, ligt om de hoek. Of er die dag publiek zal zijn, is afwachten nu het land op slot zit. Hoe dan ook wordt het optreden gestreamd met vijf camera's: voor de pauze een set met Nederlandstalige akoestische nummers, vertelt Russchen, 'na de pauze nog even knallen met de band.'

MUZIKAAL NEST

Hij komt uit een muzikaal nest. Vader was violist, moeder pianiste. Thuis werd vooral veel Bach

gedraaid. Aan school – 'die zesjes-cultuur' – had Maarten een broertje dood. Liever speelde hij in bandjes. Van het Zwolse Gymnasium Celeanum, een van de oudste gymnasia van Nederland, werd hij afgetrapt omdat hij niks uitvoerde. Zijn vader zei hem: 'Jongen, je zorgt maar dat je een diploma haalt, anders betaal ik geen cent meer.'

Het werd het conservatorium in Hilversum. In de jaren tachtig was dat *the place to be* in de lichte muziek, met de omroeporkesten om de hoek. Op het conservatorium, in een omgeving die gericht was op het beste, gedijde Maarten. Zo veel mogelijk spelen was het parool. Hij zat in een radio-orkest met de drummer die nog de tune van de *Fabeltjeskrant* en de zware drumpartij aan het begin van actualiteitenrubriek *Brandpunt*

had ingespeeld. Viel in als gitarist bij het Metropole Orkest van wijlen Rogier van Otterloo. Repeteerde met Lee Towers voor diens eerste Kuip-spektakels – maar als het feitelijke optreden daar was, nam de vaste gitarist het over.

Broodmuzikant, was dat het dan? ‘Ik kreeg een dip. Ik zag mezelf niet de rest van mijn leven als sessie-muzikant werken,’ vertelt Russchen. Dus werd het rechten in Utrecht. Verfrissend vond hij het om weer buiten de muziekwereld bezig te zijn. Een tijdje combineerde hij zijn rechtenstudie met het conservatorium, maar dat bleek niet te doen. Hij liet het conservatorium voor wat het was, legde zijn focus op het recht, haalde fluitend al zijn vakken en ging, 27 inmiddels, als stagiair aan de slag bij Korte & De Wit in Bussum. Een paar jaar algemene praktijk, vooral strafrecht, arbeid en piket. Maar hij wilde iets doen met de combinatie

‘Ik moet dat gewoon doen, liedjes schrijven’

van recht en muziek en vertrok naar Van der Kroft aan de Keizersgracht in Amsterdam, het eerste Nederlandse nichekantoor op het gebied van entertainment.

Het was medio jaren negentig. De opkomst van de gabbers, raves in sporthallen. De eerste Nederlandse dj’s stonden op. Russchen ging platen-deals doen. Praat hem niet over de muziek, die vond hij soms niet te pruimen. ‘Over smaak valt niet te twisten. In veel van mijn dossiers vond ik de muziek verschrikkelijk, maar dat doet er niet toe. Je bent een radertje in de industrie, sluit deals en sust problemen.’

Drie jaar werkte Russchen in de platenbusiness zelf, als hoofd juridische zaken bij platenmaatschappij CNR/Arcade. Daar kreeg hij meer overzicht over de zakelijke kant van de muziekindustrie en leerde hij deals doorrekenen. Later volgden

tien jaren bij Dommerholt Advocaten en verbreedde hij zijn IE-praktijk naar de informatietechnologie. Niet voor niets, want de muziekwereld verandert snel. ‘Sinds twee jaar wordt er meer verdiend in de online-muziekexploitatie dan met cd’s. Dat zie je terug in de dossiers. Op dit moment ben ik bijvoorbeeld bezig met een zaak over de online-exploitatie van een grote muziekcatalogus.’

AKOESTISCH

Inmiddels is hij alweer negen jaar eenpitter. Al die tijd bleef hij natuurlijk spelen. In 2015 begon Russchen een band onder eigen naam. Daarmee speelde hij vooral in het bluescircuit, maar gaandeweg sloop het recht als thema in de nummers die hij schreef. In zijn creatieve brein vormde zich ‘Sad Songs About The Law’. De volgende stap: schrijven in het Nederlands, zodat de inhoud meer centraal kwam te staan.

De songs gaan over thema’s die elke advocaat vertrouwd in de oren klinken. Over de toegang tot het recht bijvoorbeeld, of beter, het gebrek eraan. Want, ziet

Russchen ook in zijn eigen praktijk, ‘de gefinancierde rechtshulp bestaat eigenlijk niet meer. Eén van de drie belangrijke pilaren van onze democratische rechtsstaat functioneert niet goed, want als gewone burger, en ook als klein bedrijf, kun je helemaal niet meer naar de rechter. Het is te duur, en dat geldt helemaal voor de meeste artiesten en muzikanten. Het is al heel moeilijk om geld te verdienen in de muziek en dan krijg je ook nog eens geen toevoeging. In een intellectuele-eigendomszaak is het indicatietarief voor een eenvoudig kort geding 6000 euro en voor een bodemprocedure 25.000. Verlies je de zaak, dan zit je zo op 50.000.’

Niet altijd zijn de songthema’s groot. Vaak zijn ze juist heel klein. *Bestemming onbepaald* gaat over die mensen die je keer op keer in de wachtruimte van de rechtbank ziet, die het in zich hebben om problemen aan te

*O zo mooi verwoord, maar ik maak me weer eens schuldig
Aan drammen en herhaling,
ben veel te ongeduldig
Stilte dwingt de waarheid af
van woorden die zijn gesproken
Ze hangen in de ruimte nog en
worden dan gewogen*

(Uit *Spreken is zilver*)

trekken als een magneet. *Te goeder trouw* over dat rare verschijnsel dat, als er een keer in je leven iets fout gaat, ineens de missers zich aaneenrijgen, alsof er een natuurwet achter schuilgaat. *Reden* over het eindeloos aaneenrijgen van argumenten en overwegingen zonder te zeggen waar het echt op staat.

Schrijven in het Nederlands was een grote stap. ‘Zangtechnisch is Nederlands een lastige taal, met al die harde klanken. Probeer jij maar eens goed een G te zingen. Er zijn zelfs componisten die zo proberen te schrijven dat ze die G vermijden. En bijzonder met Nederlands is natuurlijk dat je je publiek veel directer kunt bereiken met de inhoud.’

Een muzikant wil altijd spelen, en dus zag Russchen al een tournee langs de arrondissementen voor zich; in elk arrondissement één optreden. Corona gooide roet in het eten, daarom nu eerst maar dat ene concert. Hij mist het spelen, het contact met de band en met de zaal. ‘Spelen is een ontzettend sociale bezigheid. Ik stond soms drie keer per week op het podium. Maar het einde van de crisis is in zicht, het gaat weer komen.’ Vraag hem niet waarom hij schrijft. Natuurlijk, hij heeft een boodschap, een boodschap waarmee hij een publiek wil bereiken. Maar dat is niet het belangrijkste. ‘Ik moet dat gewoon doen, liedjes schrijven. Ik ben muzikant en ik maak liedjes. Dat is wat ik doe.’

De livestream van Sad Songs About The Law is op 9 april gratis te volgen via witch.tv/fluor033. Op bas is nog een advocaat in actie te zien, huurrechtsspecialist Marten Jeths van Tomlow Advocaten.

JUBILEUM 2021

DOOR / HEDY JAK

‘CHINESE KANTOREN IN AANTOCHT’

De Inter-Pacific Bar Association (IPBA) bestaat dit jaar dertig jaar. Advocaat Bart Kasteleijn, specialist investering en handel met China, maakt de balans op. Hoe staat het eigenlijk met de juridische samenwerking tussen Nederlandse advocaten en hun Aziatische collega's?

De meeste Oost-Aziatische landen, Japan uitgezonderd, waren veertig jaar geleden nog economisch onzelfstandig. Totdat de productie van goederen en software verschoof – en daarmee de wereldhandel. Een land als China is in rap tempo wereldspeler geworden. Waar het recht daar vooral als repressief instrument werd gehanteerd, wordt het nu volwassener, zegt Bart Kasteleijn, internationaal ondernemingsrechtadvocaat bij HEUSSEN in Amsterdam. ‘Het juridisch niveau stijgt snel. Dat merken we op kantoor aan onze stagiaires uit China die hier een master doen. Ook in het dagelijks contact met Chinese advocaten die hun cliënten begeleiden bij overnames in Nederland verloopt het contact steeds soepeler. Chinese kantoren vestigen zich nog niet hier, maar dat gaat eraan komen,’ voorspelt Kasteleijn.

VAKINHOUDELIJKE KENNIS

Om de juridische samenwerking binnen en met de ‘Pacific Rim’ te versterken, werd in 1991 de Inter-Pacific Bar Association (IPBA) in Tokio opgericht. Ruim 1500 leden (overwegend advocaten, bedrijfsjuristen, wetenschappers en rechters) binnen 65 jurisdicties delen tijdens congres-

sen, bijeenkomsten en seminars vakinhoudelijke kennis met elkaar en bouwen een netwerk op. ‘Je kunt het zien als het kleine broertje/zusje van de International Bar Association (IBA), maar met focus op het Verre Oosten,’ vertelt Kasteleijn. Volgens hem zal de IPBA de komende jaren verder groeien. ‘Nederland is te klein voor een aparte ledenregio, maar we zijn bijna zover om toe te treden als Benelux-jurisdictie. Daarvoor hebben we 25 persoonlijke leden nodig, we missen er nog vier. Ik hoop deze drempel spoedig te kunnen halen, want dan kunnen we vaker in de Benelux bijeenkomen om ons bezig te houden met Azië.’

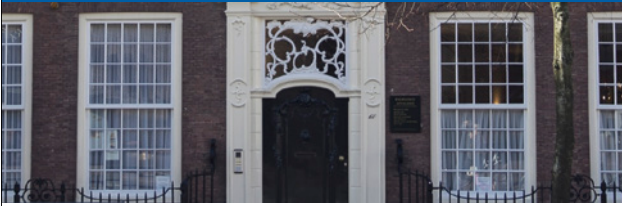
ONLINE

Het 30-jarig jubileumcongres van de IPBA wordt door de coronamaatregelen online gehouden. ‘COVID zette alles op z'n kop. Wij zullen nu met zo'n 600 deelnemers virtueel gaan congresseren. Het is behelpen, maar beter dan niets,’ aldus Kasteleijn. Hij werd geboren en getogen in China en houdt zich als advocaat al ruim twintig jaar met dit land bezig. ‘China voelt als thuis komen. Van oudsher dicteerden wij, maar nu laten de Chinezen ons kritisch nadenken. Dat ervaar ik als verrijkend.

Het is fascinerend te zien hoe anders zij naar het recht kijken. Dat drukt me geregeld met de neus op de feiten. Wij zijn bijvoorbeeld bij een overname gewend *due diligence* te doen. Maar de Chinese cliënt ziet daar vaak het nut niet van in, althans niet in een volledig pakket. Wat juridisch niet per se nodig is, laten ze liever weg. De Nederlandse nuchterheid en onze direct aanpak sluiten goed aan op het ‘doe maar kort en krachtig’ van de Chinezen. Nederlanders worden niet voor niets de Chinezen van Europa genoemd.’

KALBFLEISCH ADVOCATEN TE HAARLEM
zoekt **ADVOCAAT**
(**STAGIAIRE/MEDEWERKER/PARTNER**)

Wij zijn op zoek naar een advocaat die graag in een klein teamverband wil werken, in een prettige collegiale werksfeer.

Dit kan zijn als stagiaire, medewerker maar ook zij die op een andere wijze willen samenwerken worden eveneens uitgenodigd te reageren

De huidige praktijk van het kantoor legt zich toe op verschillende rechtsgebieden, zoals het civiele recht, letsel-schade, strafrecht, bestuursrecht en de algemene praktijk.

Het kantoor biedt een kleinschalige informele werkomgeving, waar ruimte is voor ontwikkeling en eigen inbreng.

Het kantoor is van oudsher gevestigd in een monumentaal pand in het centrum van Haarlem.

Graag uw sollicitatie per e-mail aan:
mstam@kalbfleisch.nl
Kalbfleisch advocaten | T.a.v. mw.mr. M. Stam
Gedempte Oude Gracht 60 | 2011 GT Haarlem

www.kalbfleisch.nl

Haarsma advocaten

kantoorhoudende te Paterswolde
zoekt

advocaat arbeidsrecht
advocaat familierecht
bureaujurist civiel recht

www.haarsma-advocaten.nl
Hoofdweg 288
9765 CN te Paterswolde

Informatie via
s.fiscalini@haarsma-advocaten.nl
of via mr. L.H. Haarsma op
nummer 0651274757

Is uw oude verzekeringskantoor u ontgroeid?

Groeide uw verzekeringskantoor zo groot, dat goede service voor u verleden tijd is? Of wilt u uw polissen toetsen aan de eisen van de moderne tijd? Ron Borgdorff is meer dan 25 jaar het vertrouwde adres voor advocaten, notarissen en vrijgevestigde juristen. **Ouderwetse service, altijd bereikbaar en mét persoonlijke aandacht.**

RON BORGdorFF

VAN BOETZELAERLAAN 24H • 3828 NS HOOGLAND • TEL. 033-20 35 000 • INFO@RONBORGdorFF.NL • WWW.RONBORGdorFF.NL

VERZEKERINGEN ZOWEL ZAKELIJK ALS PARTICULIER OA: • BEROEPS- EN BEDRIJFSAANSPRAKELIJKHEID
• CYBERRISKS- EN DATALEKKEN • ARBEIDSONGESCHIKTHEID • VERZUIM • INVENTARIS

Realiseer meer declarabele uren als advocatenkantoor.

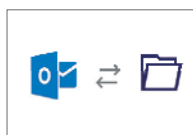
Ontdek de 3 redenen waarom al meer dan 20.000 advocaten & juristen in Europa werken met Kleos:

- **Alles-in-1 software voor uw advocatenkantoor.**
Dossierbeheer, tijdschrijven, facturatie en boekhouding in één.

- **Cliëntenportaal**
Communiceer sneller met cliënten via het online cliëntenportaal, beveiligd conform NOvA richtlijnen.

- **E-mailintegratie Outlook**
Sla mailcorrespondentie automatisch op in dossiers

Probeer Kleos nu 3 maanden gratis en vrijblijvend.

Ga naar www.wolterskluwer.nl/kleos om uw proefperiode aan te vragen.

LAWYERS FOR LAWYERS

Schendingen van advocatenrechten in Rusland

‘Het gebeurt nu onverhuld’

DOOR / TRUDEKE SILLEVIS SMITT

Russische advocaten doen wat ze kunnen om de rechten van activisten en demonstranten tegen het Poetin-regime te beschermen, maar de vraag is of dat lukt. En wie beschermt de advocaten?

‘E r zijn geen officiële cijfers, maar wij hebben al meer dan zeventig zaken geregistreerd waarin advocaten geen toegang kregen tot hun cliënten of daar veel problemen mee hadden. Sommigen werden met geweld het politiebureau uitgezet. De advocaat van FBK, Alexei Navalny’s organisatie tegen corruptie, werd geslagen en zélf vijf dagen vastgezet.’ Het is begin februari, Viacheslav Romanov is nog aan het nastuiteren van de gebeurtenissen rond de veroordeling van Navalny en de duizenden arrestaties van vreedzame betogers door heel Rusland. Romanov was voorheen advocaat en zet zich nu in voor de bescherming van advocatenrechten, onder andere als beheerder van Voice of Attorney (golosadvokata.ru), een mediaplatform waar Lawyers for Lawyers mee samenwerkt.

Via Zoom vertelt Romanov dat de schendingen van advocatenrechten niet als een verrassing komen. ‘Advocaten hebben procedurele rechten zoals het recht op toegang tot hun cliënt en op informatie over procedurele stappen. Maar ze worden al sinds jaar en dag tegengewerkt. Als een strafzaak in Rusland voor de rechter komt, is de kans op een positief resultaat voor de cliënt minder dan één procent. Als er geen veroordeling uitkomt, heeft het Openbaar Ministerie of de rechter iets verkeerd gedaan, zo is de gedachte van de staat. Een manier om advocaten onschadelijk te maken, is bijvoorbeeld ze niet tijdig te informeren over een zitting. De staat wijst een vervanger aan die vervolgens de strategie van de verdediging onderuithaalt.’

HOE TE HANDELEN BIJ AANHOUDING

Voorafgaand aan de grote demonstraties in januari verspreidden verschillende organisaties richtlijnen onder betogers hoe te handelen bij aanhouding. En toen duizenden demonstranten werden gearresteerd, haastten advocaten door heel Rusland zich onder regie van mensenrechtenorganisaties naar de politiebureaus om de vaak jonge, onervaren betogers bij te staan.

Alexei Navalny

Daar aangekomen stonden de raadslieden soms uren, tot wel zes uur in de kou te wachten. In Irkutsk, min 52 graden, werd een advocaat naar verluidt pas binnengelaten toen zij onderkoeld was geraakt.

‘In sommige gevallen werd helemaal geen toegang verleend,’ vertelt Romanov. ‘Dit gebeurde allemaal onder de noemer van “Fortress”, een regeling die bedoeld is om bijvoorbeeld bij opstanden te voorkomen dat gedetineerden uitbreken. Niemand mag naar binnen en die uren gebruiken onderzoekers om de betogers zonder advocaat te horen. Vaak om bewijs tegen belangrijker verdachten te verzamelen.’

Hoe stelt de federale orde van advocaten zich op? ‘Vorig jaar werden veel advocaten gevangengenomen of vervolgd. Als de federale orde zich hiertegen uitsprak, zag je meestal dat de advocaat weer uit de problemen kwam. Maar de orde reageert niet altijd.’

Grote vraag is nu hoe het de demonstranten en hun advocaten zal vergaan. ‘Voor de demonstranten heb ik weinig hoop, dat is politiek, de rechtbanken zullen doen wat ze wordt opgedragen. Hun advocaten vormen een bedreiging en staan ongetwijfeld hoog op de lijst van de overheid om te worden beperkt in hun rechten of om hun vergunning te verliezen. Als de orde te hulp schiet, kunnen ze hen misschien beschermen. Maar bij de orde werken in het algemeen mensen die niet te veel kritische vragen stellen. En ik vermoed dat ze bang zijn zelf te worden onderdrukt als ze al te actief opkomen voor deze advocaten. De herinnering aan de sovjet-tijd leeft nog voort.’

Nu de reputatie van het regime snel verslechtert, wordt het in zekere zin eerlijker, ziet Romanov. ‘Vroeger kon je nog denken dat ze zochten naar het goede. Nu door Navalny en alle politieke activiteit de inzet zo hoog is, wordt het agressiever. Ze zien geen noodzaak meer om de essentie van de macht te verhullen, om er mooie woorden voor te vinden. Ik zou het een jaar geleden niet voor mogelijk hebben gehouden. We zijn in heel korte tijd net zo diep gezakt als Wit-Rusland.’

IN MEMORIAM

PAULA BOSHOUWERS

1977-2021

Het laatste artikel dat Paula schreef vlak voordat zij op 6 januari 2021 op 43-jarige leeftijd overleed, had als kop: 'Hoofd én hart inzetten in mijn werk'. Daarin schrijft zij over haar ontwikkeling van advocaat tot zakelijk mediator. Hoe moeilijk het tien jaar geleden voor haar was om uit de advocatuur te stappen en een andere richting in te slaan, omdat zij voelde dat zij ook andere facetten van zichzelf wilde ontplooien. Dat laatste willen wij allemaal wel, maar consequenties aan die wens verbinden, is een ander verhaal. Paula deed het, moedig als zij was.

Bijna een decennium is Paula als mediator verbonden geweest aan ReulingSchutte. Zij heeft een grote bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van de mediationpraktijk gericht op het bedrijfsleven en aan het mediationvak zelf. Haar maandelijkse columns in het *Advocatenblad* waren om van te smullen. Geen droge stukken om de mediationsceptische advocaat (ja, ze bestaan nog) ervan te

overtuigen dat mediation niet soft is. Geen opsomming van de geijkte voordelen van mediation ten opzichte van procederen en ook geen promotie van mediation als tovermiddel. Maar concrete praktijkvoorbeelden met voor de advocaat aansprekende koppen als 'Bv's praten niet', 'Bonje op kantoor', 'Omzet onder de norm' en 'Kantoor in conflict'.

Met een enkele licht opvoedkundige column er tussendoor ('Een andere rol voor de advocaat') en – nou vooruit – soms met een subtiel wervende ondertoon. Met vaart en humor geschreven en altijd met een zekere luchtigheid. Natuurlijk hielp het ook dat Paula schreef vanuit haar eigen achtergrond in de advocatuur, waardoor zij zich goed kon inleven in de dilemma's van de advocaat. Advocaten die hun cliënten in

mediations bij Paula begeleidden, vertrouwden haar volledig. Ze werd door hen nog altijd als *peer* gezien. Het is mede aan Paula te danken dat zakelijke mediation binnen de advocatuur nu als *salonfähig* kan worden beschouwd.

Paula heeft talloze stukken en stukjes over mediation geschreven, voordrachten gehouden, lezingen gegeven. Zij heeft collega's opgeleid, was een populaire sparringpartner en begeleidde honderden mediations. Dat deed zij betrokken, intelligent en vastberaden. Met scherpzinnige en invoelende observaties en met een ernstige lach. Paula was nog lang niet klaar met haar ontwikkeling. Zij wilde altijd verder, nieuwe wegen inslaan, meer schrijven, aandacht voor zingeving, zich blijven ontwikkelen, het vak verder brengen, een beter mens worden.

Wij herinneren ons Paula als advocaat en mediator, maar vooral als een geliefd persoon, die met hoofd én hart van het leven – haar man, haar kinderen, haar werk – heeft genoten.

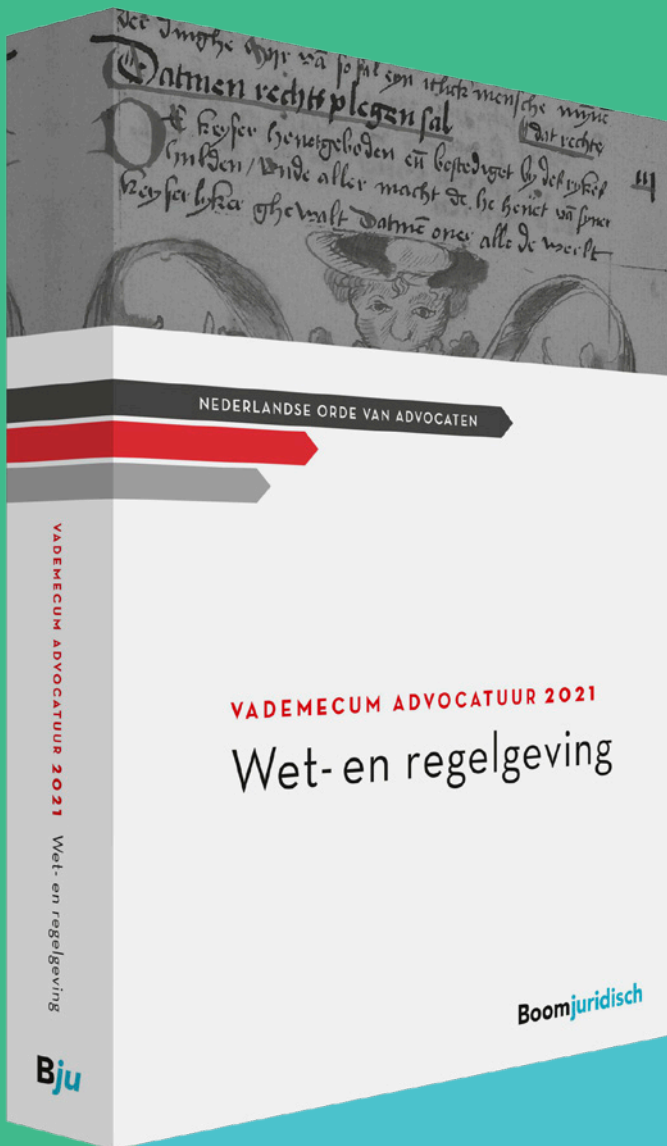
Saskia Reuling

Boomjuridisch

Editie 2021

Vademecum Advocatuur 2021

De voornaamste en meest recente wet- en regelgeving voor de praktijkuitoefening en praktijkvoering door advocaten

ISBN: 9789462909328
1e druk, 2021, 564 pagina's
€ 15,00

Bestel uw exemplaar vandaag
via www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

BENK : ADVOCATEN VOOR ONDERNEMERS

BENK Advocaten is een advocatenkantoor dat zich voornamelijk richt op de ondernemers van Noord-Nederland. We voelen ons betrokken bij onze cliënten en zorgen ervoor dat onze bereikbaarheid goed is. Deze betrokkenheid vinden we ook in de sfeer op kantoor erg belangrijk. We werken hard, maar wel op een plezierige manier, met een gezond evenwicht tussen werk en privé.

Onze belangrijkste specialisaties liggen op het terrein van arbeidsrecht, ondernemingsrecht, insolventierecht, vastgoedrecht (o.a. huurrecht) en gezondheidsrecht.

Wij zoeken ter uitbreiding van ons team een:

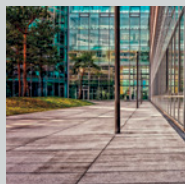
ADVOCaat-MEDEWERKER/VENNOOT VASTGOEDRECHT

Een uitgebreide beschrijving van deze functie en alle relevante informatie vindt u op www.benk.nl.
T. 050 - 313 64 16 | E. management@benkadvocaten.nl

Reageren is mogelijk tot 30 april 2021

LRGD

landelijk
register van
gerechtelijke
deskundigen

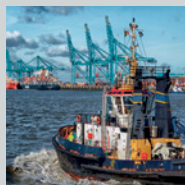

*vakkennis
én juridische kennis
samengebracht*

Het LRGD is hét register van gerechtelijke deskundigen: experts op vele vakgebieden met een gerichte juridische opleiding.

www.lrgd.nl

easy advertising

- bundelt doelgroep, titel en budget
- binnen 3,5 minuut voorstel of bevestiging
Advocatenblad
- bespaart tijd

Aplanner.nl

Voor meer informatie bel Capital Media Services: 024 - 360 77

Juridische kwesties
die zijn weggezaakt

Onderzoeksplicht versus mededelingsplicht

DOOR / HILDE NOBEL

Bij het aangaan van een koopovereenkomst geldt als vuistregel dat de mededelingsplicht prevaleert boven de onderzoeksplicht. Maar niet altijd.

Voor de vraag of sprake is van non-conformiteit en daarmee van een tekortkoming, dient als uitgangspunt artikel 7:17 lid 2 van het Burgerlijk Wetboek (hierna: BW). De zaak beantwoordt niet aan de overeenkomst als zij, mede gelet op de aard van de zaak en de mededelingen die de verkoper over de zaak heeft gedaan, niet de eigenschappen bezit die de koper op grond van de overeenkomst mocht verwachten.

MEDEDELINGSPLICHT VERSUS ONDERZOEKSPLICHT

Welke eigenschappen een koper mag verwachten, is afhankelijk van de mededelingen die daarover zijn gedaan, maar ook van het onderzoek dat de koper daarnaar heeft verricht. Op grond van artikel 7:17 lid 5 BW kan de koper zich er niet op beroepen dat de zaak niet aan de overeenkomst beantwoordt wanneer hem dit ten tijde van het sluiten van de overeenkomst bekend was of redelijkerwijs bekend kon zijn.

In het arrest-Dalfsen/gemeente Kampen heeft de Hoge Raad zich uitgelaten over de vraag welke eigenschappen de koper op grond van de koopovereenkomst mag verwachten. In deze zaak ging het om de (ver)koop van een pand door de gemeente aan Van Dalfsen. Vast is komen te staan dat de belastbaarheid van de vloer in de staat waarin deze zich bevond, niet geschikt was voor het gebruik (het exploiteren van een restaurant) dat Van Dalfsen daarvan wilde

maken. Van Dalfsen beriep zich op non-conformiteit. De gemeente heeft aangevoerd dat aan Van Dalfsen geen beroep op non-conformiteit toekomt, omdat Van Dalfsen wist dat er onzekerheid bestond over de constructieve geschiktheid van de bestaande situatie. Van Dalfsen heeft vernietiging van de koop ingeroepen; volgens hem had de gemeente hem sterkteberekeningen moeten verstrekken. Naar het oordeel van het hof had de gemeente weliswaar de sterkteberekeningen bij de afdeling Bouw- en Woningtoezicht moeten opvragen en aan Van Dalfsen moeten verstrekken, maar in het licht van hetgeen de gemeente aan Van Dalfsen heeft medegedeeld en hetgeen bij Van Dalfsen al bekend was omtrent de beperkte belastbaarheid, had Van Dalfsen zelf nader onderzoek moeten verrichten.

EIGEN ONDERZOEK

Volgens de Hoge Raad kan in het algemeen het nalaten van eigen onderzoek niet aan de (onvoorzichtige) koper worden tegengeworpen als de verkoper heeft gezwegen waar hij had behoren te spreken of op het bewuste punt (onjuiste) inlichtingen heeft verschaft. Volgens de Hoge Raad heeft het hof dit uitgangspunt echter niet miskend. Het hof heeft immers

gemotiveerd dat voornoemd uitgangspunt in het onderhavige geval uitzondering lijdt vanwege de bijzondere omstandigheden van dit geval. Ook in recente jurisprudentie wordt dit uitgangspunt gehandhaafd. Het hof Amsterdam oordeelde recentelijk dat de koper de onderzoeksplicht had geschonden. In deze zaak ging het om de (ver)koop van een appartement. Bij het eerste gebruik van de douche bleek dat sprake was van lekkage. De rechtbank overwoog dat uit de inhoud van het bouwkundig rapport – opgemaakt vóór het sluiten van de koopovereenkomst – volgt dat aanleiding bestaat om nader onderzoek te verrichten, maar dat de koper dit advies slechts gedeeltelijk heeft opgevolgd. Het hof onderschrijft dit standpunt. Volgens het hof heeft de koper zijn onderzoeksplicht geschonden door geen nader onderzoek te doen. Kortom, alhoewel de mededelingsplicht prevaleert, komt een tekortkoming soms toch voor rekening van de koper als de onderzoeksplicht is geschonden.

Hilde Nobel is advocaat op het gebied van familierecht en vastgoed bij Cleerdin & Hamer in Almere.

NOTEN

- 1 ECLI:NL:HR:2008:BF0407.
- 2 ECLI:NL:GHAMS:2020:1385.

Bestuursrechter schiet op meer fronten tekort

DOOR / DIRK SANDERINK¹

De bestuursrechter zou burgers meer rechtsbescherming moeten bieden door het optreden van de overheid strikter te toetsen aan algemene rechtsbeginselen en grondrechten, meent advocaat Dirk Sanderink.

De Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) heeft geconcludeerd dat de bestuursrecht-spraak haar belangrijke functie van (rechts)bescherming van individuele burgers heeft veronachtzaamd. De commissie is met name geraakt door het wegedeneren van algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Helaas beperkt het wegedeneren van die beginselen en grondrechten door de bestuursrechter zich niet tot de Toeslagenaffaire. Die wijze van rechtspreken is door het hele bestuursrecht zichtbaar, bijvoorbeeld ook in het omgevingsrecht en belastingrecht.

RECHTSBEGINSELEN

Algemene beginselen van behoorlijk bestuur zijn algemene rechtsbeginselen. Zij worden in de literatuur onderscheiden in materiële en formele beginselen. De materiële rechtsbeginselen normeren de inhoud van wetgeving, besluiten en ander handelen van de overheid. Het betreft

met name het gelijkheidsbeginsel, het evenredigheidsbeginsel, het vertrouwensbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel. De formele rechtsbeginselen stellen vooral eisen aan de zorgvuldige voorbereiding en motivering van besluiten. Het gaat dan om het zorgvuldigheidsbeginsel en het motiveringsbeginsel. In de praktijk toetst de bestuursrechter besluiten van de overheid bij voorkeur enkel aan wettelijke voorschriften en formele rechtsbeginselen. Juist de materiële rechtsbeginselen vormen echter een belangrijke waarborg voor individuele burgers, maar de bestuursrechter geeft daaraan veel te weinig invulling. Hij is in de praktijk bijvoorbeeld slechts zelden bereid een besluit van de overheid te vernietigen wegens strijd met het evenredigheidsbeginsel. Als de wet het bestuur geen beleidsruimte biedt en dwingend voorschrijft dat een bepaald besluit genomen moet worden, toetst de bestuursrechter dat besluit zelfs helemaal niet aan het evenredigheidsbeginsel.² De Hoge

Raad en de Centrale Raad van Beroep hebben weliswaar aanvaard dat de toepassing van zo'n wet achterwege moet blijven als bijzondere, niet in de afweging van de wetgever verdisconteerde omstandigheden de strikte toepassing daarvan ernstig in strijd doen zijn met algemene rechtsbeginselen, maar daarvan is volgens hen slechts bij hoge uitzondering sprake.³ In de literatuur is terecht bepleit dat de bestuursrechter (bij bevoegdheden met beleidsruimte) meer invulling moet geven aan het evenredigheidsbeginsel overeenkomstig de striktere en meer gestructureerde toetsing door bijvoorbeeld Duitse rechters en het Hof van Justitie van de Europese Unie.⁴ Vooralsnog wil de Nederlandse bestuursrechter daar echter niet aan in zuiver nationale zaken die buiten de werkingssfeer van het Unierecht vallen. Hopelijk komt daarin binnenkort alsnog verandering naar aanleiding van de conclusie over het evenredigheidsbeginsel die de Afdeling bestuursrecht-spraak van de Raad van State (hierna:

de Afdeling) recent aan staatsraad advocaat-generaal Widdershoven heeft gevraagd.

Het vertrouwensbeginsel was ook jarenlang een vrijwel dode letter, maar sinds 2019 neemt de bestuursrechter dit beginsel gelukkig serieuzer.⁵

GRONDRECHTEN

De rechter is op grond van artikel 94 Grondwet bevoegd en verplicht wettelijke voorschriften aan eenieder verbindende verdragsbepalingen te toetsen. Hij moet die voorschriften dus onder meer aan het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) toetsen. Ook besluiten die op nationale wettelijke voorschriften zijn gebaseerd, moet hij daaraan toetsen. De POK verwijt de bestuursrechter dat hij algemene rechtsbeginselen heeft weggeredeneerd. Dat geldt echter ook voor grondrechten. De bestuursrechter verwerpt beroepen van burgers op grondrechten vaak in enkele zinnen en onder verwijzing naar de ruime beleidsruimte van het bestuur en/of de wetgever. Zo klaagde een bewoner van een woning nabij de rijksweg A2 bij de Afdeling dat het college van Waalre ten onrechte geen geluidwerende voorzieningen aanbracht aan zijn woning. Die waren volgens hem nodig, omdat de geluidsbelasting door de A2 binnen in zijn woning maar liefst 43 dB was. De Afdeling schreef zijn beroep op zijn door artikel 8 EVRM beschermde recht op respect voor zijn woning en privéleven, op basis van een twijfelachtige interpretatie van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), in slechts enkele zinnen weg.⁶

De rechtspraak van de belastingkamer van de Hoge Raad over de box 3-belasting biedt een ander treurig voorbeeld van de wijze waarop de bestuursrechter de bescherming van grondrechten (in dit geval het eigendomsrecht) vrijwel volledig uitholt ten gunste van de overheid.⁷ Spaarders moeten op grond van de wet box 3-belasting betalen over

fictieve inkomsten uit vermogen die zij vanwege de lage rente helemaal niet genieten. Het is duidelijk onverdedigbaar dat belastingplichtigen belasting moeten betalen over inkomsten die zij niet genieten. Desondanks weigert de Hoge Raad dergelijke belastingaanslagen te vernietigen, hoewel artikel 94 Grondwet de rechter verplicht wetten buiten toepassing te laten als de toepassing daarvan in strijd komt met verdragsbepalingen. Het eigendomsrecht van artikel 1 van het Eerste Protocol bij het EVRM is zo'n verdragsbepaling. Volgens de Hoge Raad hoeft de rechter alleen in te grijpen als een individuele belastingplichtige disproportioneel wordt belast. Naar zijn oordeel bestaat zo'n disproportionele last echter niet reeds indien een spaarder meer box 3-belasting moet betalen dan hij rente heeft ontvangen. Uit zijn rechtspraak blijkt bovendien dat een belastingwet volgens de Hoge Raad op zichzelf in strijd kan zijn met genoemd verdragsrechtelijk eigendomsrecht, maar dat de toepassing van die strijdige wet op een individuele belastingplichtige desondanks niet daarmee in strijd is. Het is ongerijmde, burgeronvriendelijke rechtspraak die enkel lijkt te zijn ingegeven door de rechtspolitieke wens het budgettaire belang van de overheid te beschermen. Dat schaadt het vertrouwen van de burger in de rechtspraak en de rechtsstaat.

TE TERUGHOUDEND

Nederland mist een traditie van rechtspraak die het optreden van het bestuur en de wetgever kritisch toetst aan algemene rechtsbeginselen en grondrechten. Dit komt onder meer, doordat Nederland één van de weinige westerse democratische rechtsstaten is waarin het de rechter verboden is wetten van het parlement aan de grondwet te toetsen. Dit verbod is een rechtsstatelijke anomalie. Ook komt dat, doordat in Nederland pas laat en slechts mondjesmaat bestuursrechtspraak is ingevoerd. Veelzeggend is dat het EHRM er in 1985 aan te

pas moest komen om Nederland op grond van artikel 6 EVRM te dwingen een rechtsgang bij de rechter open te stellen tegen vrijwel alle soorten besluiten van de overheid.⁸ Voor die tijd moesten rechtzoekenden zich voor hun rechtsbescherming nog vaak tot de regering (dus tot het bestuur zelf) wenden in het kader van het 'Kroonberoep'.⁹ Het huidige stelsel van algemene bestuursrechtspraak bestaat pas sinds 1994.

Tegen deze achtergrond is het verklaarbaar dat de Nederlandse rechter nog altijd zeer terughoudend is ten opzichte van het bestuur en de wetgever. Hij lijkt zeer bevreesd dat hij op de stoel van het bestuur of de wetgever gaat zitten. Hij lijkt bovendien angst te hebben om op basis van algemene rechtsbeginselen en grondrechten het systeem van wetten aan te tasten en de eenvoudige en efficiënte uitvoering van wetgeving door het bestuur te frustreren. De houding van de Nederlandse rechter leidt ertoe dat het bestuur en de wetgever in hoge mate vrij spel hebben. Het spreekt voor zich dat de bestuursrechter niet zelf politieke beslissingen moet nemen en ook rekening moet houden met de uitvoerbaarheid van wetten. Dat neemt echter niet weg dat hij ten behoeve van een effectieve rechtsbescherming van de burger op basis van de algemene rechtsbeginselen en grondrechten wel striktere grenzen aan de beleidsruimte van het bestuur en de wetgever kan stellen. Dat doet hij niet en daardoor is sprake van een onbalans tussen de rechter enerzijds en het bestuur en de wetgever anderzijds. De rechter biedt hen nauwelijks tegenwicht. Daarmee functioneren de checks-and-balances niet naar behoren. De bestuursrechtspraak vindt te veel plaats vanuit het perspectief van de overheid en te weinig vanuit het perspectief van de rechtsbescherming van de burger. Bestuursrechters zijn te gericht op de beleidsruimte, tekst en politieke bedoeling van de wet en te weinig op algemene rechtsbeginselen en

grondrechten als rechtsstatelijke correctie daarop in het belang van de burger. Dat betekent natuurlijk niet dat er geen uitzonderingen zijn waarin de bestuursrechter besluiten van de overheid wel aan een kritische toetsing heeft onderworpen.¹⁰

POLITIEKE BESLUITVORMING

In plaats van een traditie van rechtspraak die het optreden van het bestuur en de wetgever kritisch toetst, bestaat in Nederland een traditie waarin de politiek en de rechter gelet op de machtscheiding een groot vertrouwen stellen in politieke besluitvorming door het bestuur en de wetgever. Politieke besluitvorming is echter in hoge mate ongeschikt om individuele belangen van burgers te beschermen.

Het spreekt voor zich dat politici al dan niet onder invloed van de publieke opinie politieke doelen willen bereiken. Als zij eenmaal gekozen zijn en tot de regerende meerderheid behoren, zetten zij als bestuurders alle kennis en tijd van hun ambtenaren en adviseurs in om die doelen te bereiken (zoals een harde aanpak van fraude, de aanleg van een weg enzovoort). Individuele belangen die geschaad worden door die doelen zijn dan in de praktijk op voorhand ondergeschikt aan die doelen. De energie van ambtenaren en adviseurs is dan vaak eenzijdig gericht op het motiveren waarom het bereiken van die doelen niet in strijd is met het recht. Indien sprake is van discretionaire ruimte, wordt die ruimte bovendien veelal volledig ingezet ten behoeve van die doelen. Een daadwerkelijke belangenafweging waarin de belangen van burgers die door die doelen geschaad worden een volwaardige rol spelen, ontbreekt vaak. Zij worden niet zelden met een doelredenering 'weggeschreven'. Volksvertegenwoordigers zijn in de praktijk onvoldoende in staat tegen-

wicht aan deze gang van zaken te bieden. De meerderheid van hen maakt immers doorgaans deel uit van de regerende coalitie die zich in een coalitieakkoord heeft gebonden aan het bereiken van de politieke doelen en in ieder geval geacht wordt de coalitie trouw te zijn. Zoals Kamerlid Omtzigt recent stelde, is de band tussen de regering en de Tweede Kamer zo innig dat je als volksvertegenwoordiger van de coalitie een probleem hebt, als je een (kritische) vraag stelt.¹¹ Bovendien missen volksvertegenwoordigers (geheel begrijpelijk overigens) vaak de tijd, feitenkennis en juridische expertise die nodig zijn om te beoordelen of besluiten en voorstellen van het bestuur voor materiële wetgeving berusten op een deugdelijke belangenafweging en de toets aan grondrechten en algemene rechtsbeginselen kunnen doorstaan. Bij de vaststelling van wettelijke voorschriften is de belangenafweging bovendien noodzakelijkerwijs algemeen. Het is immers onmogelijk op voorhand te voorzien hoe dergelij-

ke voorschriften in elk individueel geval zullen uitwerken.

Al deze omstandigheden maken het noodzakelijk dat de rechter ter bescherming van burgers het handelen van de overheid (ook wettelijke voorschriften) op hun verzoek achteraf kritisch toetst aan grondrechten en algemene rechtsbeginselen. De rechter doet echter meestal het tegenovergestelde en benadrukt stelselmatig dat hij terughoudendheid moet betrachten.

CONCLUSIE

Door de Toeslagenaffaire is de tekortschietende rechtsbescherming door de bestuursrechter bij het brede publiek bekend geworden. De bestuursrechter dient binnen het gehele bestuursrecht meer invulling te geven aan zijn fundamentele rechtsstatelijke taak om de burger rechtsbescherming te bieden door een striktere toetsing van het overheidshandelen aan algemene rechtsbeginselen en grondrechten.

NOTEN

- 1 Mr. dr. Dirk Sanderink is advocaat bij Damsté advocaten – notarissen en *research fellow* bij de vaksectie Bestuursrecht van de Radboud Universiteit Nijmegen.
- 2 Zie bijvoorbeeld HR 25 november 2011, ECLI:NL:HR:2011:BU5656, CRvB 24 januari 2018; ECLI:NL:CRVB:2018:369 en ABRvS 14 maart 2018, ECLI:NL:RVS:2018:824.
- 3 Zie bijvoorbeeld HR 19 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3679 en CRvB 22 oktober 2020, ECLI:NL:CRVB:2020:2607. De Afdeling lijkt deze uitzondering niet meer te aanvaarden (zie echter ABRvS 4 juli 1994, *JABW* 1994/242).
- 4 Zie bijvoorbeeld J.H. Gerards, 'Het evenredigheidsbeginsel van art. 3:4 lid 2 Awb en het Europese recht', in: T. Barkhuysen e.a. (red.), *Europees recht effectueren*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2007, p. 73-113. Bij deze toetsing aan het evenredigheidsbeginsel overeenkomstig het Duitse recht en het Unierecht gaat het om een toetsing van overheidsmaatregelen aan de vereisten van geschiktheid, noodzakelijkheid en evenredigheid in enge zin.
- 5 Zie bijvoorbeeld ABRvS 29 mei 2019, ECLI:NL:RVS:2019:1694.
- 6 Zie ABRvS 26 april 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1127 (met een kritische noot van mij in *JB* 2016/164).
- 7 Zie bijvoorbeeld HR 14 juni 2019, ECLI:NL:HR:2019:816.
- 8 Zie EHRM 23 oktober 1985, nr. 8848/80, *NJ* 1986/102 (*Bentham/Nederland*).
- 9 Zie over de moeizame ontwikkeling van de Nederlandse bestuursrechtspraak R.J.N. Schlössels e.a., *Bestuursrecht in de sociale rechtsstaat. Band 2*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 26-36.
- 10 Zie bijvoorbeeld ABRvS 18 november 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3578. Daar stonden vele woningen in Groningen door de gaswinning echter reeds op instorten, toen de Afdeling ingreep.
- 11 Zie Frank Hendrickx, 'In toeslagendeбат botst macht van Rutte op tegenmacht van Omtzigt', *Volkscrant* 19 januari 2021.

KROES ADVOCATEN AAN HET WOORD OVER ADVOCAATSCORE

Advocaten kunnen via Advocaatscore online reviews verzamelen en vervolgens op hun eigen website delen. De tool kan intern en extern worden gebruikt. Intern om de eigen organisatie te beoordelen. Extern voor betere vindbaarheid in Google.

Reviews behoren vandaag de dag tot één van de normaalste zaken van de wereld," aldus Sander Groen. Toch deelt niet iedereen in de advocatuur deze mening. Een vaak gehoord bezwaar is; ik heb geen reviews nodig, ik ben al druk zat. Dat is volgens Groen kortzichtig.

DIGITALE ONTWIKKELING

Volgens Groen zijn online reviews een digitale ontwikkeling die niet meer te stoppen is. 'Reviews worden nu eenmaal gezien als de digitale versie van de mond-tot-mondreclame. 'Het belang van reviews groeit steeds meer en het zou zonde zijn als je te laat start', zegt de advocaat. Als je geen achterstand op wilt lopen en wilt blijven bestaan, moet je net even iets slimmer zijn dan de rest. Uit onderzoek gebleken dat 70 tot 80 procent van de consumenten, hun aankoop baseert op reviews. Deze harde cijfers kunnen we niet langer negeren. Reviews worden door prospects als onafhankelijk beschouwd, en daarom wordt er veel waarde aan gehecht bij de keuze voor een advocaat en kantoor.

Een ander veel gehoord bezwaar is dat een kantoor geen tijd heeft om zich bezig te houden met reviews. Volgens Groen moet het vragen van reviews worden benaderd als onderdeel van het kantoor brede acquisitiebeleid. Advocaten moeten er gewoon wat tijd voor maken, zoals ze dat ook doen voor andere acquisitiewerkzaamheden. Bovendien kost het vragen van een review nog geen minuut tijd. Het uitnodigen behoorde bij Kroes Advocaten dus al snel tot de dagelijkse routine. "Binnen Kroes advocaten is het zelfs zo gewoon geworden, dat de advocaten een onderlinge competitie zijn gestart", vertelt Groen.

Volgens Groen begrijpt de advocatuur niet dat een review ook tijd bespaart. "Door de reviews halen wij nieuwe klanten binnen, zonder daar heel veel tijd in te investeren", aldus Groen. "Veel cliënten starten immers tegenwoordig hun zoektocht naar een advocaat op Google en maken aan de hand van reviews hun keuze".

WAAROM REVIEWS

Ik werk voor een aantal grote klanten, wordt ook vaak genoemd als reden om geen reviews te vragen. "Uiteraard hebben veel bedrijfsjuristen en HR binnen grote bedrijven hun vaste contacten binnen de advocatuur", zegt Groen, "maar vergeet niet dat ook deze groep gewoon zoekt op Google, om referenties na te gaan of als double check na de verwijzing van hun vaste advocaat. "Maar goed, iedereen heeft zo zijn eigen manier van werken en het kan zijn dat het gebruik van reviews niet bij je past. Daar is ook niks

mis mee." volgens Groen. "Alleen wat men vergeet is dat het niet gaat om wat jij vindt, maar om wat cliënten vinden. Door dus geen gebruik te maken van reviews laat je klanten liggen die, als je wel reviews had gehad, mogelijk naar jouw kantoor waren gekomen. Dat is zonde, toch?"

De tool van Advocaatscore vraagt de cliënt om de advocaat te beoordelen op communicatie, deskundigheid, advies en betrokkenheid. Naar de uitkomst van de zaak wordt niet gevraagd.

NEGATIEVE REVIEWS

Voor negatieve reviews moeten advocaten niet te bang zijn, zegt Groen. "Niet alle cliënten zijn 100% tevreden", zegt hij. "Wat men moet realiseren is dat dat ook niet meer dan logisch is. Wanneer een rechtzoekende op zoek is naar een advocaat, is hij tegelijkertijd op zoek naar een eerlijk verhaal'. Op het moment dat een gemiddelde score een 10 is, zal dit juist vragen oproepen bij potentiële cliënten. Om betrouwbaar te blijven wil je juist af en toe een zes of zeven scoren. En eerlijk is eerlijk, wanneer een kantoor echt bang is voor negatieve reviews, zijn er misschien andere interne zaken dus eerst even moeten worden opgelost. Een kantoor dat zijn zaken goed op orde heeft, hoeft geen angst te hebben voor negatieve reacties.

Reviews
Advocaatscore
★★★★★ 9.8/10
Gebaseerd op basis van 410 beoordelingen

SANDER GROEN

MEER WETEN?

Advocaatscore.nl of 088 - 833 88 83

Rechtsmiddel nodig tegen voorwaarden bij VI

**Het OM kan bijzondere eisen verbinden aan de
voorwaardelijke invrijheidstelling van veroordeelden.
Die kunnen daartegen niet in beroep. Een leemte in de
wet, stelt strafrechtadvocaat Tjalling van der Goot.**

DOOR / TJALLING VAN DER GOOT

Streepjes op de deur zetten. De datum van invrijheidstelling is voor elke veroordeelde een feest. Toch wordt dit feestje nog weleens bedorven door een strafvorderlijk fenomeen waar veroordeelden – en dus ook hun advocaten – mee worstelen: de voorwaarden waaronder een veroordeelde voorwaardelijk in vrijheid gesteld wordt.¹ Ik bepleit de invoering van de mogelijkheid om een rechtsmiddel aan te wenden tegen de door het OM opgelegde bijzondere voorwaarden. Waarom? Eerst een korte introductie van de voorwaardelijke invrijheidstelling (VI). Per 1 juli 2008 is de Wet voorwaardelijke invrijheidstelling ingevoerd.² Veroordeelden tot een vrijheidsstraf kunnen sindsdien alleen onder voorwaarden in aanmerking komen voor vervroegde invrijheidstelling.

De VI is van toepassing op (volledig³) onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen van meer van één jaar. Voor vrijheidsstraffen met een duur tussen één jaar en twee jaar vindt VI plaats wanneer de vrijheidsbeneming ten minste één jaar heeft geduurd en van het nog ten uitvoer te leggen gedeelte van de straf een derde is ondergaan.⁴ Voor vrijheidsstraffen met een duur van twee jaar of meer vindt VI plaats wanneer twee derde van de straf is ondergaan. De VI geschiedt altijd onder de algemene voorwaarde dat de veroordeelde zich niet schuldig maakt aan een strafbaar feit gedurende de proeftijd. Het Openbaar Ministerie kan daarnaast bijzondere voorwaarden stellen. Wat te doen als een voorwaarde wordt gesteld waarmee de veroordeelde het oneens is? Dan blijkt dat

de wetgever de rechtspositie van de veroordeelde buitengewoon zwak geregeld heeft. De wetgever heeft geen mogelijkheid opengesteld voor de veroordeelde om een rechtsmiddel in te stellen tegen de aan zijn VI verbonden bijzondere voorwaarden. Dat werd door de wetgever niet nodig geacht, vanwege het uitgangspunt dat de veroordeelde zich immers bereid verklaart de voorwaarden na te leven.⁵ Dat is wel erg gemakkelijk. Want indien de veroordeelde niet bereid is de voorwaarden na te leven, dreigt een vordering herroeping VI. En daarmee dus een voortzetting van de vrijheidsbeneming. De bereidheid is er niet zelden een met de rug tegen de muur. Die kwetsbare rechtspositie van de veroordeelde zou moeten worden verstevigd. Terug naar de bijzondere voorwaarden. Deze kunnen variëren van

beperkt tot zeer ingrijpend. Tot de laatste categorie behoort zonder twijfel de ‘opneming van de veroordeelde in een zorginstelling gedurende een bepaalde termijn, ten hoogste gelijk aan de proeftijd’.⁶ Die laatste bijzondere voorwaarde houdt volgens Rechtbank Noord-Nederland niet in dat sprake kan zijn van een klinische behandeling ‘waardoor er sprake is van een vrijheidsbenemende voorwaarde, hetgeen op gespannen voet staat met het karakter van een (voorwaardelijke) invrijheidstelling’.⁷ Rechtbank Limburg oordeelde dat in zo’n geval sprake is van vrijheidsbeneming en dat dit ‘mogelijkerwijs niet overeenstemt met de verwachtingen die worden opgeroepen door het begrip “voorwaardelijke invrijheidstelling”’.⁸ Het is dus maar de vraag of een klinische behandeling als bijzondere VI-voorwaarde rechtsgeldig is.

Maar wat nu als het OM een dergelijke voorwaarde wel stelt? De wet biedt aan de veroordeelde geen bezwaarmogelijkheid. Hooguit resteert een civiele procedure bij de civiele rechter.⁹ Een geding met voor de eiser ook financiële gevolgen.¹⁰ Uit de civiele rechtspraak blijkt dat aan het OM een grote beleidsvrijheid wordt gelaten. Die vrijheid vindt (slechts) haar grens als geoordeeld moet worden dat het OM in redelijkheid niet tot het gevoerde beleid heeft kunnen komen. Indien een voorwaarde wordt overtreden, zal het OM een vordering herroeping VI bij de rechtbank indienen. De strafrechter kan in zo’n procedure – na constatering dat de gestelde voorwaarde *contra legem* is – de vordering toe- of afwijzen maar verder niet veel meer doen dan het OM adviseren voortaan

deze voorwaarde aan te passen. In een andere recente casus had het OM als bijzondere voorwaarde gesteld dat de veroordeelde zich liet opnemen in een kliniek.¹¹ Het OM had echter in strijd met de wet niet een bepaalde tijd voor deze opname in de voorwaarde opgenomen. Op zichzelf had de veroordeelde in die concrete casus geen bezwaren tegen een behandeling in een kliniek maar wel tegen de onzekere duur hiervan. In zo’n situatie biedt de wet de veroordeelde geen mogelijkheid om – anders dan door overtreding van de voorwaarde of door het vragen om een voorlopige voorziening bij de voorzieningenrechter – de rechtmatigheid van de voorwaarde aan een rechterlijke instantie voor te leggen. De rechtspositie van de veroordeel-

de die bijzondere VI-voorwaarden opgelegd heeft gekregen, is zwak. De invoering van een laagdrempelige rechterlijke toets na een rechtsmiddel zal de positie van een veroordeelde versterken. Daarbij kan gedacht worden aan de penitentiaire kamer bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden die als rechterlijk college bezwaren tegen de opgelegde bijzondere voorwaarden op rechtmatigheid en opportuniteit kan toetsen. Teneinde het recidivegevaar is te dammen, is het in het algemeen essentieel dat de veroordeelde bereid is voorwaarden na te leven. Het creëren van een rechtsmiddel en het aldus inbouwen van rechterlijke controle zal die bereidheid vergroten. Het opvullen van deze leemte in de wet is zo dus in ieders belang.

NOTEN

- 1 Art. 6:2:11 Sv, ingevoerd bij Wet van 22 februari 2017, *Stb.* 2017, 82 (i.w.tr. op 1 januari 2020). Voorheen was dit geregeld in art. 15a (oud) Sr. De VI-regeling is niet van toepassing op jeugdigen die zijn veroordeeld tot een jeugddetentie; die jeugdigen kunnen door de rechter te allen tijde voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld (art. 6:6:28 lid 1 Sv).
- 2 *Stb.* 2007, 500.
- 3 In een recent – in opdracht van de minister van Justitie en Veiligheid opgesteld – onderzoeksrapport wordt de uitsluiting van VI bij gedeeltelijk voorwaardelijke gevangenisstraffen ‘weinig gelukkig’ genoemd. ‘Die uitsluiting leidt tot de merkwaardige consequentie dat een veroordeelde met een gedeeltelijk voorwaardelijke straf slechter af kan zijn dan een veroordeelde met een onvoorwaardelijke straf van dezelfde duur.’ Zie J. uit Beijerse e.a., *De praktijk van de voorwaardelijke invrijheidstelling in relatie tot speciale preventie en re-integratie*, Boomjuridisch 2018, p. 155
- 4 Inmiddels is de Wet Beschermen en Straffen aangenomen (*Kamerstukken* 35.122). Deze treedt waarschijnlijk op 1 mei 2021 in werking. Op grond van deze wet wordt – onder meer – art. 15 eerste lid sub b Sr gewijzigd waardoor de periode waarover voorwaardelijke invrijheidstelling wordt verleend niet langer kan zijn dan twee jaren.
- 5 *Kamerstukken II*, 2006/07, 30513, nr. 6 (Nota n.a.v. Verslag).
- 6 Art. 6:2:11 lid 3 sub f Sv.
- 7 Rb. Noord-Nederland 26 april 2017, ECLI:NL:RBNNE:2017:1554.
- 8 Rb. Limburg 14 november 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:10647.
- 9 Zie bijvoorbeeld Rb. Den Haag 29 mei 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:6244 (Volkert van der G.). De veroordeelde zal dan moeten aantonen dat sprake is van een onrechtmatige overheidsdaad.
- 10 Denk aan griffierechten en het risico van een proceskostenveroordeling.
- 11 Parketnummer 21-008444-13.

INHOUD

Kroniek Burgerlijk

Procesrecht 2020

- 55** Algemene beginselen
55 Onmiddellijkheidsbeginsel/rechterswisseling
56 Lijdelijkheid
56 Waarheidsplicht
- 56** Arbitrage en bindend advies
56 Yukos-uitspraken
57 Zekerheid voor proceskosten in een vernietigingsprocedure
57 Het tijdigheidsvereiste ex artikel 1022c en artikel 1074d Rv
57 Bindend advies en gezag van gewijsde
- 57** Beslag
57 Verbod tot treffen conservatoire maatregelen
58 Wet herziening van het beslag- en executierecht
- 58** Bevoegdheid
58 Brussel I Bis-Verordening
- 59** Bewijs
59 Bewijsaanbod getuigenverhoor
59 Bewijslastverdeling schenking
60 Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht
- 61** Dagvaarding
61 Betekening op een geheim adres
61 'Corona-betekening'
- 61** Digitaal procederen/coronacrisis
- 63** Executie
63 Maatstaven executiegeschil
63 Schorsing executie en opheffing beslag in verband met COVID-19
64 Staatsimmunitie executie
- 64** Exhibitieplicht
64 Maatstaf voor aannemen rechtsbetrekking
- 64** Gezag van gewijsde
- 65** Hoger beroep
65 Appeltermijn
65 Beperking omvang processtukken
66 Devolutieve werking
66 Herkansing
66 Inschrijving in rechtsmiddelenregister
67 Toetsing 'ex nunc' of 'ex tunc' bij ontbinding van arbeidsovereenkomsten
67 Tussentijds appel
- 67** Kort geding
- 68** Kosten
68 Griffierecht
- 68** Netherlands Commercial Court (NCC(A))
- 68** Partijperikelen
68 Europese richtlijn massaschade consumenten
68 Reconventionele vordering processuele wederpartij
69 Verandering van partijhoedanigheid
- 69** Schadestaatprocedure
- 69** Uitspraak
69 Mondelinge uitspraak
69 Rotterdamse regelrechter
- 69** Verstek/verzet
69 Verzet werkt niet door in de verhouding tot de medegedaagden
70 Heeft de hond het exploit opgegeten?
- 70** Wraking
70 Een voorwaardelijk wrakingsverzoek
70 Wraking bij bindend advies

Publicatiedatum 16 maart 2021

101e jaargang

Het *Advocatenblad*, het blad voor de Nederlandse advocatuur, verschijnt 10 keer per jaar en wordt uitgegeven door Boom juridisch. De van de Nederlandse orde van advocaten onafhankelijke redactie stelt de inhoud samen.

Hoofdredacteur

Kees Pijnappels

Coördinatie

Sabine Droogleevoer Fortuyn

Advocaat-redactieleden

Jan Wouter Alt, Aldert van der Bent, Yola Geradts, Karol Hillebrandt, Jack Linssen, Robert Malewicz, Coline Norde, Christiane Verfuurden, Paulien Willemsen, Rogier Wolf

Beeldredactie

Charlotta Helmer

Illustraties

Floris Tilanus

Vormgeving

Textcetera, Den Haag

Eindredactie

Tatiana Scheltema

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Wilco, Amersfoort

Citeerwijze

Adv.bl. 2021-2, Burgerlijk procesrecht 2020 p.

Aan dit nummer werkten mee

Robert Hendrikse, Justin Interfurth, Floris-Jan Werners, Bas van Zelst (Van Doorne N.V.)

Redactionele bijdragen

Bijdragen kunnen naar redactie@advocatenorde.nl.

Per 500 woorden leveren deze 1 opleidingspunt op.

De redactie heeft het recht bijdragen in te korten.

De redactie is telefonisch bereikbaar op nummer

070-335 35 70.

Boom juridisch

Selma Soetenhorst-Hoedt (uitgever)

Bureau van de orde

Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag, postbus 30851, 2500 GW Den Haag, info@advocatenorde.nl, 070-335 35 35, helpdesk: helpdesk@advocatenorde.nl, 070-335 35 54.

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 240 per jaar (excl. btw, incl. verzendkosten). Een abonnement biedt u naast de gedrukte nummers tevens het online-archief vanaf 2001 én een e-mailtendering. Kijk op www.advocatenblad.nl voor meer informatie en het afsluiten van een abonnement. Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan en worden stilzwijgend verlengd, tenzij het abonnement schriftelijk wordt opgezegd. Na afloop van het eerste abonnementsjaar dient u rekening te houden met een opzegtermijn van één maand. Kijk op www.tijdschriften.boomjuridisch.nl voor meer informatie.

Wilt u een abonnement afsluiten of heeft u vragen?

Neem dan contact op via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen

Boom juridisch via klantenservice@boomdenhaag.nl of via telefoonnummer 070-330 70 33.

Adreswijzigingen van advocaten:

adres@advocatenorde.nl.

Media-advies

Maarten Schuttél

Advertentiedeelname

Capital Media Services B.V., Staringstraat 11, 6521 AE Nijmegen
 Tel. 024-360 77 10, mail@capitalmediaservices.nl

Behoudens door de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden veeleevoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden. Het al dan niet op verzoek van de redactie aanbieden van artikelen aan het *Advocatenblad* impliceert toestemming voor openbaarmaking en veeleevoudiging t.b.v. de (elektronische) ontsluiting van (delen van) het *Advocatenblad* in enige vorm.

KRONIEK BURGERLIJK PROCESRECHT 2020

Deze kroniek bevat een selectie van uitspraken en ontwikkelingen vanaf half december 2019 tot eind december 2020 en beoogt advocaten in Nederland in een notendop een overzicht te geven van de 'highlights' in de ontwikkelingen op het gebied van het burgerlijk procesrecht in die periode. Specifieke ontwikkelingen in de wijze van procederen in cassatie zijn buiten beschouwing gelaten.

DOOR / ROBERT HENDRIKSE, FLORIS-JAN WERNERS, JUSTIN INTERFURTH & BAS VAN ZELST¹

ALGEMENE BEGINSELEN

Onmiddellijkheidsbeginsel/ rechtswisseling

Gaat de Hoge Raad er misschien vanuit dat rechters al hun zaken ook na verloop van langere tijd nog onthouden? In ieder geval heeft hij in 2014 als uitgangspunt gegeven dat de rechter ten overstaan van wie een mondelinge behandeling heeft plaatsgevonden, ook de rechter moet zijn die de uitspraak wijst.² Anders is – volgens de Hoge Raad – onvoldoende gewaarborgd dat hetgeen ter zitting is voorgevallen, wordt meegewogen bij de totstandkoming van de uitspraak. In 2016 verduidelijkte de Hoge Raad vervolgens zijn eerdere beslissing op een aantal punten maar zette hij partijen wel aan het werk. Hij overwoog dat de verplichting voor het gerecht om na een mondelinge behandeling aan partijen mededeling te doen van een rechtswisseling verviel na de eerste uitspraak die op de mondelinge behandeling volgt.³ Partijen konden volgens de Hoge Raad zelf aan de hand van de eerdere mondelinge behandeling, de uitspraak die daarop is gevolgd en de latere proceshandelingen een afweging maken of in geval van een rechtswisseling een nadere mondelinge behandeling gewenst zou zijn en – in voorkomend geval – naar een eventuele wisseling van rechters informeren. Daar komt de Hoge Raad in zijn beslissing van 20 maart 2020

(ECLI:NL:HR:2020:472) van terug. Gebleken is dat dit systeem niet goed werkbaar is, omdat niet steeds een voor de hand liggend moment valt aan te wijzen voor het opvragen van deze informatie. Anderzijds is – zoals de Hoge Raad in zijn arrest uit 2016 overwoog – een stelsel waarin telkens op zaaksinhoudelijke gronden moet worden beslist of aan partijen mededeling moet worden gedaan van een rechtswisseling voor de administratie van de gerechten ook niet eenvoudig werkbaar. Aan beide bezwaren komt de Hoge Raad nu tegemoet: indien op enig moment ná de mondelinge behandeling vervanging noodzakelijk blijkt van een of meer rechters ten overstaan van wie de mondelinge behandeling heeft plaatsgevonden, dient het gerecht dit voorafgaand aan de eerstvolgende uitspraak mee te delen aan partijen⁴ onder opgave van de reden(en) voor de vervanging en de beoogde uitspraakdatum. Dit geldt voor elke uitspraak waarin een rechter ten overstaan van wie de mondelinge behandeling heeft plaatsgevonden door een andere rechter wordt vervangen. Let op: omdat de rechtspraak hiermee nog geen rekening heeft kunnen houden, gelden de nieuwe regels alleen voor zaken waarin de mondelinge behandeling plaatsvindt na 20 maart 2020 (de datum van het arrest) en vervolgens sprake is van een rechtswisseling.⁵ Wees er ver-

der op bedacht dat al deze regels niet gelden voor de zogenoemde comparitie na aanbrengen in hoger beroep, zoals de Hoge Raad bevestigt in zijn arrest van 17 april 2020 (ECLI:NL:HR:2020:726).⁶ Hij wijst daarbij (nog eens) op het bijzondere karakter van die comparitie. Voor een informatieve inblik in de werkwijze rond en op dergelijke zittingen verwijzen wij naar de bijdrage 'De comparitie na aanbrengen in handelszaken bij het Haagse hof' van P.M. Verbeek en M.J. Boon in *TvPP* 2020/3. In dit verband kan zich natuurlijk ook de vraag voordoen of het defungeren van een rechter een rechtswisseling noodzakelijk maakt als gevolg waarvan de zaak opnieuw inhoudelijk moet worden behandeld. Dit speelde in HR 13 december 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1940). Hier bleek – na onderzoek door de Hoge Raad⁷ – dat één van de rechters was gedefungeerd voor de uitspraakdatum, terwijl de beslissing nog niet volledig was vastgesteld. Dat mag niet. In eerdere uitspraken heeft de Hoge Raad immers bepaald dat op het moment van het vaststellen van de beslissing alle rechters in functie moeten zijn.⁸ Het behoeft geen betoog dat het voor partijen niet te achterhalen is op welk moment precies ieder van de behandelend rechters heeft ingestemd met de uitgesproken tekst. Wegens dit gebrek aan controleerbaarheid pleiten S. Boersen en M. Herweijer

combinatie met in elk geval twee vaste rechters. De Hoge Raad verwerpt deze gedachte. De wet stelt immers geen beperkingen aan het aantal rechters-plaatsvervangers in de bezetting van een meervoudige kamer.

Lijdelijkheid

In twee arresten van 10 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:20 en ECLI:NL:HR:2020:23) onderstreept de Hoge Raad nog eens dat het de rechter niet vrijstaat zijn beslissing te baseren op rechtsgronden of verweren die weliswaar zouden kunnen worden afgeleid uit in het geding gebleken feiten en omstandigheden, maar die door de desbetreffende partij niet aan haar vordering of verweerten grondslag zijn gelegd. Daardoor wordt de wederpartij immers tekortgedaan in haar recht zich daartegen naar behoren te kunnen verdedigen. Dit lijkt een eenvoudig te hanteren uitgangspunt, maar is dat niet. In zijn annotatie bij het tweede arrest in *JBP* 2020/58 geeft Lewin een inkijk in het spanningsveld waar rechters zich mee geconfronteerd zien: ingevolge artikel 24 Rv is het de rechter verboden de feitelijke grondslag van vorderingen en verweren aan te vullen, terwijl op grond van artikel 25 Rv de rechter juist verplicht is de rechtsgronden van de vorderingen en verweren aan te vullen. Het is volgens hem niet altijd eenvoudig om de grens te trekken tussen dit verbod en deze verplichting.

Waarheidsplicht

Partijen beschuldigen elkaar nog weleens van het poneren van onwaarheden en stellen dan dat de rechter

daar consequenties ('geraden gevolgtrekkingen') aan moet verbinden (artikel 21 Rv).⁹ Maar een advocaat mag afgaan op de juistheid van de hem door de cliënt verstrekte gegevens zolang in redelijkheid aanwijzingen van het tegendeel ontbreken.¹⁰ HR 17 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:61)¹¹ benadrukt dat nog eens. Het is echter niet zo dat advocaten een vertekend beeld mogen geven door relevante informatie achter te houden (zie bijv. Hof 's-Hertogenbosch 2 januari 2020, ECLI:NL:GHSHE:2020:3). Dit blijkt in de praktijk vaak een mistig gebied en voer voor discussie tussen de 'rekkelijken' en de 'preciezen'. In aantekening 2 bij artikel 21 Rv in *T&C Burgerlijke Rechtsvordering* gaat A.I.M. van Mierlo ervan uit dat dit voorschrift er niet aan in de weg staat dat partijen de naar hun oordeel relevante feiten selecteren en vanuit een eigen invalshoek interpreteren. Als partijdige belangenbehartiger van zijn cliënt zal een advocaat doorgaans ook zo te werk gaan.¹² Maar hij dient zich dus te realiseren dat al te rekkelijke selecties of interpretaties niet door de beugel kunnen.

ARBITRAGE EN BINDEND ADVIES

Yukos-uitspraken

De geschillen rond Yukos zorgden ook dit jaar voor de nodige uitspraken. In 2014 is de Russische Federatie in een aantal arbitrale vonnissen veroordeeld tot betaling van in totaal ongeveer USD 50 miljard aan schadevergoeding aan de (voormalig) aandeelhouders van Yukos. De Russische Federatie vorderde bij de Nederlandse rechter vernietiging van die arbitrale vonnissen. De rechtbank gaf de Russische Federatie in 2016 gelijk,¹³ maar op 18 februari 2020 vernietigde het Hof Den Haag (ECLI:NL:GHDHA:2020:234) die uitspraak. Het resultaat is dat de arbitrale vonnissen weer van kracht zijn. De Russische Federatie liet het er echter niet bij zitten en ging in cassatie tegen de beslissing van het hof. Voorts verzocht de Russische

in *NJB* 2020/1317 ('Voor het zingen de kerk uit? Over de uitspraak van de gedefungeerde rechter') dan ook terecht voor het verplaatsen van het toetsmoment naar het tijdstip van de uitspraak van de beslissing. Dat tijdstip is voor iedereen kenbaar, zodat het eenvoudig controleerbaar is of de beslissing met instemming van het juist aantal rechters tot stand is gekomen. Bovendien is er volgens Boersma en Herweijer dan ook geen 'schermgebied' tussen het moment van wijzen en dat van uitspreken van het vonnis, waarin het defungeren van een rechter (mogelijk) leidt tot de oneigenlijke fixatie van (de tekst van) de beslissing. Zo achten zij het bijvoorbeeld niet volledig ondenkbaar dat een rechter om praktische redenen – mogelijk ter vermindering van 'gedoe' – instemt met een motivering die eigenlijk niet (helemaal) zijn of haar instemming heeft. Zie ten slotte in dit kader ook nog HR 17 juli 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1312). Het cassatiemiddel ging er in die zaak – kort gezegd – vanuit dat partijen voorafgaand aan de mondelinge behandeling hadden moeten worden geïnformeerd over de inzet van twee rechters-plaatsvervangers in een meervoudige kamer en hen gelegenheid had moeten worden geboden om een mondelinge behandeling te verzoeken ten overstaan van een

Federatie (voorlopige) schorsing van de tenuitvoerlegging van de arbitrale vonnissen. In HR 25 september 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1511) beslist de Hoge Raad dat hij als *‘rechter die omtrent de vernietiging oordeelt’* ook bevoegd is over het schorsingsverzoek te oordelen (artikel 1066 (oud) Rv). De omstandigheid dat ook in kort geding schorsing van de tenuitvoerlegging van een arbitraal geding kan worden gevorderd, doet daar niet aan af. De Hoge Raad merkt voorts op dat dit ook geldt voor het sinds 1 januari 2015 geldende (arbitrage) recht. Overigens wijst de Hoge Raad vervolgens op 4 december 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1952) het schorsingsverzoek af.

Zekerheid voor proceskosten in een vernietigingsprocedure

Op grond van artikel 353 lid 2 Rv kan in hoger beroep alleen op de voet van artikel 224 lid 1 Rv zekerheid worden verlangd van de partij die (i) in eerste aanleg eiser of verzoeker (of daarmee gelijk te stellen partij) was en (ii) in de hoofdzaak hoger beroep heeft ingesteld. Gelet op de strekking van artikel 224 lid 1 Rv beslist het Hof Den Haag op 29 juni 2020 (ECLI:NL:GHDHA:2020:1167) dat de verweerder in een arbitrale procedure, die vervolgens als eisende partij vernietiging van het arbitrale vonnis vordert bij het hof, geen zekerheid hoeft te stellen in de zin van artikel 224 lid 1 Rv. De verweerder in de vernietigingsprocedure wordt aangemerkt als eiser ‘in eerste aanleg’ (namelijk de arbitrageprocedure).

Het tijdigheidsvereiste ex artikel 1022c en artikel 1074d Rv

Een overeenkomst tot arbitrage belet niet dat een partij een kort geding aanhangig maakt bij de civiele rechter.¹⁴ Artikel 1022c Rv (bij een plaats van arbitrage binnen Nederland) en artikel 1074d Rv (bij een plaats van arbitrage buiten Nederland) bepalen echter dat wanneer een partij zich in zo’n voorlopige voorzieningsprocedure vóór alle

weren beroept op het bestaan van een arbitrageovereenkomst, de rechter zich uitsluitend bevoegd verklaart als de gevraagde beslissing ‘niet of niet tijdig’ in arbitrage kan worden verkregen. In de zaak die leidde tot Rechtbank Amsterdam 20 januari 2020 (ECLI:NL:RBAMS:2020:2124) ging het om de vraag of een beslissing van de zogenoemde *‘emergency arbitrator’* op grond van artikel 29 van het ICC Arbitragereglement ‘tijdig’ is in de zin van artikel 1074d Rv. De voorzieningenrechter overweegt dat zo’n beslissing weliswaar tijdig kan worden verkregen, maar in dit geval niet vatbaar is voor erkenning en tenuitvoerlegging. Daarbij komt dat voor de tenuitvoerlegging eerst verlof tot tenuitvoerlegging moet worden verkregen van het hof. De exequaturprocedure bij het hof is geen *ex parte* procedure maar een procedure op tegenspraak. Dit betekent, aldus de rechtbank, dat zelfs als tijdig een order van de *‘emergency arbitrator’* kan worden verkregen, dit gezien de te volgen exequaturprocedure niet kan worden gezien als een tijdig en volwaardig alternatief voor het Nederlands kort geding. De voorzieningenrechter acht zich daarom bevoegd.

Bindend advies en gezag van gewijsde

In HR 13 maart 2020 (ECLI:NL:HR:2020:425) bevestigt de Hoge Raad dat een geslaagd beroep op een bindendadviesclausule tot niet-ontvankelijkverklaring van de eisers moet leiden en niet tot afwijzing van de vorderingen. In eerste aanleg had de Rechtbank ’s-Hertogenbosch, na verwerping van een beroep door de gedaagde op een bindendadviesclausule, de vordering van eisers afgewezen op inhoudelijke gronden. In incidenteel appel is een beroep op deze clausule gehonoreerd en vervolgens het vonnis van de rechtbank bekrachtigd. In incidenteel cassatieberoep moet de Hoge Raad beslissen of de eisers niet-ontvankelijk hadden moeten worden verklaard in hun vorderingen. Dit laatste omdat indien de

afwijzing van de vordering in stand wordt gelaten, de kans bestaat dat bij een bindendadviesprocedure of in een eventuele vervolprocedure bij de rechtbank beroep wordt gedaan op het gezag van gewijsde van de beslissingen van de rechtbank. De Hoge Raad bevestigt dat een bindendadviesclausule tot niet-ontvankelijkverklaring van de eisers moet leiden. Als de rechter, zoals in deze zaak, de vordering afwijst in plaats van de eisers niet-ontvankelijk te verklaren, levert dat echter niet zonder meer een grond voor vernietiging op. Een dictum moet worden uitgelegd in het licht van de overwegingen die daaraan ten grondslag zijn gelegd. De Hoge Raad beslist dat in dit geval het oordeel van het hof zo moet worden gelezen dat het hof niet aan een inhoudelijke beoordeling van de vorderingen is toegekomen, aangezien het hof heeft geoordeeld dat het beroep op de bindendadviesclausule in hoger beroep slaagt. Met dit oordeel van het hof heeft het weliswaar het door de rechtbank gegeven dictum bekrachtigd, maar op andere, niet-inhoudelijke gronden. Om die reden komt het vonnis geen gezag van gewijsde toe.

BESLAG

Verbod tot treffen conservatoire maatregelen

In zijn arrest van 3 april 2020 (ECLI:NL:HR:2020:599)¹⁵ oordeelt de Hoge Raad over de maatstaf bij de beoordeling van een gevorderd verbod tot het treffen van conservatoire maatregelen nadat een – voor de gepretendeerd schuldenaar gunstig – vonnis in de hoofdzaak is gewezen. De te hanteren maatstaf luidt dat in een zodanig geval de belangen van partijen dienen te worden afgewogen. Hierbij moet in aanmerking worden genomen dat een conservatoir beslag enerzijds naar zijn aard ertoe strekt om te waarborgen dat voor een vooralsnog niet vaststaande vordering verhaal mogelijk zal zijn ingeval de vordering in de hoofdzaak wordt toegewezen,

terwijl de beslaglegger anderzijds bij (definitieve) afwijzing van de vordering in de hoofdzaak voor de door het beslag ontstane schade aansprakelijk is. De omstandigheid – zoals in deze zaak – dat de rechter in de hoofdzaak reeds uitspraak heeft gedaan, moet hier (slechts) bij worden betrokken.¹⁶ Met dit arrest is duidelijk dat de Hoge Raad voor een vordering tot een verbod tot het treffen van conservatoire maatregelen dezelfde norm beoogt te hanteren als voor de opheffing van het conservatoire beslag nadat de vordering summierlijk ondeugdelijk is gebleken.¹⁷ Dit arrest onderstreept nog eens het belang voor de gedaagde om in de bodemprocedure meteen een reconventionele vordering tot opheffing van het beslag in te stellen. Als de eis in hoofdzaak wordt afgewezen, kan de bodemrechter gelijk in een – uitvoerbaar bij voorraad – vonnis het gelege beslag ter zake opheffen.¹⁸ Doet de gedaagde dat niet, dan vervalt in ieder geval bij afwijzing van de eis in hoofdzaak het beslag pas op het moment dat de afwijzing in kracht van gewijsde gaat (artikel 704 lid 2 Rv). Als de wederpartij in appel gaat zal dan ook veelal een ‘extra ronde’ in kort geding nodig zijn waarbij de kortgedingrechter zich dus niet enkel mag laten leiden door de omstandigheid dat de bodemrechter de ingestelde eis in hoofdzaak kennelijk ongegrond heeft bevonden. Dan is het natuurlijk een stuk lastiger om het beslag ‘eraf’ te krijgen, zoals bijvoorbeeld Vzng. Rechtbank Amsterdam 12 juni 2020 (ECLI:NL:RBAMS:2020:3833) nog eens illustreert.

Wet herziening van het beslag- en executierecht

Op het moment van verschijnen van deze Kroniek is de ‘Wet herziening van het beslag- en executierecht’, per 1 oktober 2020 en 1 januari 2021, nagenoeg geheel in werking getreden.¹⁹ Hoewel ‘herziening’ een groot woord is, is een aantal wijzigingen voor de praktijk wel relevant. In de

eerste plaats heeft het nieuwe artikel 438 Rv een einde gemaakt aan de discussie of een kantonrechter als executierechter mag optreden: deze is aangewezen geschillen te beslechten over de tenuitvoerlegging van executoriala titels die tot zijn competentie behoren. Ook wijzigden het beslag en de executie bij roerende zaken, niet-registergoederen. Daarbij is, teneinde beslag als pressiemiddel te voorkomen, beslaglegging hierop in beginsel niet langer mogelijk als redelijkerwijs voorzienbaar is dat de kosten van beslag en executie de executiewaarde overstijgen (artikel 441 lid 3 Rv). Verder is de lijst van zaken waarop geen beslag mag worden gelegd (artikel 447 en 448 Rv) geactualiseerd en is (de aankondiging van) veiling via internet nu ook voor roerende zaken mogelijk (artikel 449 en 463 Rv).²⁰ Ook introduceert de wetwijziging, uitsluitend voor executoriala beslag, de mogelijkheid voor de deurwaarder om vóór beslaglegging rekeninginformatie bij de schuldenaar, maar ook bij de betreffende bank op te vragen (zie artikel 475aa Rv): dit was tot voor kort alleen nog mogelijk bij Europees bankbeslag.²¹ Specifiek voor het derdenbeslag is ook een aantal wijzigingen doorgevoerd. Zo is de termijn voor de ‘verklaring derdenbeslag’ in beginsel verkort van vier naar twee weken (artikel 476a Rv) en is de bepaling geschrapt dat deze verklaring verzonden mag worden naar de advocaat die voor de beslaglegger optreedt (artikel 476b Rv). Ten aanzien van natuurlijke personen is een ‘beslagvrij bedrag’ ingevoerd bij derdenbeslag onder banken (artikel 475a Rv).

Tot slot zal het laatste onderdeel van de wet op 1 april 2021 in werking treden: het zal dan mogelijk zijn administratief beslag te leggen op motorrijtuigen (en aanhangwagens). Deurwaarders hoeven hierdoor het voertuig niet langer daadwerkelijk te zien, maar kunnen – evenals bij onroerende zaken – van achter hun

bureau beslag leggen en het proces-verbaal van inbeslagneming vervolgens in het kentekenregister van de RDW inschrijven (artikel 442 Rv).

BEVOEGDHEID

Brussel I Bis-Verordening

Bij internationale geschillen over consumentenovereenkomsten geniet de consument, als economisch zwakkere en juridisch minder ervaren partij, onder de Brussel I Bis-Verordening extra bescherming ten opzichte van zijn of haar professionele wederpartij (artikel 17-19 van deze verordening). Het begrip ‘consument’ is hier objectief; er wordt dus niet gekeken naar de (subjectieve) positie van een consument, zoals bijvoorbeeld de bij een bepaalde consument mogelijk aanwezige grote expertise op een bepaald gebied (zie HvJ EU 2 april 2020, ECLI:EU:C:2020:264).

Onder meer artikel 18 lid 2 Brussel I Bis-Verordening biedt de consument extra bescherming. Daaruit volgt dat het gerecht van de woonplaats van de consument exclusief bevoegd is als een professionele partij tegen hem of haar een rechtsvordering instelt ter zake van een consumentenovereenkomst. De Tsjechische rechter vroeg aan het Europese Hof van Justitie of hier de woonplaats van de consument op de datum waarop de verbintenis tussen de consument en zijn contractpartner is aangegaan bepalend is óf de woonplaats van de consument op de datum van het instellen van de vordering. Het antwoord van het hof luidt dat naar het laatste moet worden gekeken (HvJ EU 3 september 2020, ECLI:EU:C:2020:672).

In de zaak die leidde tot HvJ EU 9 juli 2020 (ECLI:EU:C:2020:534) stelde een consumentenorganisatie in Oostenrijk een schadevergoedingsvordering in tegen het in Duitsland gevestigde Volkswagen AG vanwege de inbouw van software die emissiegegevens manipuleert (de zogenoemde ‘sjoemelsoftware’). Tot teleurstelling van annotator Strikwerda in *NJ* 2020/317

knoopt het Europese Hof hier – in zijn woorden – niet een paar losse eindjes aan elkaar voor wat betreft de toepassing van artikel 7 lid 2 Brussel I Bis-Verordening (de alternatieve bevoegdheidsregel bij een vordering uit onrechtmatige daad) als het om initiële vermogensschade gaat. Het hof kwalificeert deze schade namelijk als materiële schade doordat – kort gezegd – de auto waarmee gesjoemeld is minder waard blijkt. Die schade is pas ingetreden na de aankoop van de betrokken voertuigen en heeft zich dus voorgedaan in Oostenrijk. Langs deze – volgens Strikwerda – omslachtige weg komt het hof tot het oordeel dat de Oostenrijkse rechter bevoegd is op grond van genoemde alternatieve bevoegdheidsregel als rechter van plaats waar de schade intreedt (het zogenoemde *‘Erfolgsort’*).

Artikel 24 Brussel I Bis-Verordening kent een aantal exclusieve bevoegdheden, zoals – voor geschillen betreffende zakelijke rechten op onroerende goederen – de rechter van de plaats waar dat onroerend goed is gelegen. HvJ EU 11 november 2020 (ECLI:EU:C:2020:900) geeft een antwoord op de vraag of een vordering tot staking van het gebruik van een appartement in strijd met de bestemming ervan valt onder deze bevoegdheidsbepaling. Dat is het geval indien deze vordering rechtstreeks betrekking heeft op het onroerend goed en jegens eenieder kan worden ingeroepen. Pas dan kan een dergelijke vordering worden beschouwd als een op een zakelijk recht gebaseerde rechtsvordering in de zin van genoemde exclusieve bevoegdheidsbepaling. Als dat niet het geval is en dus sprake is van een persoonlijk recht dat alleen jegens de schuldenaar kan worden ingeroepen, kan volgens het hof worden teruggevallen op de (alternatieve) bevoegdheidsbepaling van artikel 7 lid 1 Brussel I Bis-Verordening. Daarvoor is (dan wel) vereist dat de verplichting tot het gebruiken van het appartement conform de bestemming op de plaats van ligging

van het appartementsgebouw moet worden nagekomen.

BEWIJS

Bewijsaanbod getuigenverhoor

Deze Kroniek gaat regelmatig in op de vereisten aan een getuigenbewijsaanbod.²² Samengevat moet de rechter een getuigenbewijsaanbod, waarvan bewijs door getuigen bij de wet is toegelaten,²³ honoreren als een partij (i) specifiek bewijs aanbiedt, (ii) van voor de beslissing relevante feiten, (iii) waarbij de verklaringen van getuigen specifieke stellingen onderbouwen en (iv) eerder gehoorde getuigen meer of anders verklaren dan zij eerder deden. Het gebeurt geregeld dat de Hoge Raad het hof op de vingers tikt vanwege het onterecht passeren van een dergelijk aanbod. Zo ook in HR 17 juli 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1313), waarin de Hoge Raad oordeelt dat het hof zich schuldig heeft gemaakt aan de ‘verboden prognose’ over de uitkomst van de bewijslevering. Die houdt in dat het (getuigen)bewijsaanbod niet mag worden gepasseerd op de grond dat de getuigen niets kunnen verklaren dat ter zake doet.²⁴ De vraag welke betekenis een getuigenverklaring toekomt, behoort namelijk pas ná het getuigenverhoor aan de orde te komen, zo maakt de Hoge Raad nog maar eens duidelijk.

Bewijslastverdeling schenking

Een schenker geniet bewijsrechtelijke bescherming in het geval de begiftigde misbruik heeft gemaakt van de omstandigheden. In artikel 7:176 BW is een afwijking van de bewijslastverdeling van artikel 150 Rv opgenomen: als de schenker stelt dat hij onder misbruik van omstandigheden heeft gehandeld, komt de bewijslast van het tegendeel op de begiftigde te rusten. Dat is anders als er van de schenking een notariële akte is opgemaakt of deze verdeling van de bewijslast in de gegeven omstandigheden in strijd met de redelijkheid en billijkheid zou zijn. In zijn arrest van 10 juli 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1240) maakt de Hoge Raad duidelijk dat de rechter uitdrukkelijk verantwoordelijkheid moet afleggen in het geval afgeweken wordt van artikel 7:176 BW op grond van de redelijkheid en billijkheid. Daarbij valt te denken aan het geval dat alleen de schenker over het bewijsmateriaal beschikt of dat zijn betoog zo onwaarschijnlijk is dat voorlopige aanvaarding ervan

Ein getuige die sterke gelijkenis vertoont met een muis?

Geen sprake van...

de wederpartij in een onredelijke bewijspositie zou brengen, aldus de Hoge Raad.²⁵

Wet vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht

In 2017 bracht een expertgroep advies uit aan de minister over een gewenste modernisering van het bewijsrecht.²⁶ Dit advies is de basis van het wetsvoorstel vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht, waarvan de definitieve tekst in juni 2020 is ingediend bij de Tweede Kamer.²⁷ Het wetsvoorstel beoogt informatievergaring en bewijsverzameling voorafgaand en tijdens de procedure te verbeteren. Dit bevordert de rechterlijke waarheidsvinding.²⁸ Wij behandelen kort de belangrijkste voorgestelde veranderingen. Meest in het oog springend is de 'preprocessuele informatieplicht' van het voorgestelde artikel 21 lid 2 Rv. Deze houdt in dat partijen alle informatie waarover zij 'redelijkerwijs' kunnen beschikken en die 'redelijkerwijs' voorzienbaar van belang is (de zogenoemde 'dubbele redelijkheidstoets') moeten verzamelen en overleggen. Volgens de memorie van toelichting betreft het slechts een inspannings-

die preprocesuele informatieplicht heeft iets wobbigs, zls u het mij vraagt...

verplichting van partijen en hun advocaten om de beschikbare en relevante informatie aan te leveren.²⁹ Bij niet-naleving van de 'preprocessuele informatieplicht' heeft de rechter nog steeds de vrijheid daaraan de gevolgen te verbinden die hij geraden acht (zie het voorgestelde artikel 21 lid 3 Rv). Te verwachten valt dat als 'sanctie' veelal een termijn zal worden gesteld waarbinnen de ontbrekende informatie alsnog moet worden overgelegd.

Het voorgestelde artikel 24 lid 2 Rv is een codificatie van de reeds bestaande bevoegdheid van de rechter om (binnen de grenzen van de rechtsstrijd) ambtshalve met partijen de feitelijke grondslag van hun verdediging, verzoek of verweer te bespreken.³⁰ Dit verduidelijkt dat de rechter het partijdebat kan bijsturen door mogelijke argumenten met partijen te bespreken en zo actief bij te dragen aan de materiële waarheidsvinding.³¹ Hierbij is van belang dat de rechter niet mag 'meeprocederen' door een van de partijen te helpen aan mogelijke argumenten.³²

Verder beoogt het wetsvoorstel de bepalingen over de verschillende bewijsmiddelen te stroomlijnen. Zo komt er één verzoek voor alle voorlopige bewijsverrichtingen inclusief het inzagerecht (zie de voorgestelde artikelen 196-198 Rv). Voor een verzoek tot inzage (volgens het huidige artikel 843a Rv) gaan ook dezelfde toe- en afwijzingscriteria gelden als voor de overige bewijsverrichtingen (zie de voorgestelde artikelen 149b jo. 194 jo. 196 en 204 Rv).³³ De belangrijkste beoogde wijzigingen zijn hierna in het onderdeel Exhibitieplicht toegelicht. Ook wijzigt het wetsvoorstel de regels omtrent het getuigenbewijs. Ingevolge het voorgestelde artikel 166 Rv kan de rechter toestemming verlenen voor het horen van getuigen tijdens de mondelinge behandeling. Van partijen wordt verwacht dat zij in het inleidende processtuk niet alleen vermelden wie zij als getuigen kunnen horen, maar ook dat zij schriftelijke getuigenverklaringen overleggen of

oh, de vrije bewijswaardering, daar ben ik gek op!

uitleggen waarom deze niet zijn verkregen (zie de voorgestelde artikelen 30a jo. 30i Rv). De beperkte bewijskracht van de getuigenverklaring wordt afgeschaft en daarvoor gaat de vrije bewijswaardering gelden. Aan de bestaande bewijsmiddelen wordt het proces-verbaal van constateringen toegevoegd (zie het voorgestelde artikel 207 Rv). Hiermee kan een feitelijke situatie buiten de rechter om in een authentieke akte worden vastgelegd en in de procedure als dwingend bewijs worden overgelegd.

Tot slot omvatten de artikelen 205 jo. 206 Rv de – codificatie van de in de rechtspraak van de Hoge Raad erkende – mogelijkheid om conservatoir bewijsbeslag te leggen in niet-IE zaken.

Al met al biedt het wetsvoorstel een aantal verbeteringen voor de praktijk. Toe te juichen is bijvoorbeeld het stroomlijnen van de bewijsverrichtingen, nu het huidige systeem veel bewijsmiddelen met verschillende toe- en afwijzingscriteria kent. Bij het wetsvoorstel zijn echter ook vraagtekens te plaatsen. Bijvoorbeeld: schiet de 'preprocessuele informatieplicht' zijn doel niet voorbij? Die plicht kan partijen ertoe bewegen een overmatige hoeveelheid informatie in te brengen,³⁴ met onnodige kosten en belasting van het rechtssysteem tot

gevolg. Bovendien kan deze plicht tot juridisering en escalatie van het geschil leiden.³⁵ Dit zou dus complicerend in plaats van vereenvoudigend kunnen werken.

DAGVAARDING

Betekening op een geheim adres

Op 18 december 2020 (ECLI:NL:HR:2020:2101) is door de Hoge Raad nader uiteengezet aan welke eisen een exploit moet voldoen indien dit wordt betekend op een geheim adres (een adres met aantekening in de Basisadministratie Personen (BRP) omtrent het niet-verstrekken van gegevens aan derden).³⁶ Ter achtergrond: zo'n aantekening heeft uitsluitend betrekking op de gegevensverstrekking aan derden, waarbij een deurwaarder in de uitoefening van zijn wettelijke taak niet als derde wordt beschouwd en in die hoedanigheid toegang tot de gegevens behoudt.³⁷ In deze zaak was betekend zonder vermelding van de woonplaats van verweerster in het exploit. In plaats daarvan heeft de gerechtsdeurwaarder 'slechts' vermeld dat hij het adres van verweerster in de BRP heeft geverifieerd, dat hij in verband met de geheimhoudingsindicatie dat adres niet heeft vermeld in het exploit (behoudens de gemeente waarin de woonplaats is gelegen) en dat hij aan dat adres zijn exploit heeft gedaan en afschrift heeft gelaten. De Hoge Raad onderstreept dat – hoewel het onvermeld laten van de woonplaats niet in overeenstemming is met artikel 45 lid 3, onder b, Rv – zo'n gebrek slechts tot nietigheid leidt voor zover aannemelijk is dat degene voor wie het exploit is bestemd door het gebrek onredelijk is benadeeld (artikel 66 lid 1 Rv). Dat was hier niet het geval, nu op basis van de verklaringen in het exploit geen onduidelijkheid kan bestaan over de identiteit van de persoon van verweerster en het feit dat het exploit voor haar is bestemd. Voorts zou eveneens zijn vereist dat aannemelijk is dat het exploit verweerster als gevolg van het gebrek niet heeft bereikt (artikel 121 lid 3 Rv)

en op basis van de verklaringen van de deurwaarder moet de rechter er eveneens van uitgaan dat het exploit aan de woonplaats van verweerster is betekend. Verstekverlening volgt.

'Corona-betekening'

Een nieuwe ontwikkeling in 2020 is de zogeheten 'corona-betekening'. Hierbij wordt door de deurwaarder niet aangebeld (artikel 46 lid 1 Rv), maar direct, onder vermelding van COVID-19, een afschrift van het exploit in de brievenbus van het woonadres gedaan. Hoewel dit laatste weliswaar in lijn is met de coronarichtlijn van de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (KBvG), vereist artikel 47 lid 1 Rv dat sprake moet zijn van 'feitelijke onmogelijkheid' van betekening in persoon. De schrik was bij de KBvG dan ook groot toen de A-G – na telefonische navraag bij de KBvG – concludeerde dat niet aan artikel 47 Rv was voldaan en daarom geen verstek verleend kon worden.³⁸ Tot opluchting van de deurwaarders oordeelde de Hoge Raad echter op 19 juni 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1088) dat de corona-betekening rechtsgeldig is indien de deurwaarder in een concreet geval, gelet op de richtlijn van het RIVM om afstand te houden, constateert dat betekening in persoon niet verantwoord is. Dit heeft dan te gelden als feitelijke onmogelijkheid in de zin van artikel 47 Rv, zoals inmiddels ook uitdrukkelijk in de Verzamelwet COVID-19 is bepaald.³⁹ Dat deurwaarders tegelijkertijd geen *carte blanche* is gegeven, maar een afweging in het concrete geval moeten blijven maken, volgt onder meer uit het vonnis van de Rechtbank Amsterdam (ECLI:NL:RBAMS:2020:4270) van 1 september 2020. Het ging hier om betekening aan een natuurlijke persoon die woonachtig is in een instelling die hulp en zorg biedt aan mensen met psychiatrische problemen en/of een verslaving. De deurwaarder had de dagvaarding niet afgegeven en vervolgens per post

Deurwaarder 2020

verzonden wegens het ontbreken van een brievenbus bij die instelling (eveneens artikel 47 lid 1 Rv). De kantonrechter oordeelt dat de deurwaarder alsnog had behoren aan te bellen en ook in de huidige tijd niet gezegd kan worden dat een deurwaarder een onaanvaardbaar risico loopt als hij aan de balie van een dergelijke instelling een dagvaarding afgeeft. Zelfs al was hier toch sprake van geweest, dan nog had het exploit niet naar het bezoekadres – zonder brievenbus – verzonden mogen worden, maar naar het postadres van de instelling dat de deurwaarder via internet had moeten opzoeken.

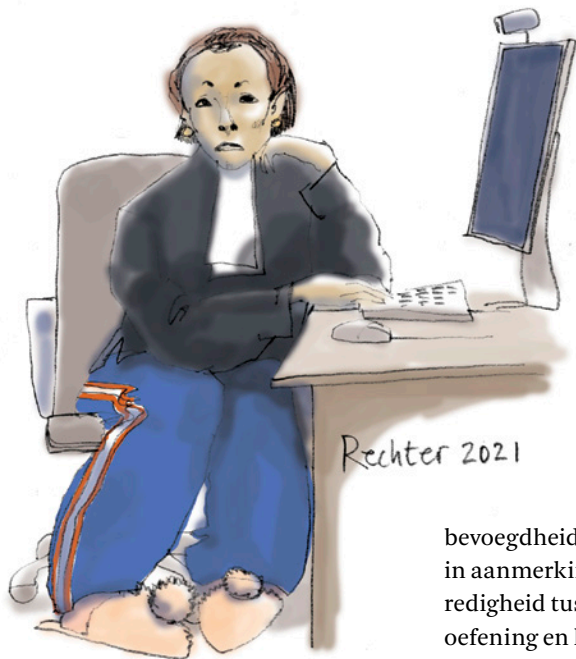
DIGITAAL PROCEDEREN/ CORONACRISIS

Kort voor het stopzetten van de (verplichte) KEI-pilots bij de Rechtbanken Gelderland en Midden-Nederland⁴⁰ is de Rechtspraak gestart met het ontwikkelen van een (eenvoudiger) digitaal systeem voor in eerste aanleg en in hoger beroep.⁴¹ In plaats van een alles-in-1-systeem wordt het nieuwe systeem meer een 'digitale brievenbus' met dossierfunctie.⁴² In dat systeem kunnen alle partijen zaken indienen, processtukken digitaal uitwisselen en digitaal corresponderen met de Rechtspraak. Verder wordt het realiseren van de digitale toegankelijkheid losgekoppeld van het invoeren van de grote inhoudelijke vernieuwingen uit de KEI-wetgeving. Dat is een verstandige keuze

nu die combinatie immers één van de belangrijkste oorzaken is geweest van het echec van de KEI-pilots. De nieuwe plannen zijn inmiddels getoetst.⁴³ Daarbij is voornamelijk gekeken naar de risico's en de slagingskansen van de nieuwe opzet. Eind oktober 2020 heeft ook de minister zijn vertrouwen in de nieuwe plannen uitgesproken.⁴⁴ Het nieuwe digitale systeem wordt nog verder (technisch) ontwikkeld. De verwachting is dat hiermee in 2021 voor partijen op vrijwillige basis bij een pilotrechtbank wordt begonnen in zaken die – qua procesvoering – relatief eenvoudig zijn, zoals bijvoorbeeld beslagrekes. Als dat goed gaat, zal vervolgens per zaaksoort op vrijwillige basis bij alle gerechten digitaal kunnen worden geprocedeerd. En als dat weer goed gaat, wordt digitaal procederen in de betreffende zaakstroom verplicht voor advocaten en deurwaarders. In de laatste fase zullen ook complexere zaakstromen digitaal verlopen. Partijen die zonder bijstand van een professionele procesvertegenwoordiger procederen, behouden waarschijnlijk de mogelijkheid om ook nog op papier te procederen. Het belang van het digitaal kunnen procederen, is door de coronacrisis nog eens onderstreept. Aanvankelijk gingen vrijwel alle gerechten dicht, maar inmiddels blijkt er toch veel meer mogelijk dan voor de crisis. Vlekkeloos gaat dat nog niet. Zo gaat het nog wel eens fout met de Skype-verbinding. Zie bijvoorbeeld Rb. Rotterdam 28 juli 2020 (ECLI:NL:RBROT:2020:6727) waar de kantonrechter het kennelijk wel mooi vond geweest met de verwerende partij, die niet alleen bij de eerste mondelinge behandeling stelde verbindingproblemen te hebben gehad maar ook bij de – naar aanleiding daarvan – bepaalde tweede mondelinge behandeling. De kantonrechter doet uitspraak zonder nog een nadere mondelinge behandeling, maar natuurlijk wel met inachtneming van het door de werknemer ingediende schriftelijke verweer.

Zie ook Rb. Gelderland 3 juni 2020 (ECLI:NL:RBGEL:2020:1991). In die zaak acht de kortgedingrechter het niet aannemelijk dat gedaagden (waaronder een Duitse hotelketen) niet in staat waren deel te nemen aan de mondelinge behandeling via Skype. Gevolg: verstekverlening. Een goed te verdedigen beslissing. Uit de aard van het kort geding volgt immers dat de rechter in kort geding een zekere vrijheid moet hebben bij verstekverlening en dat de belangen van gedaagde om zich behoorlijk te kunnen verdedigen, moeten worden afgewogen tegen het belang van eiser bij een spoedvoorziening.⁴⁵ Ook de Utrechtse kantonrechter (Rb. Midden-Nederland 19 augustus 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:3264) maakt korte metten met gestelde verbindingproblemen. Door aan het eind van de middag en daags vóór de zitting van de volgende ochtend om 9.00 uur, een bericht te sturen dat geen Skype-verbinding kon worden gemaakt, heeft de gedaagde in deze zaak zelf het risico genomen dat zij niet zou kunnen deelnemen aan de mondelinge behandeling. Verder mag volgens de kantonrechter van een partij die diensten verleent op het gebied van administratie worden verwacht dat zij haar zaken op orde heeft en eerder aan de bel trekt. Een meer beschouwende zienswijze over Skype-zittingen geeft de Amersfoortse kantonrechter (Rb. Midden-Nederland 9 september 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:3797). Volgens hem heeft een dergelijke zitting naast voordelen (partijen hoeven niet fysiek naar de rechtbank af te reizen) ook nadelen. Zo kunnen er voor een partij op het laatste moment beletselen zijn om 'in te bellen'. Die situatie verschilt echter niet van een fysieke zitting: daar kunnen immers vervoersproblemen roet in het eten gooien. De rechter overweegt dat die problemen in beginsel voor rekening komen van de betreffende partij, die in redelijkheid voorzorgsmaatregelen moet treffen om die situatie te voorkomen. In ieder geval mag van een dergelijke partij

verlangd worden dat deze daarover telefonisch contact opneemt met de griffie. Volgens de kantonrechter is dat 'in deze tijd van mobiele telefoons' niet te veel gevraagd. Ook bij enkel telefonisch gehouden zittingen gaat het nog weleens fout. Zo voelt de Gelderse kortgedingrechter zich vrij om verstek te verlenen tegen de gedaagde die, na een bijzondere aanzegging daartoe vanwege de coronamaatregelen, niet tijdig haar telefoonnummer voor een telefonische zitting had doorgegeven (zie Rb. Gelderland 2 april 2020, ECLI:NL:RBGEL:2020:2122).⁴⁶ Vervolgens wijst de rechter de vordering vrijwel volledig toe. De rechter had er ook voor kunnen kiezen de vordering bij tussenvonnis – al dan niet gedeeltelijk – toe te wijzen en daaraan de voorwaarde te verbinden dat de veroordeling slechts gelding heeft totdat, na een nadere mondelinge behandeling, eindvonnis is gewezen.⁴⁷ Heuving vraagt zich in zijn afgelopen zomer verschenen bijdrage 'Corona, civiele rechtspleging en hoor en wederhoor' in *TvPP* 2020/3 af of überhaupt bij een telefonisch zitting het fundamentele beginsel om mondeling door een rechter te worden gehoord wel is gewaarborgd. Nadien gaat de Hoge Raad (25 september 2020, ECLI:NL:HR:2020:1509) er, in een zaak over de verlenging van een crisismaatregel op grond van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz), in ieder geval vanuit dat als fysieke aanwezigheid van de betrokkene ter zitting in de omstandigheden van het geval redelijkerwijs niet mogelijk of niet verantwoord is, kan worden gekozen voor een andere vorm van deelname aan de zitting.⁴⁸ Daarbij denkt de Hoge Raad in beginsel aan deelname door middel van een tweezijdige beeld- en geluidsverbinding. Als dat niet mogelijk is, kan volgens hem in urgente gevallen gekozen worden voor een telefonische behandeling van de zaak, mits wordt voldaan aan de eisen van een eerlijk proces. Onderdeel van een eerlijk proces is natuurlijk ook dat een partij ten

aanzien van de mogelijkheid om zijn of haar zaak te presenteren niet in een beduidend slechtere positie mag verkeren dan de andere partij(en).⁴⁹ Of een zaak op een online, telefonische of fysieke zitting kan worden behandeld zal in ieder geval (ook) afhangen van de ernst van de zaak, de beschikbare capaciteit van de rechtbank en de technische middelen.⁵⁰ Zie ook De Bock die zich er in AA 2020/05 onder meer over verbaast dat met betrekking tot Skype-zittingen op de website van de Rechtbank Amsterdam bij de afdeling Handel enige tijd de volgende tekst stond: 'Wie het eerst komt, die het eerst maalt'.

EXECUTIE

Maatstaven executiegeschil

In zijn arrest van 24 april 2020 (ECLI:NL:HR:2020:806)⁵¹ bevestigt de Hoge Raad de door hem op 20 december 2019 (ECLI:NL:HR:2019:2026) ingrijpend gewijzigde koers aangaande de maatstaven bij executiegeschillen in kort geding die strekken tot schorsing van de executie van een vonnis (artikel 438 Rv lid 2). Tot 20 december 2019 gold hiervoor het Ritzen/Hoekstra-criterium⁵² van misbruik van bevoegdheid. Daarbij moet gekeken worden of in redelijkheid niet tot uitoefening van de

bevoegdheid kan worden gekomen, in aanmerking genomen de onevenredigheid tussen het belang bij uitoefening en het belang dat daardoor wordt geschaad. Dat zal onder meer het geval kunnen zijn indien de te executeren uitspraak klaarblijkelijk op een juridische of feitelijke mislag berust. Een andere maatstaf geldt bij een incidentele vordering in hoger beroep tot schorsing van de tenuitvoerlegging van de uitvoerbaar bij voorraad verklaarde uitspraak (artikel 351 jo. 360 lid 2 Rv). Bij dergelijke vorderingen is de toets of het belang van de veroordeelde bij behoud van de bestaande toestand – zolang niet op het door hem ingestelde rechtsmiddel is beslist – zwaarder weegt dan het belang bij tenuitvoerlegging vooruitlopend op de uitkomst van het ingestelde rechtsmiddel. In het arrest van 20 december 2019 oordeelt de Hoge Raad dat deze laatste maatstaf voortaan ook geldt bij een artikel 438 Rv-executiegeschil over een herroepelijke uitspraak. Bij een dergelijk executiegeschil staat voortaan dus de gelijkwaardige belangenafweging centraal. Het misbruikcriterium uit Ritzen/Hoekstra blijft wel gelden voor executiegeschillen over tenuitvoerlegging van onherroepelijke uitspraken, zij het dat de Hoge Raad nu buiten twijfel stelt dat de door hem in dat arrest uit 1983 genoemde omstandigheden slechts voorbeelden zijn en dus ook andere situaties misbruik van bevoegdheid kunnen opleveren.⁵³ De nieuwe maatstaf biedt natuurlijk meer ruimte voor schor-

sing van de executie in een artikel 438 Rv-executiegeschil in afwachting van de uitkomst van een ingesteld of nog in te stellen rechtsmiddel dan met toepassing van het misbruikcriterium het geval was. Zie daarover ook de instructieve annotatie bij genoemd arrest uit april 2020 van Boonekamp in *JOR* 2020/189.

Schorsing executie en opheffing beslag in verband met COVID-19

De coronacrisis leidt tot veel tijdelijke spoedwetgeving die de financiële druk op ondernemingen moet verlichten. Op 24 november 2020 is het wetsvoorstel wijziging van de Tijdelijke wet COVID-19 SZW en JenV als hamerstuk afgedaan.⁵⁴ Daarin is onder andere de mogelijkheid opgenomen voor een schuldenaar om een ingezette executie te schorsen en (conservatoire) beslagen te doen opheffen.⁵⁵ De schuldenaar moet aannemelijk maken dat hij door de coronacrisis tijdelijk niet in staat is om zijn schulden te betalen en dat de maatregel nodig is om zijn onderneming voort te zetten. In dat geval wordt de executietermijn geschorst voor een termijn van ten hoogste twee maanden, met de mogelijkheid tot tweemaal een verlenging van dezelfde termijn (in totaal zodoende maximaal zes maanden) op verzoek van de schuldenaar. Dit leidt tot uitstel, maar niet tot afstel van executie. Hoewel deze wet de drempel voor schorsing van executie verlaagt, gaan voor de beslagbepalingen geluiden op uit de praktijk dat de wet weinig nieuws brengt en (wetstechnisch) blijk geeft van weinig kennis van het beslagrecht en het procesrecht.⁵⁶ De specifieke regeling omtrent de schorsing van executie en opheffing van beslagen trad (met terugwerken de kracht) in werking op 1 november 2020 en vervalt op 1 april 2021 als de werking niet bij koninklijk besluit wordt verlengd.

In de zaak die leidde tot Hof 's-Hertogenbosch 12 mei 2020 (ECLI:NL:GHSHE:2020:1554) kon een huurder wiens woning zou worden ontruimd

vanwege een aanzienlijke huurachterstand zich niet verschuilen achter de coronacrisis. Deze huurder vorderde in kort geding schorsing van de tenuitvoerlegging van een ontruimingsveroordeling, mede vanwege een vermeende noodtoestand als gevolg van corona. Die vordering is in twee instanties afgewezen. Het hof acht daarbij van belang dat in dit geval de veroordeling tot ontruiming en de daadwerkelijke ontruiming heeft plaatsgevonden enkele weken vóór het oplaaen van de coronaproblematiek in Nederland. Bovendien is de huurachterstand in dit geval niet veroorzaakt door coronaproblemen, aangezien al sinds 2019 te weinig huur werd betaald. Daarbij komt nog dat de minister voor Milieu en Wonen heeft meegedeeld dat passende maatregelen worden genomen om daklozen te beschermen tegen het coronavirus, waarbij onder meer hotels en gymzalen worden gebruikt voor slaapplekken, aldus het hof.

Staatsimmunitie executie

Het is een regel van 'internationaal gewoonterecht' dat staten elkaars soevereiniteit moeten respecteren. Dit betekent dat goederen van vreemde staten in beginsel niet mogen worden beslagen en geëxecuteerd als deze goederen worden gebruikt voor publieke doeleinden en een bestemming hebben die onverenigbaar is met het nemen van verhaal. In zijn arrest van 18 december 2020 (ECLI:NL:HR:2020:2103) verduidelijkt de Hoge Raad dat deze 'immunitie van executie' niet is beperkt tot goederen met een 'onmiddellijke publieke bestemming', maar zich ook kan uitstrekken over door een staat gehouden aandelen als de opbrengsten daaruit de nationale welvaart van die staat vergroten.

EXHIBITIEPLICHT

Zoals hiervoor bij het onderdeel Bewijs al is opgemerkt, zal het wetsvoorstel 'vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht' ook het exhibitie recht raken doordat artikel

843a Rv als één van de voorlopige bewijsverrichtingen zal worden ondergebracht in artikel 194 Rv (nieuw) en verder. Materieel blijft het exhibitie recht grotendeels ongewijzigd. Noemenswaardig is het schrappen van de passage in artikel 843a lid 4 Rv, waarin staat dat geen recht op inzage bestaat als redelijkerwijs kan worden aangenomen dat een behoorlijke rechtsbedeling ook is gewaarborgd zonder verstrekking van de gevraagde gegevens. Daarmee benadrukt de minister dat exhibitie niet langer 'een soort *ultimum remedium*' zal zijn en op gelijke voet met een (voorlopig) getuigenverhoor of deskundigenbericht komt te staan.⁵⁷ Ook benadrukt het nieuwe inzage recht dat moet worden nagegaan of de betrokkene die de informatie bezit zich kan verschonen of dat gewichtige redenen zich verzetten tegen het delen daarvan.⁵⁸ Bovendien is beoogd duidelijker te maken dat een partij zonder tussenkomst van de rechter aanspraak kan maken op inzage tegenover de (beoogde) wederpartij en derden.⁵⁹ Dit zou de betrokken partijen moeten bewegen voortaan, in niet-complexe zaken, zelf een beoordeling van het exhibitie recht te maken. Alleen de tijd zal leren of dit in de praktijk ook zo gaat uitwerken, dan wel of het hier onterecht optimisme van de wetgever betreft.

Maatstaf voor aannemen rechtsbetrekking

Op 10 juli 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1251) werpt de Hoge Raad licht op de maatstaf die van toepassing is bij het aannemen van een rechtsbetrekking in de zin van artikel 843a Rv (de onderliggende vordering) bij gestelde tekortkoming of onrechtmatige daad in niet-IE-zaken. De Hoge Raad beslecht hiermee een discussie in de literatuur en maakt duidelijk dat het bestaan van de rechtsbetrekking waarop de vordering ziet ook in het geval van exhibitie in niet-IE-zaken voldoende aannemelijk moet zijn. Het is daarom aan degene die inzage, afgifte

of uittreksel van bewijsmateriaal verlangt om gemotiveerd zodanige feiten en omstandigheden te stellen en met eventueel reeds voorhanden bewijsmateriaal te onderbouwen, dat voldoende aannemelijk is dat die tekortkoming of onrechtmatige daad zich heeft voorgedaan of dreigt voor te doen. Tegelijk erkent de Hoge Raad ook dat wat als een 'voldoende' mate van aannemelijkheid kan worden beschouwd, niet in algemene zin kan worden beantwoord, maar dat bedoeld is de rechter voldoende ruimte te bieden rekening te houden met – kort gezegd – de belangen van partijen en omstandigheden van het geval. Daarbij is het uitgangspunt enerzijds dat niet hoeft te zijn voldaan aan de (hogere) mate van aannemelijkheid die is vereist voor toewijzing in kort geding van een ge- of verbodsvordering of een vordering tot schadevergoeding. Anderzijds dienen aan de mate van aannemelijkheid bij de beoordeling van een inzagevordering wel hogere eisen te worden gesteld dan bij de beoordeling van een verzoek tot bewijsbeslag.⁶⁰ Met deze maatstaf voor de vereiste aannemelijkheid trekt de Hoge Raad één lijn met zijn eerdere arresten ten aanzien van exhibitie in zaken betreffende een vermeende inbreuk op intellectuele eigendomsrechten⁶¹ en bedrijfsgeheimen.⁶²

GEZAG VAN GEWIJSDE

Heeft een rechterlijke uitspraak in een procedure waarin slechts een van beide echtgenoten procespartij was, ook gezag van gewijsde jegens de andere echtgenoot? Die prejudiciële vraag lag voor in HR 24 april 2020 (ECLI:NL:HR:2020:810). In deze zaak had de man in een procedure tegen Dexia terugbetaling gevorderd van hetgeen hij onder een leaseovereenkomst aan Dexia had betaald, omdat zijn vrouw de leaseovereenkomst buitengerechtelijk had vernietigd wegens het ontbreken van haar benodigde toestemming voor het aangaan van die leaseovereenkomst (artikel 1:88 jo. artikel 1:89 BW).

De vordering van de man werd onherroepelijk afgewezen, omdat de vrouw de leaseovereenkomst niet tijdig zou hebben vernietigd. Later vorderde de (rechtsopvolger van de) vrouw in een procedure tegen Dexia onder andere een verklaring voor recht dat de leaseovereenkomst rechtsgeldig is vernietigd wegens het ontbreken van voornoemde toestemming. Dexia beriep zich op de in kracht van gewijsde gegane beslissing uit de procedure tegen de man. De Hoge Raad oordeelt dat de uitspraak in de procedure tussen de man en Dexia geen gezag van gewijsde heeft jegens de vrouw, die bij die procedure geen procespartij was (zie ook artikel 236 Rv). De uitkomst zou volgens de Hoge Raad anders zijn geweest als de vrouw in een procedure tegen Dexia onherroepelijk vastgesteld had weten te krijgen dat zij de vernietigingsbevoegdheid met succes had uitgeoefend. In dat hypothetische geval kan de man zich jegens Dexia met succes beroepen op het gezag van gewijsde van die onherroepelijke beslissing. Dit strookt met de ratio van artikel 1:88 BW om de niet handelend echtgenoot te beschermen tegen bepaalde rechtshandelingen van de andere echtgenoot.

HOGER BEROEP

Appeltermijn

In zijn arrest van 11 december 2020 (ECLI:NL:HR:2020:2009) deformaliseert de Hoge Raad het civiele procesrecht weer een stukje verder. In 2013 had hij al beslist dat aanpassing van een (kenbare) vergissing in de naam in het exploit van degene die een rechtsmiddel instelt mogelijk is, tenzij de wederpartij stelt (en bij betwisting aannemelijk maakt) dat zij daardoor onredelijk in haar belangen wordt geschaad.⁶³ In deze zaak redeneert de Hoge Raad hetzelfde maar dan in het geval dat degene die het rechtsmiddel instelt niet zijn eigen naam wil aanpassen maar die van de wederpartij. Dat herstel acht de Hoge Raad mogelijk als de vergissing niet binnen de appeltermijn kenbaar was.

Beperking omvang processtukken

Er wordt al jaren over gesproken en gemopperd: waarom schrijven advocaten toch steeds langere processtukken en kan hier niet iets aan gedaan worden?

De kogel is nu door de kerk. In zijn nieuwsbrief van begin december 2020⁶⁴ meldt het Hof Amsterdam dat in civiele dagvaardingszaken en voor verzoekschriftprocedures in handels- en insolventiezaken per 1 april 2021 in hoger beroep een limiet zal gaan gelden voor het aantal bladzijden van de processtukken. Later is hier ook landelijk ruchtbaarheid aan gegeven.⁶⁵ De landelijke procesreglementen zullen daartoe worden aangepast. Processtukken zijn volgens de hoven vaak nodeloos lang en bevatten veel herhalingen. De raadsheer en advocaat van de wederpartij zijn te veel tijd kwijt met het lezen en doorgronden van een te lang processtuk. Zo zou het risico bestaan dat het hof belangrijke details over het hoofd ziet of de stukken anders uitlegt dan partijen. Volgens de hoven komt ook het beginsel van hoor en wederhoor onder druk te staan als de wederpartij het zich financieel niet kan veroorloven om haar advocaat extra tijd te laten besteden

aan de reactie op een te lang processtuk. Gelukkig is er wel ruimte voor maatwerk: in geval van juridische of feitelijke complexiteit kan een partij verzoeken om een processtuk van grotere omvang te mogen indienen. Verder zal er worden gedifferentieerd naar het soort processtuk. Men denkt nu aan een maximum van 25 pagina's voor memories van grieven/antwoord in dagvaardingszaken en voor beroeps- en verzoekschriften in verzoekschriftprocedures. Voor memories in incidenteel appel en overige processtukken zal een maximum van 15 pagina's gaan gelden. Ook komen er voorschriften voor de lettergrootte, regelafstand en kantlijnen, zoals bij de eerste Nederlandse kennismaking met een limiet aan processtukken het geval was in een Arnhems experiment uit 2012 dat maar kort heeft geduurd.⁶⁶ Wij kunnen ons voorstellen dat een woordlimiet in dit kader een werkbaarder instrument is.

De niet in dit kroniekjaar – maar in februari 2021 – uitgebrachte kritische adviezen hierover van de adviescommissies burgerlijk procesrecht en intellectuele eigendom van

de NOVA mogen natuurlijk niet onvermeld blijven.⁶⁷ Puntsgewijs komt de kritiek op het volgende neer:

- er is geen consultatieronde geweest;
- een wettelijke basis ontbreekt (bij procesreglement kunnen geen beperkingen worden gesteld aan de omvang van processtukken);
- deugdelijk onderzoek naar doel en effect van de voorgenomen regeling en mogelijke alternatieven ontbreekt;
- de regeling leidt tot problemen en ongelijkheid in de uitvoering en ontwijking ligt op de loer;
- de regeling heeft ernstige nadelige gevolgen voor de kwaliteit van het partijdebat, zeker in intellectuele eigendomsrechtzaken, en dan vooral in octrooizaken.

Na deze vernietigende adviezen is het niet ondenkbaar dat de plannen worden ingetrokken of uitgesteld voor nader overleg, onderzoek of aanpassingen. Hoe het ook zij, een kort stuk verdient natuurlijk altijd de voorkeur, maar bij verplicht kortere processtukken in hoger beroep zou in ieder geval nagedacht moeten worden over een wat welwillender interpretatie van de tweeconclusieregel.⁶⁸ Die regel brengt immers mee dat alle stellingen in (één van) de twee memories moeten worden aangevoerd en dat het hof in beginsel niet behoort te letten op later aangevoerde nieuwe standpunten.⁶⁹ Volgens Valk is de tweeconclusieregel sowieso aan herziening toe. Zie daarvoor zijn bijdrage in de (lezenswaardige) bundel *'Voor Daan Asser, Procesrechtelijke desiderata ter gelegenheid van zijn 75ste verjaardag'*, die eind november 2020 is verschenen.⁷⁰

Rekent u er overigens niet op dat u bij een eventuele (nadere) mondelinge behandeling alsnog heel uitvoerig kunt zijn. In civiele dagvaardingszaken die op of na 1 oktober 2019 zijn gestart, geldt bij de hoven, met uitzondering van het Hof Den Haag, in beginsel een spreektijd per partij van tien minuten.⁷¹ Het Hof Amsterdam

past deze regel overigens ook toe in oudere zaken.⁷² Dit blijkt inmiddels ook het geval bij de hoven Arnhem-Leeuwarden en 's-Hertogenbosch.

Devolutieve werking

De devolutieve werking van het hoger beroep brengt (onder meer) mee dat de appelrechter bij gegrondbevinding van het hoger beroep opnieuw heeft te beslissen over de in eerste aanleg berechte vordering, dus – ook zonder incidenteel appel – buiten behandeling gebleven of verworpen verweren alsnog of opnieuw moet onderzoeken. Dit uitgangspunt wordt door hoven nog weleens miskend. Dat lijkt, op het eerste gezicht, ook enkel het geval te zijn in de zaak die leidde tot HR 29 mei 2020 (ECLI:NL:HR:2020:984). Toch is dit arrest bijzonder. Volgens annotator Lewin (*JBPr 2020/74*) verlangt de Hoge Raad hier voor het eerst van de appelrechter dat deze de in eerste aanleg door geïntimeerde gevoerde verweren niet alleen uitlegt in het licht van hetgeen appelland (de wederpartij dus) in eerste aanleg heeft aangevoerd, maar ook in het licht van hetgeen appelland in hoger beroep (later dus) nader heeft aangevoerd. Lewin kan zich in deze nieuwe regel vinden maar tekent daar wel bij aan dat de Hoge Raad duidelijker had kunnen laten uitkomen dat hij een nieuwe regel aanvaardt. Volgens hem verzwaaert de taak van de appelrechter enigszins als gevolg van deze nieuwe regel. De hoven zullen er voortaan op moeten letten dat hetgeen appelland in hoger beroep aanvoert, invloed kan hebben op de uitleg van de door geïntimeerde in eerste aanleg gevoerde verweren en gronden.

Herkansing

Het hoger beroep dient partijen niet alleen om vermeende onjuiste rechterlijke beslissingen te redresseren, maar ook om eigen fouten en omissies te herstellen. Men spreekt dan ook wel van een integrale herkansing.⁷³ Die herkansing is echter niet onbegrensd. Hierbij kan natuurlijk

in de eerste plaats gedacht worden aan een zogenoemd 'gedekt verweer' doordat uit de eerdere proceshouding ondubbelzinnig voortvloeit dat het desbetreffende verweer is prijsgegeven (zie artikel 348 Rv). Daarnaast brengt HR 20 maart 2020 (ECLI:NL:HR:2020:485)⁷⁴ nog eens in herinnering dat een nieuw standpunt soms ook niet kan worden ingenomen op grond van de eisen van redelijkheid en billijkheid, die mede inhoud geven aan de rechtsbetrekking tussen partijen en doorwerken in de processuele fase. Of daarvan in een concreet geval sprake is, hangt af van alle omstandigheden van dat geval, waaronder de eerdere gedragingen en verklaringen van die partij in of buiten rechte en het eventuele nadeel dat de wederpartij ondervindt door de gang van zaken. Zie ook de annotatie bij dit arrest van Gras in *JBPr 2020/43*, die opmerkt dat men zou kunnen menen dat de goede procesorde hier als grondslag de voorkeur zou verdienen, nu het toch een begrenzing van de processuele mogelijkheden van een partij betreft. Ook zou volgens hem gedacht kunnen worden dat de keuze tussen goede procesorde of redelijkheid en billijkheid een kwestie van *'lood om oud ijzer'* is. Volgens Gras zijn beide gedachten onjuist. Het is nu eenmaal zo dat naar materieel recht een partij zijn recht verwerkt kan hebben om een bepaald standpunt nog in te nemen (de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid tussen partijen ex artikel 6:2 BW). Volgens hem valt niet in te zien dat datzelfde standpunt dan in het kader van een inmiddels begonnen procedure nog wel als toelaatbaar ingenomen kan worden. De rechtsbetrekking tussen partijen houdt immers niet op te bestaan als men de fase van het procederen heeft bereikt.

Inschrijving in rechtsmiddelenregister

In de praktijk wordt nogal eens over het hoofd gezien dat artikel 3:301 lid 2 BW voorschrijft dat het instel-

len van een rechtsmiddel tegen een uitspraak, die in de plaats treedt van een akte tot levering van een registergoed, moet worden ingeschreven in het rechtsmiddelenregister van artikel 433 Rv. Is deze bepaling nu ook van toepassing als aan de bestreden uitspraak vrijwillig is voldaan, maar in de uitspraak is bepaald dat bij het eventuele achterwege blijven daarvan de uitspraak alsnog in de plaats zal treden van de bij de levering vereiste wilsverklaring en handtekening? Omdat artikel 3:301 lid 2 BW de zware sanctie van niet-ontvankelijkheid kent, ziet de Hoge Raad in zijn arrest van 27 maart 2020 (ECLI:NL:HR:2020:538) geen ruimte om deze inschrijvingseis ook toe te passen in gevallen die niet door de wettekst worden bestreken of waarin de betrouwbaarheid van de openbare registers niet in het geding is. Het moet bij de toepassing van deze bepaling dus echt gaan om levering die heeft plaatsgevonden op basis van de reële executie van de uitspraak door de inschrijving hiervan. Een vernietiging van een uitspraak kan immers alleen in die gevallen ertoe leiden dat de inschrijving van de uitspraak in de openbare registers achteraf bezien niet tot eigendoms-overdracht heeft geleid.

Toetsing 'ex nunc' of 'ex tunc' bij ontbinding van arbeidsovereenkomsten

Met de inwerkingtreding van de Wet werk en zekerheid⁷⁵ per 1 juli 2015 kent de huidige ontbindingsprocedure – in tegenstelling tot de daarvoor ter zake geldende regeling – de rechtsmiddelen van hoger beroep en cassatie (zie artikel 7:683 BW).⁷⁶ Daarmee is de vraag relevant of de appelrechter de zaak moet beoordelen naar de toestand zoals die zich voordoet ten tijde van zijn beslissing in hoger beroep ('*ex nunc*') of naar de toestand ten tijde van de bestreden beslissing van de kantonrechter ('*ex tunc*'). In zijn arrest van 21 februari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:284) schetst de Hoge Raad het kader en maakt hij

daarbij het volgende onderscheid. De vraag of het verzoek van de werkgever om de arbeidsovereenkomst te ontbinden terecht is toegewezen moet '*ex tunc*' worden beoordeeld. Als de appelrechter oordeelt dat dit niet het geval is, moet hij de vraag of de arbeidsovereenkomst moet worden hersteld, of dat aan de werknemer een billijke vergoeding moet worden toegekend, wél '*ex nunc*' beoordelen. Zie verder over deze materie de instructieve annotatie bij dit arrest van Dempsey in *JAR* 2020/106.

Tussentijds appel

Wat nu als de wederpartij, na daartoe verkregen verlof, tussentijds appel instelt? Dan kunt u als geïntimeerde toch ook nog in een later stadium opkomen tegen alle voor u negatieve tussen- en eindvonnissen van de rechter in eerste aanleg? Dat is inderdaad het uitgangspunt, maar HR 17 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:61)⁷⁷ leert dat u er wel rekening mee moet houden dat die beurt aan u voorbij zal gaan als het hof, na vernietiging van het betreffende tussenvonnis, besluit de zaak aan zich te houden en verder zelf af te doen. Deze in artikel 356 Rv verankerde bevoegdheid wordt immers alleen begrensd door de eisen van een goede procesorde en het beginsel van hoor en wederhoor (zie ook r.o. 3.2.3). Volgens de Hoge Raad moeten partijen rekening houden met de mogelijkheid dat de appelrechter gebruik zal maken van bedoelde bevoegdheid en zullen zij, voor zover de rechtsstrijd in hoger beroep daartoe aanleiding geeft, hun stellingen op het gebruik van die mogelijkheid dienen af te stemmen. Partijen kunnen er volgens hem in beginsel niet op rekenen daartoe nog bij afzonderlijke beslissing in de gelegenheid te worden gesteld. In dat geval is er dus geen ruimte voor eigen bezwaren en/of nieuwe stellingen. Het enige dat dan voor geïntimeerde resteert, is varen op de positieve zijde van de devolutieve werking waardoor eventuele niet-behandelde stellingen uit eerste aanleg ambtshalve

opnieuw aan de orde komen als een relevante grief mocht slagen.⁷⁸ Het één en ander brengt annotator Venhuizen in *JBPr* 2020/59 tot het advies aan partijen om in tussentijds hoger beroep uitdrukkelijk in de eerste memorie(s) te vermelden of men na de beoordeling door het hof de voorkeur geeft aan een terugwijzing naar de rechtbank of een integrale beoordeling door het hof.

Volgens annotator Tjong Tjin Tai in *NJ* 2020/137 is het gevolg van deze benadering van de Hoge Raad dat partijen noodgedwongen moeten anticiperen op de verschillende keuzemogelijkheden die het hof heeft: aan zich houden of terugverwijzen. Om dit te doen, zullen partijen in hun memories voor de zekerheid aanvullende betogen moeten houden die, afhankelijk van de door het hof gekozen optie, overbodig kunnen blijken. Dit leidt tot nodeloos werk en langere stukken, maar dat kan de advocaten volgens hem niet worden verweten. De Hoge Raad overweegt immers ook in deze zaak uitdrukkelijk dat advocaten rekening moeten houden met zulke mogelijkheden (r.o. 3.2.4). Dit impliceert dat zij hier extra tekst aan moeten besteden. Zo bezien geeft het volgens Tjong Tjin Tai geen blijk van inleven in de positie van partijen wanneer rechters advocaten ervan betichten te lange stukken in te dienen.⁷⁹ Het verhoudt zich, zo merken we op, ook moeilijk tot de wens van gerechtshoven processtukken in omvang te beperken.

KORT GEDING

Als de bodemrechter (inmiddels) een vonnis in de hoofdzaak heeft gewezen, dan dient de kortgedingrechter zijn oordeel daarop in beginsel af te stemmen. Dit ongeacht of dit oordeel is gegeven in een tussenvonnis of in een eindvonnis, in de overwegingen of in het dictum van het vonnis, en ongeacht of het vonnis in kracht van gewijsde is gegaan.⁸⁰ HR 24 april 2020 (ECLI:NL:HR:2020:806)⁸¹ leert dat moet worden afgestemd op de meest recente uitspraak in de

bodemprocedure, ook als daartegen een rechtsmiddel is ingesteld. Aan de afstemmingsregel ligt ten grondslag dat de rechtsverhouding tussen partijen in een op tegenspraak gevoerde civiele bodemprocedure – anders dan in kort geding – zo nodig na bewijsoverlevering en rapportage door deskundigen, in beginsel bindend tussen partijen wordt vastgesteld, afgezien van de mogelijkheid daartegen een rechtsmiddel in te stellen.⁸² Vanuit die gedachte durft het Hof Den Haag het aan in zijn arrest van 24 maart 2020 (ECLI:NL:GHDHA:2020:1913) expliciet te overwegen dat de afstemmingsregel niet geldt ten aanzien van een verstekvonnis (dit zijn wij eerder nog niet tegengekomen). Anders zou, volgens het hof, een bij verstek veroordeelde partij een effectieve toegang tot de rechter in kort geding worden onthouden.

In zijn arrest van 3 april 2020 (ECLI:NL:HR:2020:599)⁸³ legt de Hoge Raad (nog eens) uit dat de afstemmingsregel ook niet van toepassing is indien de gevraagde voorziening strekt tot opheffing van een conservatoire maatregel, maar dat het dan op een belangenafweging aankomt waarbij de uitkomst van de bodemprocedure slechts wordt meegewogen.⁸⁴ Verder overweegt de Hoge Raad dat dit ook geldt bij de beoordeling van een gevraagd verbod tot het treffen van conservatoire maatregelen. Daardoor is hierover nu geen twijfel meer mogelijk.

KOSTEN

Griffierecht

In november 2020 heeft de Tweede Kamer een wetsvoorstel tot wijziging van de Wet griffierechten burgerlijke zaken aangenomen.⁸⁵ Het wetsvoorstel beoogt het griffierecht en de hoogte van de vordering in een betere verhouding te brengen. Kort gezegd wordt het griffierecht bij geldvorderingen tot 25.000 euro omlaag en bij geldvorderingen daarboven omhoog gebracht. Ook stemde de Tweede Kamer in met een amendement om het griffierecht te verdubbelen voor

zaken tussen rechtspersonen met een vordering van meer dan een miljoen euro.⁸⁶ Het wachten is nu op de behandeling in de Eerste Kamer. Artikel 4 van de Wet griffierechten burgerlijke zaken (Wgbz) regelt de bijzondere gevallen die uitgezonderd zijn van griffierecht. Tegen een beslissing van de griffier tot heffing van griffierecht kan natuurlijk verzet worden aangetekend (artikel 29 Wgbz). Dat deed ook de saniet in de zaak die leidde tot HR 13 december 2019 (ECLI:NL:HR:2019:1947). Hij meende dat onterecht griffierecht was geheven voor zijn cassatieberoep tegen een afwijzing van zijn verzoek inzake de schuldsaneringstermijn (artikel 349a Fw). De Hoge Raad herhaalt dat artikel 4 lid 2 sub j Wgbz zo moet worden uitgelegd dat niet alleen in eerste aanleg maar ook in hoger beroep en cassatie geen griffierecht is verschuldigd door personen die een verzoek hebben gedaan tot toepassing van de schuldsaneringsregeling en opkomen tegen een afwijzing van de schuldsaneringstermijn. Dat artikel moet volgens de Hoge Raad zo worden uitgelegd dat de bepaling ook in dit geval, waarin de saniet in hoger beroep of cassatie opkomt tegen een afwijzing inzake de schuldsaneringstermijn, toepassing vindt.

NETHERLANDS COMMERCIAL COURT (NCC(A))

Er worden nog weleens twijfels geuit over de bevoegdheid van de sinds 1 januari 2019 bestaande NCC en (in hoger beroep) NCCA.⁸⁷ In juli 2020 heeft de NCC(A) twee notities op www.rechtspraak.nl geplaatst teneinde de discussie hierover te beslechten.⁸⁸ Verder lijkt de toestroom van zaken iets meer op gang te komen.⁸⁹

PARTIJPERIKELEN

Europese richtlijn massaschade consumenten

Massaschadeclaims zijn *'hot topic'*. Nadat in Nederland per 1 januari 2020 de Wet afwikkeling massaschade in collectieve actie (WAMCA) in werking is getreden,⁹⁰ is er eind

december 2020 op Europees niveau een nieuwe richtlijn voor massaschadeclaims gesmeed.⁹¹ Hierdoor kunnen Europese consumenten en belangenorganisaties in zowel de eigen als een andere lidstaat collectief schade verhalen op bedrijven die Europese regels overtreden. Belangenorganisaties die grensoverschrijdende vorderingen willen instellen namens gedupeerde consumenten moeten voldoen aan dezelfde Europese criteria. Zo moeten belangenorganisaties stabiel, openbaar en 'non-profit' zijn. Bij binnenlandse procedures moeten zij daarnaast voldoen aan de in de nationale wet vastgelegde criteria. Lidstaten moeten de richtlijn uiterlijk 25 december 2022 omgezet hebben in nationale wetgeving die vanaf 25 juni 2023 van toepassing moet zijn. Waarschijnlijk zal de Nederlandse wetgeving niet ingrijpend gewijzigd worden, aangezien consumenten in Nederland sinds 1 januari 2020 via de WAMCA al gezamenlijk een schadevordering kunnen instellen.

Reconventionele vordering processuele wederpartij

In zijn arrest van 20 maart 2020 (ECLI:NL:HR:2020:485)⁹² maakt de Hoge Raad nog maar eens duidelijk dat een reconventionele vordering uitsluitend kan worden ingesteld tegen de processuele wederpartij. Dit uitgangspunt leidt er volgens de Hoge Raad toe dat de gedaagde alleen tegen de eisende vennootschap onder firma een reconventionele vordering kan instellen en niet (tevens) tegen de afzonderlijke vennoten. De Hoge Raad merkt op dat de afzonderlijke vennoten wel als procespartij in het geding kunnen worden opgeroepen ingevolge artikel 118 Rv. De rechter kan die gelegenheid ook ambtshalve bieden.⁹³ Dit kan ook voor het eerst in hoger beroep, mits de reconventionele vordering in eerste aanleg al was ingesteld (zie ook artikel 353 lid 1 Rv). In dat geval moet de appelrechter bij zijn afweging de omstandigheid betrekken dat

de vennoten een instantie mislopen omdat zij pas sinds het hoger beroep ‘meeprocederen’.

Verandering van partijhoedanigheid

In de zaak die leidde tot HR 3 april 2020 (ECLI:NL:HR:2020:587) trad een stichting in rechte op als vertegenwoordiger van slachtoffers en wijzigde vervolgens haar eis waarbij zij stelde eveneens op te treden als claimstichting ingevolge artikel 3:305a (oud) BW. Uitgangspunt is dat een partij niet in de loop van de procedure in een andere hoedanigheid kan gaan optreden dan die waarin zij haar vordering bij aanvang van de procedure heeft ingesteld. De Hoge Raad oordeelt dat dit uitgangspunt in deze zaak niet van toepassing is omdat (i) de eiswijziging in een zeer vroeg stadium in de procedure plaatsvond, namelijk nog voordat de wederpartij haar conclusie van antwoord had ingediend en voordat een (regie)zitting was gehouden; (ii) de wederpartij rekening hield met de mogelijkheid dat de stichting ook in hoedanigheid handelde van claimstichting in de zin van artikel 3:305a (oud) BW en (iii) aangenomen moet worden dat de wederpartij door de wijziging van partijhoedanigheid van de stichting niet in haar processuele belangen wordt geschaad.⁹⁴

SCHADESTAATPROCEDURE

In zijn arrest van 11 september 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1412) ontfermt de Hoge Raad zich over de vraag of een beslissing in een eerdere schadestaatprocedure gezag van gewijsde heeft in een opvolgende schadestaatprocedure. De Hoge Raad oordeelt dat een eerdere schadestaatprocedure tussen dezelfde partijen wordt beschouwd als ‘een ander geding’ voor de toepassing van artikel 236 Rv. Daarom komt aan een beslissing die de rechtsbetrekking in geschil betreft en die is vervat in een in kracht van gewijsde gegaan vonnis dat is gewezen in een schadestaatprocedure, op de voet van artikel 236

Rv gezag van gewijsde toe in een volgende schadestaatprocedure tussen dezelfde partijen. De conclusie van plaatsvervangend P-G Langemeijer (ECLI:NL:PHR:2020:240) is het lezen waard: hij gaat daarin nader in op de verhouding tussen de hoofdprocedure enerzijds en de schadestaatprocedure anderzijds, de mogelijkheid van opvolgende schadestaatprocedures en op de vraag wat moet worden verstaan onder ‘de rechtsbetrekking in geschil’ in artikel 236 Rv.

UITSpraak

Mondelinge uitspraak

Rechtbanken – mits alle partijen ter zitting zijn verschenen – ter zitting of daarna mondeling uitspraak doen (artikel 30p lid 1 Rv). Uit eerdere jurisprudentie volgt dat de schriftelijke uitwerking van de mondelinge uitspraak bij voorkeur binnen enkele dagen beschikbaar moet zijn en uiterlijk binnen twee weken.⁹⁵ Maar wat als deze tweewekentermijn wordt overschreden? Deze vraag beantwoordt de Hoge Raad in zijn arrest van 21 februari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:320): overschrijding van deze termijn heeft geen gevolgen voor de geldigheid van de uitspraak. Wel moet dan gelet worden op de rechtsmiddelentermijn. Bij een mondelinge uitspraak gaat de termijn lopen vanaf de dag van de uitspraak. De Hoge Raad bevestigt dat in het geval de schriftelijke uitwerking pas twee weken na de mondelinge uitspraak volgt, de termijn voor het aanvoeren van de gronden van het eventuele rechtsmiddel moet worden verlengd zodat partijen minimaal twee weken – dan wel een eventueel voorgeschreven kortere termijn – de tijd hebben deze gronden aan te voeren. De Hoge Raad merkt op dat het rechtsmiddel zelf wel steeds binnen de rechtsmiddeltermijn dient te worden ingesteld, eventueel dus op nader aan te voeren gronden.⁹⁶

Rotterdamse regelrechter

Sinds september 2018 kunnen burgers en bedrijven een civiel

geschil via een pilot voorleggen aan de Rotterdamse regelrechter, zodat het geschil op een snelle, efficiënte en goedkope manier kan worden afgehandeld. De regelrechter onderzoekt of partijen er onderling uit kunnen komen. Als geen schikking wordt getroffen, kan de regelrechter een mondelinge uitspraak doen die daarna wordt vastgelegd in een proces-verbaal. Hij kan de mondelinge uitspraak echter ook achterwege laten en bepalen hoe de procedure wordt voortgezet. Deze Rotterdamse pilot verloopt goed en wordt zelfs met een 8,5 gewaardeerd. Zie daarover W.J.J. Wetzels in zijn bijdrage *‘Ervaringen van – én met – de Rotterdamse Regelrechter’* in *BER* 2020/144. Omdat artikel 96 Rv de wettelijke basis is voor dit project moeten partijen er natuurlijk wel op bedacht zijn dat zij zich uitdrukkelijk het recht op hoger beroep voorbehouden willen zij die mogelijkheid openhouden (artikel 333 jo. artikel 96 Rv).⁹⁷ In dit soort zaken moet dat door dit op het aanvraagformulier aan te kruisen, zie ook Rb. Rotterdam 2 juni 2020 (ECLI:NL:RBROT:2020:4830).

VERSTEK/VERZET

Verzet werkt niet door in de verhouding tot de medegedaagden

Op 2 oktober 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1546) liet de Hoge Raad zich nader uit over het ‘hybride karakter’ van verzet. Enerzijds is de verzetprocedure een procedure tot heropening en voortzetting van de met het verstekvonnis geëindigde instantie (het ‘voortzettingsskarakter’). Anderzijds is dit een procedure waarin een rechtsmiddel tegen een eindvonnis wordt ingesteld en behandeld, waarbij dit verstekvonnis zijn rechtskracht behoudt zolang dit niet in verzet is vernietigd (het ‘rechtsmiddelenkarakter’).⁹⁸ Een en ander komt op gespannen voet met elkaar te staan in de situatie dat sprake is van meer gedaagden van wie er géén is verschenen, waarna één van deze gedaagden alsnog tijdig verzet instelt.⁹⁹

Bij voortzetting van instantie zou het verzet dan namelijk kunnen resulteren in een nieuw (verzet)vonniss op tegenspraak tussen alle partijen (er is er immers een verschenen, zie artikel 140 Rv), terwijl een rechtsmiddel juist uitsluitend werking heeft voor degene die het heeft ingesteld (en het verstekvonniss dan voor de overige gedaagden reeds kracht van gewijsde zou krijgen). Hoewel de A-G¹⁰⁰ en wetgever in eerdere wetswijzigingen¹⁰¹ juist het voortzettingskarakter hebben benadrukt, acht de Hoge Raad het rechtsmiddelenkarakter doorslaggevend. Daarbij wordt door de Hoge Raad vooropgesteld dat sprake is van subjectieve cumulatie, zonder een processueel ondeelbare rechtsverhouding: dit betekent dat de vorderingen weliswaar gezamenlijk worden behandeld, maar dat de zaken tegen ieder van deze gedaagden hun processuele zelfstandigheid behouden.¹⁰² Door het verzet wordt daarom de met het verstekvonniss geëindigde instantie heropend en voortgezet, maar – gelet op het voorgaande en het rechtsmiddelkarakter van het verzet – uitsluitend tussen de oorspronkelijk eiser en de gedaagde die het verzet instelt. Hierdoor oordeelt de Hoge Raad, anders dan de voorzieningenrechter en het hof, dat de verzetprocedure niet doorwerkt in de verhouding tot de medegedaagden. Het gaat hier bovendien om regels van openbare orde die zodoende door de rechter ambtshalve onderzocht (hadden) moeten worden.¹⁰³

Heeft de hond het exploit opgegeten?

Opvallend is Hof Amsterdam 31 maart 2020 (ECLI:NL:GHAMS:2020:1013), waarin centraal staat of veroordeelde/appellant een daad van bekendheid (artikel 143 Rv) heeft verricht toen hij – ruim zes maanden voor zijn verzetdagvaarding – de betekende deurwaarder opbelde en ‘een heel verhaal’ hield dat op bekendheid met het verstekvonniss en de inhoud daarvan duidde. Veroordeelde/appellant stelde daarentegen

ik heb de inhoud van het vonnis tot mij genomen...

dat hij de inhoud van het vonnis niet kende en dat hij dit telefoontje uitsluitend pleegde naar aanleiding van de vondst van een (door zijn hond) versnipperd briefje op zijn deurmat, waarop ‘slechts de naam en het telefoonnummer van [deurwaarder] nog te lezen waren’. Het hof – net als de kantonrechter – acht het niet aannemelijk dat appellant het vonnis, noch de inhoud daarvan kende. Hoewel dit vroeger voor het schoolhuiswerk mogelijk een geldig excuus had opgeleverd, baat de stelling dat de hond het exploit heeft opgegeten appellant nu niet.

WRAKING

Een voorwaardelijk wrakingsverzoek

In HR 31 januari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:155) verzocht een partij verwijzing naar een ander hof, dan wel wraking als die verwijzing zou worden afgewezen. De Hoge Raad overweegt in de eerste plaats dat de afwijzing door het hof van het verwijzingsverzoek geen grond voor wraking kan zijn – ook niet voorwaardelijk. Een rechterlijke beslissing als zodanig kan namelijk geen grond vormen voor wraking. Dit laatste geldt zowel voor beslissingen in de hoofdzaak als voor daarmee verband houdende beslissingen van andere aard. In deze zaak berustte het wrakingsverzoek echter op een andere grond dan op de inhoud van de nog te nemen beslissing op het verwijzingsverzoek. De verzoeker baseerde zijn subsidi-

aire (voorwaardelijke) wrakingsverzoek namelijk op de (in zijn optiek) partijdigheid van de behandelende raadsheren van het hof. De Hoge Raad oordeelt dat zo een subsidiair en voorwaardelijk verzoek, op andere gronden dan de inhoud van de (nog te nemen) beslissing, mogelijk is. Omdat het hof het wrakingsverzoek niet in behandeling had genomen, wordt de eindbeschikking in de hoofdprocedure vernietigd en verwezen naar een ander hof.

Wraking bij bindend advies

In Rb. Oost-Brabant 3 februari 2020 (ECLI:NL:RBOBR:2020:640) vorderde eiseres in kort geding onder meer veroordeling van de gedaagde om mee te werken aan gezamenlijke opzegging van de aan een bindend adviseur verstrekte opdracht vanwege (in haar optiek) vooringenomenheid van de bindend adviseur. Voor bindend advies bestaat er niet een in de wet neergelegde wrakingsregeling. Partijen waren ook geen procesreglement overeengekomen dat zag op deze situatie. De voorzieningenrechter oordeelt dat het enkele feit dat eiseres aanleiding heeft gezien om de bindend adviseur te wraken nog niet meebrengt dat de gedaagde moet meewerken aan het ontslag van de bindend adviseur. Onder verwijzing naar literatuur op dit punt overweegt de voorzieningenrechter voorts dat een kortgedingprocedure in dit geval niet de aangewezen weg is. Het lag op de weg van eiseres om in een situatie als deze aan de bodemrechter een declaratoir vonnis te vragen, inhoudende dat de onpartijdigheid van de benoemde adviseur(s) onvoldoende is gewaarborgd. Gelet op het voorlopige karakter van een oordeel in kort geding, kan de door eiseres gewenste duidelijkheid omtrent de (on)partijdigheid van de bindend adviseur niet worden verkregen. Evenmin bestond in deze kwestie aanleiding om, vooruitlopend op het oordeel van de rechter in de (eventueel) aanhangig te maken bodemprocedure, in kort geding een spoedvoorziening te treffen.

NOTEN

- 1 Allen werkzaam bij Van Doorne N.V. in Amsterdam. Robert Hendrikse is tevens docent Burgerlijk Procesrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Bas van Zelst is tevens bijzonder hoogleraar Dispute Resolution and Arbitration aan de Maastricht University.
- 2 HR 31 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:3076 (zie ook de Kroniek van 2014).
- 3 HR 15 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:662 (zie ook de Kroniek van 2016)
- 4 Waaronder in verzoekschriftprocedures begrepen de belanghebbenden.
- 5 Zie ook HR 30 oktober 2020, ECLI:NL:HR:2020:1711 en ECLI:NL:HR:2020:1712.
- 6 Zie tevens r.o. 3.9 in HR 15 april 2016 (ECLI:NL:HR:2016:662) en de kroniek van 2016.
- 7 Zie HR 20 september 2019, ECLI:NL:HR:2019:1408.
- 8 Zie o.m. HR 13 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:604 (zie ook de Kroniek van 2017-2018).
- 9 Zie voor overzicht van mogelijke 'geraden gevolgtrekkingen' de bijdrage van C.J.A. Seinen ('De waarheidsplicht en de geraden gevolgtrekking anno 2020: een zoektocht naar proportionaliteit') in *TCR 2020/2*.
- 10 Zie ook artikel 7.2 lid 1 Verordening op de advocatuur.
- 11 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hierna in het onderdeel Hogere beroep sub Tussentijds appel.
- 12 Zie ook Hermine ten Haaft, 'De mondelinge behandeling vanuit het perspectief van de advocaat', in: Dineke de Groot en Hans Steenberghe, *De mondelinge behandeling in civiele zaken*, Den Haag, Boom Juridisch 2019, p. 488.
- 13 Rb. Den Haag 20 april 2016 (ECLI:NL:RBDHA:2016:4229 alsmede ECLI:NL:RBDHA:2016:4230).
- 14 Zie in dit kader voorts T. Stouten & L. Stevens, 'Het tijdigheidsvereiste van artikel 1022c en artikel 1074d Rv in kort geding', *TvA 2016/25*.
- 15 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hierna in het onderdeel Kort geding.
- 16 Vgl. HR 17 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1074, rov. 3.8 (zie ook de Kroniek van 2015) en HR 30 juni 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1559, rov. 3.4-3.6.
- 17 Zo ook E. Loesberg in zijn noot bij *JOR 2020/186*, onder verwijzing naar HR 14 juni 1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC2105 en HR 30 juni 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1559.
- 18 Zie ook de zinsnede 'onverminderd de bevoegdheid van de gewone rechter' in artikel 705 lid 1 Rv.
- 19 Wet van 3 juni 2020 tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Faillissementswet in verband met de herziening van het beslag- en executierecht (*Stb. 2020, 177*). Zie voor de gefaseerde inwerkingtreding: het Besluit van 15 juli 2020 tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van de Wet (*Stb. 2020, 277*).
- 20 Deze mogelijkheid bestaat voor onroerende zaken al sinds 1 januari 2015 (*Kamerstukken II 2013/14, 33 484*), zie artikel 514 Rv en verder.
- 21 Zie artikel 14 van Verordening (EU) nr. 655/2014.
- 22 Zie de Kronieken van 2011, 2014 en 2017-2018.
- 23 De wet moet in het specifieke geval bijvoorbeeld niet uitdrukkelijk schriftelijk bewijs voorschrijven.
- 24 Zie HR 21 mei 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZC2906.
- 25 Met verwijzing naar HR 24 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1272 en *Kamerstukken II 1981/82, 17213*, nr. 3, p. 8-9.
- 26 Zie A. Hammerstein, R.H. de Bock & W.D.H. Asser, *Modernisering burgerlijk bewijsrecht, Advies van de expertgroep Modernisering Burgerlijk Bewijsrecht* uitgebracht aan de Minister van Veiligheid en Justitie op 10 april 2017, Boom Juridisch, Den Haag, 2017. Zie ook *Kamerstukken II 2016/17, 29 279*, nr. 384.
- 27 *Kamerstukken II 2019/20, 35 498*, nr. 2.
- 28 Zie ook R.H. de Bock, 'Het fundament en de pijlers van het Wetsvoorstel vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht', *RMT 2020/6*, p. 248-251.
- 29 *Kamerstukken II 2019/20, 35 498*, nr. 3, p. 27.
- 30 Zie ook F.J.P. Lock, 'De rol van de civiele rechter en de aanvulling op artikel 24 Rv', *RMT 2020/6*, p. 252-262.
- 31 *Kamerstukken II, 2019/20, 35 498*, nr. 3, p. 33-34.
- 32 *Kamerstukken II 2019/20, 35 498*, nr. 3, p. 34.
- 33 De maatstaf is kort gezegd: toewijzen, tenzij sprake is van (a) de verlangde informatie is niet voldoende bepaald; (b) onvoldoende belang; (c) strijd met de goede procesorde; (d) misbruik van bevoegdheid; of (e) andere gewichtige redenen (zie het voorgestelde artikel 196 lid 2 Rv).
- 34 Zie ook S.L. Boersen & P.W. den Hollander, 'Wetsvoorstel vereenvoudiging en modernisering bewijsrecht vraagt om verduidelijking en aanpassing', *NJB 2020/2895*, p. 3225-3228.
- 35 Zie ook het Wetgevingsadvies van de Adviescommissie Burgerlijk Procesrecht van de Nederlandse Orde van Advocaten aan de Vaste Commissie voor Justitie en Veiligheid van 3 september 2020, p. 1 en 4, online te raadplegen via <https://www.advocatenorde.nl/juridische-databank/download/wetgevingsadviezen/1385930170234274908/1>.
- 36 In de zin van artikel 2.59 Wet basisregistratie personen.
- 37 Artikel 3.21 Wet BRP jo. artikel 2 lid 1, aanhef en onder a, Gerechtsdeurwaarderswet en artikel 1.1, aanhef en onder t, 2°, Wet BRP.
- 38 Aldus W.W.M. van de Donk & S.J.W. van der Putten (beiden werkzaam bij de KBvG), 'Betekenen van exploten in de coronacrisis, de drie staatsmachten in actie', *BER 2020/93*. Zie ECLI:NL:PHR:2020:442 voor de Conclusie van A-G De Bock van 4 mei 2020.
- 39 Artikel 1 van de Wet van 17 juni 2020 (*Stb. 2020, 195*).
- 40 Zie ook de Kroniek van 2019.
- 41 Zie het – op www.rechtspraak.nl – gepubliceerde document *Basisplan digitalisering civiel recht en bestuursrecht (reset digitalisering KEI)*.
- 42 Zie www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/basisplan-digitalisering-civiel-recht-en-bestuursrecht.pdf#search=digitale%20toegankelijkheid.
- 43 Zie www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/BIT-onderzoek-afgerond-digitaal-procedure-civiel-en-bestuursrecht-kan-door.aspx.
- 44 Zie *Kamerstukken II 2020/21, 29 279*, nr. 623. Zie ook www.advocatenorde.nl/nieuws/groen-licht-voor-digitaal-procedure-civiel-en-bestuursrecht.
- 45 Vgl. Van Nispen in: *T&C Burgerlijke Rechtsvordering*, artikel 259 Rv, aant. 1 sub d en Asser *Procesrecht/Boonekamp 6, 2020/121*.
- 46 Zie (echter) ook Rb. Amsterdam 10 april 2020 (ECLI:NL:RBAMS:2020:2243) waarin de kortgedingrechter overweegt dat in deze tijden van coronamaatregelen voorzichtigheid geboden is bij het verlenen van verstek.
- 47 Zie hierover ook nr. 12.7 sub 2 in de onlangs verschenen 2° druk van Stein/Rueb, *Compendium Burgerlijk Procesrecht*.
- 48 Zie ook artikel 2 Tijdelijke wet COVID-19 Justitie en Veiligheid, *Stb. 2020/124*.
- 49 Vgl. EHRM 27 oktober 1993, ECLI:NL:XX:1993:AD1977.
- 50 Vgl. Tijdelijke regeling kanton en handel (versie d.d. 30 september 2020) op www.rechtspraak.nl > Coronavirus (COVID-19) > Tijdelijke algemene regeling.
- 51 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hierna in het onderdeel Kort geding.
- 52 HR 22 april 1983, ECLI:NL:HR:1983:AG4575.
- 53 De Hoge Raad spreekt in het Ritzen/Hoekstra-arrest immers over 'dit zal het geval kunnen zijn' waaruit blijkt dat er in elk geval nog enige ruimte is (vgl. r.o. 7 in Hof Den Haag 20 januari 2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BH0703; zie ook de Kroniek van 2009).
- 54 Zie het wetsvoorstel Tijdelijke wet COVID-19 SZW en JenV bij *Kamerstukken II, 2019/20, 35 557*, nr. 2.
- 55 Daarnaast biedt deze wet schuldenaren onder andere de mogelijkheid (i) de behandeling van faillissements-

- verzoeken aan te houden en (ii) tot het tijdelijk verlenen van betalingsuitstel.
- 56 Zie bijvoorbeeld senior-rechter P. de Bruin in 'Wonderlijke wetgeving: de beslagbepalingen in de Tijdelijke wet COVID-19 SZW en JenV', *BER* 2020/157, waarbij deze wet associaties met het spreekwoord 'haastige spoed is zelden goed' bij haar oproept.
- 57 *Kamerstukken II* 2019/20, 35 498, nr. 3, p. 13.
- 58 Zie ook A. Hammerstein, 'Ontwikkelingen rond het inzagerecht', *RMT* 2020/6, p. 272-279.
- 59 Ibid.
- 60 Vgl. HR 13 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ9958 (zie ook de Kroniek 2013).
- 61 HR 13 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3304 en HR 9 december 2016, ECLI:NL:HR:2016:2834 (zie ook de Kroniek van 2015 resp. 2016).
- 62 HR 28 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1775 (zie ook de Kroniek van 2018).
- 63 HR 13 december 2013, ECLI:NL:HR:2013:1881 (zie ook de Kroniek van 2013).
- 64 Zie www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/nieuwsbrief-december-2020.pdf.
- 65 Zie www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Per-1-april-limiet-aan-lengte-processtukken-bij-de-civiele-afdelingen-gerechthoven.aspx.
- 66 Zie daarover onder meer G. van Daal e.a. in de bijdrage met de – wat opruiende – titel 'Luie rechters draaien het recht door de gehaktmolen' in *NJB* 2012/2363.
- 67 Zie ook <https://www.advocatenorde.nl/juridische-databank/details/wetgevingsadviezen/1385930180040319549>
- 68 Vgl. F.J. de Vries 'Verkorting van processtukken', in *NTBR* 2019/29.
- 69 Zie HR 20 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4959 (zie ook de Kroniek van 2008). Zie voor uitzonderingen HR 19 juni 2009 (ECLI:NL:HR:2009:BI8771; zie ook de Kroniek van 2009) en recent onder meer HR 14 februari 2020 (ECLI:NL:HR:2020:258) alsmede HR 5 juni 2020 (ECLI:NL:HR:2020:1015).
- 70 Zie Lodewijk Valk in De Bock, Klomp & Schaafsma-Beverluis, *Voor Daan Asser*, Kluwer 2020, p. 277-283.
- 71 Zie artikel 4.11 en Bijlage II van het Landelijk procesreglement voor civiele dagvaardingszaken bij de gerechtshoven, elfde versie, augustus 2020.
- 72 Zie www.rechtspraak.nl > Professionals > NRv verkort pleidooi gerechtshof Amsterdam.
- 73 Zie o.m. conclusie A-G Wesseling-van Gent (ECLI:NL:PHR:2010:BM3912) sub 2.3 voor HR 9 juli 2010 (zie ook de Kroniek van 2010).
- 74 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hierna in het onderdeel Partijperikelen sub Reconventionele vordering processuele wederpartij.
- 75 *Stb.* 2014/216; zie voor de inwerkingtreding *Stb.* 2014/274.
- 76 Zie ook HR 21 februari 2020, ECLI:NL:HR:2020:283.
- 77 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hiervoor in het onderdeel Algemene beginselen sub Waarheidsplicht.
- 78 Zie ook hiervoor sub Devolutieve werking.
- 79 Zie ook hiervoor sub Bepanking omvang processtukken.
- 80 HR 19 mei 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5870.
- 81 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hiervoor in het onderdeel Executie sub Maatstaven executiegeschil.
- 82 Vgl. r.o. 3.3.3 in HR 24 april 2015, ECLI:NL:HR:2015:1128 (zie ook de Kroniek van 2015).
- 83 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hiervoor in het onderdeel Beslag sub Verbod tot treffen conservatoire maatregelen.
- 84 Vgl. onder meer HR 30 juni 2006, ECLI:NL:HR:2006:AV1559.
- 85 Zie de Wijziging van de Wet griffierechten burgerlijke zaken in verband met het introduceren van meerdere griffierechtcategorieën voor lagere geldvorderingen, *Kamerstukken II* 2019/20, 35 439, nr. 2.
- 86 Zie *Kammerstukken II* 2020/21, 35 570 VI, nr. 8.
- 87 Zie ook de Kroniek van 2019.
- 88 Zie de notities 'Back to business: NCC/NCCA werkt in het Engels, maar is gewoon rechtbank of hof Amsterdam en heeft dus verplichte rechtsmacht' en 'De rechtsmacht van de Netherlands Commercial Court (of Appeal)'.
89 Zie voor een overzicht van behandelde zaken op www.rechtspraak.nl/English/NCC/Pages/judgments.aspx.
- 90 De WAMCA is van toepassing op collectieve acties ingesteld vanaf 1 januari 2020. Met de wet is onder andere artikel 3:305a BW (oud) gewijzigd zodat het mogelijk is schadevergoeding collectief te vorderen voor gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden vanaf 15 november 2016 (zie ook de Kroniek van 2019).
- 91 Zie het Voorstel voor een Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende representatieve vorderingen ter bescherming van de collectieve belangen van consumenten en tot intrekking van Richtlijn 2009/22/EG (2018/0089/COD), dat op 24 december 2020 is aangenomen.
- 92 Zie over een ander aspect uit dit arrest ook hiervoor in het onderdeel Hoger beroep sub Herkansing.
- 93 Zie HR 10 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:411 (zie ook de Kroniek van 2017-2018).
- 94 Zie ook de annotatie van Werners bij dit arrest in *VAST* 2020/N-0041.
- 95 Zie HR 20 april 2018, ECLI:NL:HR:2018:650 en ook de Kroniek van 2017-2018.
- 96 Zie ook HR 10 oktober 1986, ECLI:NL:HR:1986:AC1641.
- 97 Zie ook HR 8 november 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE7367, waarin wordt onderstreept dat partijen die zich ingevolge artikel 96 Rv tot de kantonrechter wenden en zich de mogelijkheid van hoger beroep willen voorbehouden, dat uitdrukkelijk en eensluidend dienen te verklaren.
- 98 HR 21 april 1995, ECLI:NL:HR:1995:ZC1710.
- 99 Zo ook: P.J.M. von Schmidt auf Altenstadt in *GS Burgerlijke Rechtsvordering*, artikel 143 Rv, aant. 2.1.
- 100 Zie Conclusie van A-G Vlas van 27 maart 2020, ECLI:NL:PHR:2020:292.
- 101 Zowel met de introductie van artikel 148 Rv in de herziening van het burgerlijk procesrecht van 1 januari 2002, als in de Wet van 8 september 2005 tot aanpassing van enkele onderdelen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en enige andere wetten in verband met het nieuwe procesrecht (*Stb.* 2005, 455).
- 102 HR 20 februari 2009, ECLI:NL:HR:2009:BG7414, rov. 3.6 en HR 21 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BF1032, rov. 4.4.
- 103 Vgl. o.a. HR 13 september 2013, ECLI:NL:HR:2013:691 en HR 26 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:340 (zie ook de Kroniek van 2013 resp. 2016).

Toe aan een volgende stap in juridische innovatie?

Transform Data helpt juridische professionals die snel en efficiënt willen werken.

Transform Data biedt een complete oplossing voor juridische professionals, gebaseerd op het betrouwbare Microsoft 365 / SharePoint. Het gebruik van zowel de krachtige en vertrouwde interface van Microsoft Outlook als de andere Office applicaties resulteert in een optimale gebruikersadoptie.

De flexibele opzet biedt de perfecte match voor zowel grote als kleine advocatenkantoren, juridische afdelingen en professionele dienstverleners.

Meer informatie?

Nieuwsgierig naar wat wij voor u kunnen betekenen?

Bel +31(0) 43 808 01 04 of mail naar: info@transformdata.nl

Wel DNA-profiel geen buurtonderzoek

Als officier van justitie heb je de leiding over het onderzoek, en het onderzoeksteam
Officier van justitie **Alexander Bijl** vertelt: 'Je bepaalt de richting van het onderzoek, maar je vertrouwt altijd op de kennis van deskundigen die hun expertise en bevindingen met je delen. Want je weet misschien wel veel over juridische dingen, maar wat weet je van bloedspatonderzoek, brandpatronen, DNA-profielen of hoe in een afdruk sporen van wapens werken? Daar heb je specialisten voor nodig.

Als officier ben je vanaf het eerste moment bij een zaak betrokken. Je geeft zelfstandig leiding aan het onderzoek en behandelt je zaak tot het einde. Je moet knopen durven doorhakken. Het onderzoek doe je samen, maar als officier heb je het laatste woord".

Ga jij staan voor een veilige en rechtvaardige samenleving? Pak de regie en word officier van justitie!

Bekijk meer informatie op www.werkenbijhetom.nl/pakderegie

Of scan de QR code met de camera van je smartphone!

Alexander Bijl
Officier van justitie

Onveilig gevoel?
Vraag een
veiligheidsscan aan!

Gedragsregels
Intern
feitenonderzoek
door advocaten
verduidelijkt

Self-assessmenttool
Werken aan
een betere versie
van jezelf

Rechtsbijstand
Advocatenpool
voor gedupeerden
toeslagenaffaire

► Gedragsregels

Intern feitenonderzoek: verduidelijking in toelichting op gedragsregels

Het verrichten van intern feitenonderzoek valt onder de beroepsuitoefening van de advocaat en dient plaats te vinden binnen de grenzen van de kernwaarden en de gedragsregels. Een advocaat mag geen misverstand laten bestaan over zijn partijdige rol en dient zijn onafhankelijkheid te bewaken. De algemene raad van de NOvA onderkent in dat verband een aantal mogelijke risico's, die zullen worden verduidelijkt in de toelichting op de gedragsregels.

Het verrichten van intern feitenonderzoek (of: corporate investigations, compliance- of forensisch onderzoek) valt binnen de grenzen van de beroepsuitoefening van advocaten, aangezien dit gaat over de bepaling van de rechtspositie van de cliënt. Advocaten weten welke feiten (juridisch) relevant zijn, waardoor de rechtspositie van de cliënt beter in kaart kan worden gebracht. Ook bij het verrichten van intern feitenonderzoek treedt de advocaat op als bemiddelaar tussen de cliënt en het recht. Uiteraard is de advocaat gebonden aan de kernwaarden en zal hij de beroeps- en gedragsregels in acht moeten nemen.

Alert op risico's

Mede op grond van uitspraken van de tuchtrechter onderkent de algemene raad een aantal risico's. De kernwaarden en de beroeps- en gedragsregels vergen dat een advocaat in bepaalde situaties alert dient te zijn, bijvoorbeeld wanneer:

- anderen dan de cliënt zeggenschap hebben of invloed uitoefenen over de wijze waarop de advocaat het intern feitenonderzoek uitvoert;

- intern feitenonderzoek wordt uitgevoerd naar (de verantwoordelijkheid voor) mogelijke onregelmatigheden waarbij de advocaat of diens kantoor eerder, bijvoorbeeld adviserend, betrokken is geweest;
- de resultaten van het intern feitenonderzoek niet (uitsluitend) aan de cliënt worden uitgebracht, maar direct aan een derde.

Toelichting op gedragsregels

Ook als een advocaat intern feitenonderzoek doet, is en blijft hij een partijdige belangenbehartiger van de cliënt. De advocaat mag geen misverstand laten bestaan over zijn partijdige rol en zich niet anders presenteren. Dit zal worden verduidelijkt in de toelichting op de gedragsregels. Ook zal de algemene raad de risico's en de aandacht die advocaten daaraan dienen te geven verduidelijken.

Meer informatie

Ga voor de beroeps- en gedragsregels naar regelgeving. advocatenorde.nl.

Nederlandse orde van advocaten

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse orde van advocaten. Het katern 'Van de NOvA' wordt verzorgd door de afdeling communicatie van de NOvA.

Samenstelling algemene raad

Nederlandse orde van advocaten

- Frans Knüppe (algemeen deken)
- Bernard de Leest (waarnemend deken)
- Theda Boersema
- Petra van Kampen
- Susan Kaak
- Robert Crinice le Roy

Bureau van de NOvA

Raffi van den Berg
(algemeen secretaris)

Redactie

Afdeling communicatie NOvA

Eindredacteur

Paul van Wijngaarden

Bezoekadres

Monarch Tower
Prinses Beatrixlaan 5
2595 AK Den Haag
Tel. 070-335 35 35
Fax 070-335 35 31
E-mail communicatie@advocatenorde.nl
Kvk-nummer: 27339260
BTW-nummer: NL002872833B01

Postadres

Postbus 30851
2500 GW Den Haag

Informatiepunt voor advocaten

informatiepunt@advocatenorde.nl
Tel. 070-335 35 54

Twitter

@Advocatenorde

LinkedIn

Nederlandse orde van advocaten

Facebook

Nederlandse orde van advocaten

Instagram

@Advocatenorde

► Weerbaarheid

Een onveilig gevoel? Vraag nu een veiligheidsscan aan!

Advocaten moeten hun werk in het kader van een goede rechtsbedeling in een veilige omgeving kunnen doen. In het afgelopen jaar zijn er meerdere situaties geweest waarbij de veiligheid van advocaten ernstig in het geding was. Op initiatief van de NOvA heeft het ministerie van Justitie en Veiligheid geld ter beschikking gesteld om advocatenkantoren te laten beoordelen op hun (fysieke en digitale) kwetsbaarheid. De subsidie is toereikend voor 850 veiligheidsscans.

In opdracht van de NOvA voert het bedrijf Kop Beveiliging deze scans uit. Zij zijn gespecialiseerd en gecertificeerd om het kantoor of woonhuis (ingeval van kantoor aan huis) op een adres in Nederland te toetsen op fysieke kwetsbaarheden. Een ander onderdeel van de NOvA veiligheidsscan is de online-vindbaarheid van de naw-gegevens en andere persoonlijke openbare gegevens van een advocaat. Dit met het oog op bedreigingen die ook online plaatsvinden. Nadat de scan is uitgevoerd, adviseren de experts van Kop over de eventuele noodzaak en de mogelijkheden om de veiligheid

van het kantoor en de medewerkers te verhogen. De kosten die met veiligheidsaanpassingen gepaard gaan, komen voor eigen rekening van de advocaat.

Aanmelden

Advocaten die in aanmerking willen komen voor een veiligheidsscan kunnen zich aanmelden op de website van Kop Beveiliging (portal.kopgroep.eu/NOvAveiligheidsscan). Kijk voor meer informatie over veiligheid en weerbaarheid in het dossier op advocatenorde.nl.

► Diversiteit

Platform Inclusie en Diversiteit opgericht

De NOvA onderstreept het belang van gelijke kansen, diversiteit en inclusie. Vanuit maatschappelijk oogpunt, maar ook omdat omarming van deze principes tot een verrijking van de advocatuur zelf leidt. Met het onlangs opgerichte platform Inclusie en Diversiteit wil de NOvA een inclusieve en diverse balie bevorderen.

In 2018 heeft de NOvA een diversiteits- en inclusieverklaring opgesteld. Via het platform Inclusie en Diversiteit wil de NOvA hier samen met de balie verder invulling aan geven. Dit initiatief, waar 37 advocaten zich aan hebben verbonden, is begin februari van start gegaan. Samen met de NOvA gaan de deelnemende advocaten in werkgroepen mogelijkheden onderzoeken en voorstellen aandragen voor het bevorderen van (het bewustzijn van) diversiteit en inclusie binnen de advocatuur. Daarbij komen vraagstukken aan de orde als:

- Hoe zorgen we ervoor dat meer rechtenstudenten met een verschillende culturele en/of etnische achtergrond zich aangetrokken voelen tot de advocatuur?
- Als zij eenmaal tot de balie zijn toegetreden, hoe waarborgen we dan dat ze ook blijven?
- Wat speelt er op het gebied van inclusie en diversiteit binnen de advocatuur?

Naast (online)-bijeenkomsten wordt voor de onderlinge communicatie en kennisdeling tussen de platformdeelnemers een digitale community ontwikkeld. Begin maart vindt de tweede bijeenkomst plaats.

Kwaliteit

NOvA lanceert self-assessmenttool Bewust werken aan een betere versie van jezelf

Als advocaat blijf je jezelf voortdurend ontwikkelen. De self-assessmenttool van de NOvA helpt advocaten daarbij te reflecteren op hun eigen functioneren in de dagelijkse praktijk. AR-lid Theda Boersema: 'Het zet je aan tot nadenken over de rol als advocaat, het maakt je bewuster van de dilemma's waar je in je werk tegenaan loopt en de keuzes die je daarbij maakt.'

Na de beroepsopleiding blijft permanente educatie voor elke advocaat zijn hele carrière een *must* om vakmatig bij te blijven. De laatste jaren zijn daar het rechtsgebiedenregister en de kwaliteitstoetsen bijgekomen. 'Dit past binnen het streven van de NOvA naar continue kwaliteitsbevordering binnen de balie,' aldus Boersema. 'In het belang van de rechtzoekende, maar ook voor de advocatuur als geheel.'

Geen goed of fout

De self-assessmenttool past naadloos in dat rijtje, maar Theda Boersema plaatst daarbij meteen een luchtige

kanttekening: 'Net als de DilemApp, bedoeld om op een speelse manier na te denken over ethische dilemma's, is het self-assessment laagdrempelig

Het self-assessment is kosteloos, vrijwillig en goed voor één PO-punt

en geheel vrijwillig. Het is een tool die je als professional helpt te groeien. Hoe sta je in je werk, wat zijn je drijfveren, waar liggen de valkuilen en hoe kun je jezelf blijven verbeteren? Binnen een uur geeft het self-assessment je hierin een verhelderend inzicht. Het is geen test, er is geen goed of fout. Het is vooral bedoeld om je ethische bewustzijn te verhogen en je expertise aan te scherpen.'

Op de goede weg?

Theda Boersema heeft het self-assessment 'natuurlijk' ook zelf gedaan. Wat is haar afdrank als familierechtadvocaat? 'Nuttig, maar ook leuk! De vragen zijn heel herkenbaar en gaan over zaken waar elke advocaat tegenaan

Doe ook het self-assessment!

Het self-assessment bestaat uit twintig vragen en is opgebouwd uit drie categorieën: expertise, interactie en attitude. Het maken van het self-assessment duurt circa 45 minuten. De NOvA noch derden hebben toegang tot de ingevoerde gegevens. Geïnspireerd? Doe gratis het self-assessment op self-assessment.advocatenorde.nl. Na afronding krijgt u direct een persoonlijke rapportage met certificaat toegestuurd. Met het afleggen van het self-assessment kunt u jaarlijks 1 PO-punt behalen. Kijk voor meer informatie op advocatenorde.nl.

loopt. Bijvoorbeeld over je intrinsieke drijfveren waarom je überhaupt advocaat bent geworden. In mijn geval was dat het helpen van zwakkeren in de samenleving, waar ik in de loop der jaren iets verder vanaf ben komen te staan. Die spiegel stelde mij voor de vraag: zit ik nog op de goede weg? Meer concreet zette het mij ook aan om kritisch naar mijzelf te kijken, onder andere als het gaat over mijn houding naar andere partijen waar ik mee te maken heb in mijn werk.'

Ontwikkelcurve

De online self-assessmenttool kan op zichzelf worden gebruikt, maar ook in combinatie met de kwaliteitstoetsen, tipt Boersema. 'Het self-assessment stelt je voor dilemma's in de dagelijkse praktijk. De uitkomsten hiervan kun je heel goed inbrengen in je intervisiegroep, om te bespreken met andere advocaten. Dit geeft je handvatten om op een heel gerichte manier met beroepsethiek bezig te zijn. Dan gaat het elkaar echt versterken. Datzelfde geldt ook voor advocaat-stagiairs, die de uitkomsten van het self-assessment kunnen bespreken met hun patroon. Ik raad het iedereen dan ook aan het self-assessment elk jaar te maken, zodat je een ontwikkelcurve gaat zien. Zo blijf je werken aan een betere versie van jezelf. En dat je er een PO-punt mee kunt behalen, is natuurlijk mooi meegenomen.'

Meesterschap is vakmanschap

Het self-assessment is gebaseerd op de kernwaarden, de gedragsregels, het competentieprofiel advocatuur en onderzoek naar het vakmanschap van de advocaat door wetenschappers van de Erasmus Universiteit en de Universiteit Twente. Naast raadpleging van wetenschappelijke literatuur zijn inzichten opgehaald uit de balie, onder andere door interviews met advocaten. De onderzoeksresultaten zijn gebundeld in het rapport *Meesterschap is vakmanschap* (download: advocatenorde.nl/nieuws, 20 mei 2020).

Twee klankbordgroepen

Bij de ontwikkeling van de self-assessmenttool door de NOVA, in co-creatie met Dialogue, hebben twee klankbordgroepen vanuit de praktijk input geleverd. Advocaten met verschillende achtergronden (commercieel, gefinancierde rechtsbijstand, in dienst-betrekking) en rechtsgebieden hebben de opzet en inhoud van de tool verder aangescherpt.

‘Voor iedere advocaat is het van belang om zich voortdurend te blijven ontwikkelen en verbeteren. Het self-assessment draagt daaraan bij. Het was inspirerend om te zien dat veel advocaten hun bijdrage konden leveren aan de totstandkoming van deze tool. Dit intensieve traject heeft geleid tot een applicatie die iedere advocaat kan gebruiken om als professional te groeien.’
Bart Keupink, NautaDutilh, lid klankbordgroep NOVA

‘Iedere advocaat moet zichzelf steeds in de spiegel kunnen aankijken. Met betrekking tot keuzes en handelwijze in dossiers, maar bijvoorbeeld ook als het gaat om de druk die cliënten en anderen (kunnen) uitoefenen, de impact van deadlines en stress, financiële prikkels en zorgen, de eigen vakinhoudelijke en persoonlijke ontwikkeling. Het self-assessment is een laagdrempelige manier om aan de hand van tientallen facetten van de praktijk na te denken over hoe je daarmee omgaat.’
Leonie Rammeloo, TACT Advocaten, lid klankbordgroep Dialogue

Eerste ervaringen van advocaten

Soortgelijke initiatieven bij ‘bars’ in de Verenigde Staten en Canada laten positieve ervaringen zien. Voorafgaand aan de lancering in Nederland hebben zo’n veertig advocaten de self-assessmenttool getest en hun feedback gegeven. Een bloemlezing uit de eerste reacties:

‘Het self-assessment hielp mij om kritisch naar mijn eigen positie te kijken.’

Jan de Rooij, Ten Holter Noordam advocaten

‘Door het self-assessment heb ik weer even stilgestaan bij mijn praktijkvoering en de keuzes die daarbij komen kijken.’

Heleen Klatter, Advocaten- & Mediationpraktijk Klatter

‘De tool dwong mij over een aantal zaken na te denken die ik tot voor kort voor lief nam.’

Jan Kromhout, AKD

‘Het maakt je bewust van hoe je in het vak staat als professional, maar ook als persoon. Het laat je jezelf afvragen in hoeverre je onafhankelijk bent, waar je anders kunt handelen en hoe.’

Joris van Haalen, Holla Advocaten

‘De uitkomst van het self-assessment gaf mij het goede gevoel dat ik op de juiste weg zit.’

Anita Verbeek, VerbeekdeCaluwé Advocaten

Theda Boersema

Rechtsbijstand

Advocatenpool voor gedupeerden toeslagenaffaire

Gedupeerden van de toeslagenaffaire krijgen gratis rechtsbijstand van een advocaat. De Raad voor Rechtsbijstand (RvR) heeft hiervoor in samenwerking met het ministerie van Financiën een regeling gepubliceerd. De NOVA is blij dat er een regeling komt voor gratis rechtsbijstand aan gedupeerden. Veel gedupeerden en hun advocaten hebben hierop gewacht

‘Het is goed dat de gedupeerden van de toeslagenaffaire nu bijstand van een advocaat kunnen krijgen’, aldus Bernard de Leest (AR-lid NOVA). ‘We hopen daarom dat voldoende advocaten zich aanmelden voor de regeling.’

Tussentijdse evaluatie

De NOVA krijgt echter ook signalen van advocaten dat sommige zaken van gedupeerden complexer en langduriger kunnen uitpakken dan nu voorzien. ‘Als dat het geval is, kan het te lang duren voordat die gedupeerden zijn geholpen. Deze zorgen hebben we geuit naar de staatssecretaris van Financiën, die de regeling financiert. Ook gaat de NOVA tussentijds evalueren met een groep deelnemende advocaten om goed zicht te hebben op hoe de regeling uitpakt voor de gedupeerden.’

Na de eerste honderd zaken wordt de hoogte van de vergoedingen voor de advocaten geëvalueerd en eventueel aangepast door de RvR. De NOVA en deelnemende advocaten worden nauw bij deze evaluatie betrokken.

Deelname

In overleg met de NOVA heeft de RvR criteria opgesteld voor deelname van advocaten. De regeling is in beginsel bedoeld voor advocaten die ingeschreven staan bij de RvR vanwege hun ervaring met de meervoudige problematiek van veel gedupeerden die vaak een laag inkomen hebben en schulden bij diverse instanties. Maar advocaten buiten het stelsel die al een gedupeerde bijstaan in een lopende zaak, kunnen ook deelnemen aan de regeling.

Regelgeving

Vademecum advocatuur 2021

Het Vademecum advocatuur 2021 is nu in boekvorm beschikbaar. Het vademecum is te bestellen bij uitgeverij Boom Juridisch voor € 15. De meest

actuele digitale versie van alle wet- en regelgeving vindt u op regelgeving.advocatenorde.nl.

Rechtspraak

NOVA betreurt uitblijven vacatievergoeding Rechtspraak voor advocaten

De laatste jaren doet de Raad voor de rechtspraak (Rvdr) steeds vaker een beroep op advocaten voor deelname in werk- en testgroepen. De NOVA waardeert dat en erkent de meerwaarde daarvan maar ziet ook dat advocaten stelselmatig hun bijdragen geheel kosteloos leveren. Een regeling om aanspraak te kunnen maken op een redelijke vacatievergoeding blijft helaas uit.

Naar aanleiding van het voormalige KEI-project is de NOVA hierover in gesprek gegaan met de Rvdr. Na overleg met het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft de Rvdr inmiddels laten weten niet tot een generieke regeling te willen komen voor een vergoeding voor advocaten bij

deelname aan projecten van de rechtspraak. De NOVA is teleurgesteld over deze uitkomst en blijft van mening dat advocaten, die vaker dan één keer aan een bepaald project meewerken, bij de Rvdr een verzoek moeten kunnen doen voor een redelijke vacatievergoeding.

Corona

Telebingo brengt advocaat-stagiairs met elkaar in contact in coronatijd

Advocaat-stagiairs die in 2020 zijn gestart met de Beroepsopleiding Advocaten van de NOVA hebben elkaar vanwege de coronamaatregelen nog amper 'in het echt' ontmoet. Elkaar beter leren kennen of kennis delen bij een bijeenkomst of evenement lukt momenteel niet. Daarom is de NOVA met een Telebingo-actie gestart.

Iedere advocaat-stagiair die zich hiervoor heeft ingeschreven, ontvangt een e-mail met willekeurig telefoonnummer van een collega-stagiair die hij/zij op een bepaald tijdstip moet bellen, of vice versa. Dit zorgt voor verrassende en inspirerende gesprekken, als welkome aanvulling op de online-studietijd.

Juridische wandelingen

Als de coronamaatregelen het straks weer toelaten, gaat de NOVA voor advocaat-stagiairs ook juridische wandelingen door Den Haag organiseren. Een leuke manier om medestagiairs te ontmoeten en juridisch Den Haag te ontdekken!

Bestuursrecht

Robert Crince le Roy lid begeleidingscommissie Afdeling bestuursrechtspraak

Robert Crince le Roy, lid van de algemene raad van de NOVA, maakt deel uit van de onafhankelijke externe begeleidingscommissie die de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State adviseert bij haar zelfreflectie naar haar rol als hoogste bestuursrechter in kinderopvangtoeslagzaken.

De Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag velde in haar rapport 'Ongekend onrecht' in december 2020 een hard oordeel, ook over de bestuursrechtspraak. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is hierop gestart met een programma van reflectie op haar taak, handelwijze en rechtspraak. Dit om bij te dragen aan betere bestuursrechtspraak. Een belangrijk onderdeel hiervan ziet op de vraag hoe de hoogste bestuursrechter zijn werk heeft vervuld in de kinderopvangtoeslagzaken. Daarnaast wordt gekeken naar andere soorten zaken waar burgers in knel kunnen komen tussen de wielen van strenge wetgeving en strenge uitvoering. Hierbij wordt gebruikgemaakt van inbreng van advocaten, ombudsmannen, rechtbanken, wetenschappers en anderen. De onafhankelijke, externe begeleidingscommissie is ingesteld om de Afdeling bestuursrechtspraak te voorzien

van raad en advies. Dit najaar wordt het eindrapport over het reflectieprogramma verwacht.

Meer informatie

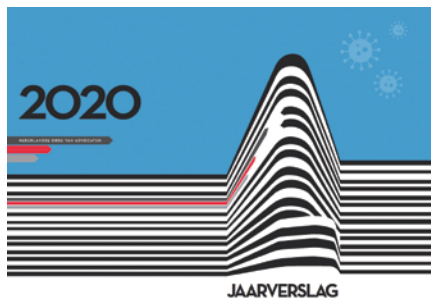
Kijk voor het programma van reflectie op raadvanstate.nl/kinderopvangtoeslag/programma-reflectie.

Jaarverslag

Jaarverslag NOvA

De Nederlandse orde van advocaten heeft haar jaarverslag over 2020 uitgebracht. Hierin kijkt de NOvA terug op een bewogen coronajaar.

Het online-jaarverslag belicht in vogelvlucht hoe de NOvA als publiekrechtelijke beroepsorganisatie haar (bij wet opgedragen)

taken heeft uitgevoerd. De NOvA staat voor een goede rechtsbedeling en toegang tot het recht. Andere activiteiten zijn het zorgdragen voor de beroepsopleiding, het systeemtoezicht, het bevorderen van de kwaliteit van de beroepsgroep en de organisatie en bekostiging van de tuchtrechtspraak.

Uitgelicht

Een aantal dossiers is er vanwege de actualiteit extra uitgelicht, met uiteraard op de eerste plaats de impact van corona op de advocatuur en de rechtspleging. Andere belangrijke thema's waar dieper op wordt ingegaan, zijn de niet-aflatende inzet voor de gefinancierde rechtsbijstand, de toenemende aandacht voor ethiek/integriteit en het belang van het verhogen van de weerbaarheid van advocaten. In het hoofdstuk over het tableau staan alle cijfermatige ontwikkelingen binnen de balie overzichtelijk in grafieken weergegeven.

Meer informatie

Download het jaarverslag van de NOvA op advocatenorde.nl/nieuws (9 maart 2021).

Wetgevingsadvies

De NOvA telt zeventien adviescommissies wetgeving, verdeeld over bijna alle disciplines van het recht, die aan de algemene raad advies uitbrengen over wetsvoorstellen. Recent verschenen de volgende wetgevingsadviezen:

Wet toekomst pensioenen

Adviescommissie pensioenrecht, 11 februari 2021

Wijziging van de Faillissementswet (verbetering doorstroom gemeentelijke schuldhulpverlening naar wettelijke schuldsaneringsregeling natuurlijke personen)

Adviescommissie insolventierecht, 9 februari 2021

Wijziging van de Rijksoctrooiwet (dwanglicentie)

Adviescommissie intellectuele eigendom, 9 februari 2021

Beperking omvang processtukken in hoger beroep

Adviescommissies burgerlijk procesrecht en intellectuele eigendom, 8 februari 2021

Rapport 'toepassing draagkrachtbeginsel bij geldboetes'

Adviescommissie strafrecht, 5 februari 2021

Coronamaatregelen DJI

Algemene raad, 29 januari 2021

Conceptwetsvoorstel wijziging Tijdelijke wet bestuurlijke maatregelen terrorismebestrijding

Adviescommissie strafrecht, 26 januari 2021

Conceptwetsvoorstel permanentmaking bevoegdheid intrekking Nederlandschap in belang nationale veiligheid

Adviescommissie vreemdelingenrecht, 26 januari 2021

Stelselherziening gefinancierde rechtsbijstand

Algemene raad, 20 januari 2021

Toeslagenaffaire en toegang tot het recht

Algemene raad, 18 januari 2021

Visie evaluatie Wpta

Algemene raad en dekenberaad, 15 januari 2021

Benoemingen

Adviescommissie bestuursrecht

Benoemd als lid per 19 februari 2021:

- Mw. mr. C. (Chantal) de Blaeij
- Dhr. mr. R.S. (Remko) Wijling

► Sociale advocatuur

Toenemende betrokkenheid van grote kantoren bij sociale advocatuur

Tijdens het algemeen overleg met de Tweede Kamercommissie voor Justitie en Veiligheid op 20 januari liet minister Dekker doorschemeren grote advocatenkantoren desnoods te willen dwingen tot meer solidariteit met sociale kantoren. De NOvA vindt dat het in stand houden van een toegankelijk stelsel van gefinancierde rechtsbijstand primair een overheidstaak is die is vastgelegd in de grondwet.

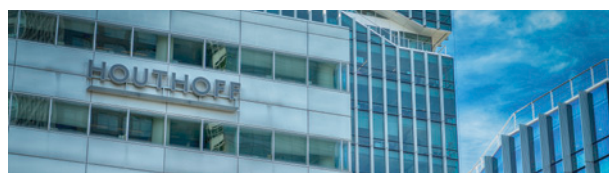
Verder is het zo dat de toevoegingspraktijk specifieke competenties vereist, ervaring en kennis van het sociale domein en betrokken instanties. Advocaten die op toevoegingsbasis werken, moeten naast de kwaliteitsvereisten die de NOvA stelt ook voldoen aan onder meer de inschrijfvoorwaarden van de Raad voor Rechtsbijstand. De sociaal advocaat beschikt daardoor over kennis, expertise en specifieke omgangsvaardigheden die niet vanzelfsprekend aanwezig zijn bij advocaten die in de commerciële praktijk werken.

Tegelijk ziet de NOvA een toenemende betrokkenheid van grote kantoren bij de sociale advocatuur. Deze kantoren zien de noodzaak om een bijdrage te leveren aan de toe-

gang tot het recht, nu het stelsel al jaren onder grote druk staat en veel sociale kantoren het moeilijk hebben. Er bestaan al diverse initiatieven. Een voorbeeld daarvan is dat advocaat-stagiairs van grote kantoren ingezet worden bij sociale kantoren. Zij leveren daarmee een bijdrage aan de sociale praktijk en doen proceservaring op onder begeleiding van een sociaal advocaat.

Kwartiermaker

Het komende jaar wil de NOvA dit soort initiatieven verder uitbouwen en intensiveren. Walter Hendriksen, oud-algemeen deken en partner bij Van Doorne, is hier in de rol van 'kwartiermaker' nauw bij betrokken. Hij zal bruikbare ideeën inbrengen in verder overleg met diverse vertegenwoordigers van grote kantoren in Nederland.

► Vacature

De Nederlandse orde van advocaten (NOvA) telt zeventien adviescommissies die advies aan de algemene raad uitbrengen over wetsvoorstellen die ter consultatie aan de NOvA worden voorgelegd.

De NOvA zoekt

Advocaten voor de adviescommissie strafrecht

Lijkt het u interessant om naast uw advocatuurlijke werkzaamheden een bijdrage te leveren aan versterking van wetgevingskwaliteit en beleidsmatige en politieke ontwikkelingen op het gebied van het strafrecht van dichtbij te volgen, dan wordt u van harte uitgenodigd uw interesse kenbaar te maken. Vanwege de huidige samenstelling van de commissie wordt in het bijzonder gezocht naar advocaten met een commune praktijk. Affiniteit met het schrijven van artikelen is een pre.

De werkwijze van de commissies wordt vastgesteld in overleg met de algemene raad. Ondersteuning vindt zo veel mogelijk plaats door het landelijk

bureau van de NOvA. Gemiddeld wordt driemaal per jaar vergaderd. Verder contact vindt zo veel mogelijk via e-mail plaats. Er staat geen vergoeding tegenover behalve vergoeding van de reiskosten. Eén keer per jaar wordt de vergadering afgesloten met een informeel diner.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Esther van den Bosch via e.vandenbosch@advocatenorde.nl of +31 (0)6 533 824 65. Uw interesse kunt u uiterlijk 23 maart 2021 kenbaar maken bij het secretariaat van de NOvA via secretariaat@advocatenorde.nl, onder vermelding van 'sollicitatie adviescommissie strafrecht'.

Veelgestelde vragen

Bij het Informatiepunt voor advocaten kunnen advocaten terecht voor voorlichting over de regelgeving en dienstverlening van de NOvA. Veelgestelde vragen in de afgelopen maand waren:

V: Ik ga starten met de beroepsopleiding. Als ik de basistest doe, mag ik dan aantekeningen of tabs in mijn wetboek hebben?

A: Het is toegestaan om in de wettenbundel tekst te onderstrepen, markeringen te maken, tabs aan te brengen of verwijzingen naar andere wetsartikelen te hebben.

U mag alleen nergens tekst toevoegen.

V: Ik heb het afgelopen jaar online intervisie gevolgd en vond dit een prettige manier van intervisie. Blijft deze mogelijkheid ook dit jaar bestaan?

A: De mogelijkheid om online deel te nemen aan de kwaliteitstoetsen is vanwege de coronamaatregelen tot 1 april 2021 verlengd. Of dit daarna ook nog mag, is nu

nog niet bekend. Zodra hierover een besluit is genomen, leest u dat op onze website en in het Ordebericht.

V: Geldt de halvering van de PO-punten ook dit jaar?

A: Nee, in 2021 moet u weer de gebruikelijke opleidingsverplichtingen behalen, zoals in artikel 4.4. van de Voda bepaald.

Meer vragen?

Bekijk alle veelgestelde vragen op advocatenorde.nl/faqs. Staat uw vraag hier niet bij? Het Informatiepunt voor advocaten is op werkdagen bereikbaar van 9.00 tot 17.30 uur op (070) 335 35 54 en via informatiepunt@advocatenorde.nl.

Toezicht

Jaarverslag college van toezicht

Het college van toezicht van de Nederlandse orde van advocaten heeft in 2020 wederom stappen gezet en het toezicht – uitgeoefend door de dekens – is een volgende fase van professionalisering ingegaan. Dat schrijft het college van toezicht in zijn jaarverslag 2020.

In 2020 heeft het college het handhavingkader, dat markeert wat er van professioneel dekontoezicht mag worden verwacht, voltooid en geïmplementeerd. Daarmee is het toezicht op de advocatuur nu voorzien van een systematisch kader. De grenzen van wat binnen de huidige inrichting van het toezicht

kan worden bereikt, zijn echter ook in zicht gekomen. Gezien de bijzondere positie in de rechtsstaat – een wet-

telijk vastgelegd, onafhankelijk toezichtmodel – heeft de advocatuur zelf de verantwoordelijkheid om het toezicht te blijven doorontwikkelen. Het college van toezicht acht het noodzakelijk dat de lijnen, die zijn uitgezet in de evaluatie Wpta, in de beleidsreactie van de minister en in de standpunten van de NOvA, het dekenberaad en het CvT, snel tot concrete resultaten leiden.

Meer informatie

Download het CvT-jaarverslag 2020 op collegevantoezichtnova.nl/publicaties/jaarverslag.

Beroepsopleiding

Beroepsethiek en online-onderwijs in nieuwe editie *BAGazine*

In dit online-magazine over de vernieuwde Beroepsopleiding Advocaten van de NOvA leest u alles over de versterkte focus op beroepsethiek/integriteit en over online-onderwijs in coronatijd.

De Uitvoeringsorganisatie licht toe hoe BA-studenten worden uitgedaagd met *high impact learning*. En wat leeft er bij de advocaat-stagiairs die op het punt staan aan de beroepsopleiding te beginnen? De jonge advocaten Zora Zoetmulder en Jan Bakker vertellen over hun verwachtingen en ambities.

Meer informatie

Lees het *BAGazine* op advocatenorde.nl/bagazine.

Ondertussen op het Binnenhof

Rechtsstatelijkheid verkiezingsprogramma's

In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen heeft de commissie rechtsstatelijkheid verkiezingsprogramma's in opdracht van de NOvA verkiezingsprogramma's doorgelicht op hun rechtsstatelijk gehalte. Zijn de beloften en wensen van de politieke partijen in lijn met de bescherming van elementaire grondrechten, hoe denken zij over de toegang van rechtzoekenden tot de rechter en wat als de overheid zich zelf niet aan de regels houdt? De commissie staat onder voorzitterschap van Willem van Schendel, oud-vicepresident van de Hoge Raad. Het rapport wordt begin maart openbaar gemaakt.

Net als vier en acht jaar geleden zijn de uitkomsten van grote waarde om de rechtsstatelijkheid van de verkiezingsprogramma's goed onder de aandacht te brengen van politici, media en uiteraard de kiezer, voordat deze in het stemhokje staat.

De rechtsstaat, toegang tot het recht, de veiligheid van advocaten, de toekomst van de gefinancierde rechtsbijstand en een minister *van* Rechtsbescherming zijn onderwerpen die ook na 17 maart hun rol in de nieuwe Tweede Kamer zullen opeisen. De NOvA blijft zich op al deze onderwerpen inzetten in het belang van een goede rechtsbedeling. Kijk voor meer informatie op advocatenorde.nl/nieuws.

Vacature

Als hoogste tuchtrechter behandelt het hof klachten over advocaten in hoger beroep. Het hof bestaat uit een voorzitter, vier plaatsvervangende voorzitters, negentien (plaatsvervangende) kroonleden en vijftien (plaatsvervangende) advocaatleden. De zittingen vinden plaats in het gerechtsgebouw Midden-Nederland te Utrecht.

Bij het **Hof van Discipline** zijn vacatures ontstaan voor

(Plaatsvervangende) advocaatleden

Profiel

Het (plv.) advocaatlid heeft minimaal zeven jaar ervaring in de advocatenpraktijk en heeft aantoonbare interesse in het tuchtrecht. Het (plv.) advocaatlid is bereid om op jaarbasis aan minimaal zes zittingsdagen deel te nemen en minimaal een conceptuitspraak te schrijven. Kennis van het algemeen bestuursrecht, familierecht, de AVG, Wwft en/of Wrb strekt tot aanbeveling.

Tot het takenpakket van het (plv.) advocaatlid behoort:

- het deelnemen aan zittingen en raadkamer (minimaal zes zittingsdagen per jaar);
- nauwgezet en tijdig becommentariëren van conceptuitspraken.

Van het (plv.) advocaatlid wordt verder verwacht:

- opleidingstraject volgen van drie bijeenkomsten (eenmalig);
- permanente educatie volgen (een themabijeenkomst en een actualiteitenbijeenkomst per jaar);
- minimaal een eigen conceptuitspraak per jaar schrijven;
- actieve bijdrage op zitting en tijdens raadkamer.

Procedure

Sollicitaties kunnen worden gericht aan de voorzitter van het hof, mr. T. Zuidema, p/a postbus 85452, 2508 CD Den Haag, of per e-mail aan vacatures@tuchtcollegesadvocatuur.nl. De sollicitatietermijn sluit op 7 april 2021. De sollicitatiegesprekken (via Skype) vinden plaats op 4 mei 2021. De (plv.) leden uit de advocatuur worden op 30 juni 2021 voor de duur van vijf jaar gekozen door het college van afgevaardigden, op voordracht van de algemene raad en het hof.

Meer informatie

In artikel 2 van de beleidsregel benoemingen (regelgeving.advocatenorde.nl/content/beleidsregel-benoemingen) vindt u verdere informatie over de procedure. Inlichtingen over de vacature kunnen worden ingewonnen bij mevrouw mr. V.H. Wagner, hoofdgriffier van het Hof van Discipline, via (088) 205 37 77 of per e-mail aan griffie@hofvandiscipline.nl. Kijk voor informatie over het Hof van Discipline op www.hofvandiscipline.nl.

Van de tuchtrechter

Deze uitspraken zijn geselecteerd en bewerkt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit Tjitske Cieremans, Han Jahae, Maurice Mooibroek en Robert Sanders

Geen inhoudelijk verzoek, niet napleiten

- Hof van Discipline 28 augustus 2020, zaak nr. 190323, ECLI:NL:TAHVD:2020:156.
- Gedragsregel 21 lid 3.
- Het verzoek om het niet gevoerde partijdebat in het voorwaardelijk incidenteel beroep alsnog te mogen voeren, wordt niet gezien als napleiten.

Klaagster is als werkgeefster in een geschil verwickeld met een ex-werknemer, voor wie mr. X als advocaat optrad. Ter zitting bij het gerechtshof bleek klaagster niet te beschikken over het door mr. X ingediende verweerschrift in incidenteel beroep. Na overleg met partijen is besloten alleen het principaal hoger beroep op de zitting te behandelen. Vervolgens heeft het gerechtshof de datum voor uitspraak bepaald.

Een dag na de zitting heeft mr. X het gerechtshof per fax bericht sterk het gevoel te hebben gekregen dat het beginsel van hoor en wederhoor tijdens de zitting in het gedrang is gekomen. Zij was door overmacht verlaat voor de zitting waarop het hof haar verzocht de mondelinge toelichting kort te houden. Zij heeft haar aantekeningen niet volledig ter zitting naar voren kunnen brengen. Mede gelet op het feit dat de wederpartij het verweerschrift in incidenteel hoger beroep en de aanvullende producties niet heeft ontvangen, meent mr. X dat beide partijen in de gelegenheid moeten worden gesteld om alsnog te reageren op elkaars argumenten en ingediende producties. De advocaat van klaagster maakt tegen de fax van mr. X bezwaar. Het gerechtshof doet bij vervroeging uitspraak en geeft aan dat het niet toekomt aan het voorwaardelijk incidenteel hoger beroep. Er is dan ook geen aanleiding om verder partijdebat toe te laten en het hof ziet geen aanleiding de pleitnota van mr. X buiten beschouwing te laten voor zover deze niet is voorgedragen en het een herhaling van de standpunten betreft.

Klaagster dient een klacht in en verwijt mr. X dat zij zich zonder toestemming tot de rechter heeft gewend nadat uitspraak was bepaald. Volgens klaagster heeft mr. X wilens en wetens geprobeerd het gerechtshof inhoudelijk te beïnvloeden en vertraging te bewerkstelligen. De Raad van Discipline verklaart de klacht gegrond, maar legt geen maatregel op.

In hoger beroep overweegt het hof dat de achtergrond van gedragsregel 21 lid 3 is dat partijen, nadat een zaak in staat van wijzen is, niet meer op de inhoud van de zaak mogen ingaan en niet op het gevoerde debat terug mogen komen. Wanneer het debat tussen partijen is gesloten, dient contact met de rechter achterwege te

blijven. Voor het hof is van belang dat behandeling van het (voorwaardelijk) incidenteel appel ter zitting expliciet achterwege is gebleven omdat de wederpartij het verweerschrift in dat incidenteel appel niet had ontvangen. Voor zover de fax van mr. X al ziet op de inhoud van de zaak, betreft het daarin gedane verzoek aan het gerechtshof uitsluitend het incidenteel appel, waarin (nog) geen debat had plaatsgevonden. Mr. X heeft het gerechtshof verzocht beide partijen alsnog de gelegenheid te geven op elkaars stukken te reageren en aldus het debat nog te voeren. Daarbij is zij volgens het hof niet op de inhoud van de zaak zelf ingegaan.

Voor het hof is van belang dat het gerechtshof partijen heeft bericht dat de faxberichten van mr. X en de advocaat van klaagster zullen worden betrokken in de verdere besluitvorming en dat het gerechtshof in de beschikking expliciet heeft vermeld dat er geen aanleiding meer bestaat voor verder partijdebat, nu het gerechtshof aan behandeling van het voorwaardelijk incidenteel appel niet meer toekomt.

Het hof is van oordeel dat mr. X onder deze omstandigheden niet tuchtrechtelijk verwijtbaar heeft gehandeld door zich tot het gerechtshof te wenden nadat uitspraak was bepaald. Vaststaat dat het gerechtshof – na overleg met partijen – alleen het principaal hoger beroep op de zitting heeft behandeld. Alleen ten aanzien van het principaal beroep is het onderzoek gesloten en is de uitspraakdatum bepaald. Het verzoek om het niet-gevoerde partijdebat in het voorwaardelijk incidenteel beroep alsnog te mogen voeren, kan niet worden gezien als napleiten, maar betreft een niet inhoudelijk processueel verzoek aan het gerechtshof over van de voortgang van de procedure in het voorwaardelijk ingestelde incidentele beroep. Dat het verder niet tot een inhoudelijke behandeling van dit incidentele beroep is gekomen, is gelegen in de omstandigheid dat de voorwaarde voor dit incidentele beroep naar het oordeel van het gerechtshof niet is ingetreden. Anders dan de raad acht het hof de klacht ongegrond.

Verstrekken van medische informatie

- Hof van Discipline 31 augustus 2020, zaak nr. 200037, ECLI:NL:TAHVD:2020:166.
- Artikel 10a, gedragsregel 3.
- Advocaat schendt geheimhoudingsplicht door informatie van klager over zijn medische gesteldheid door te zenden aan de rechtsbijstandsverzekeraar.

Nadat de politie weigert de aangifte van klager tegen zijn huisarts op te nemen, wendt klager zich tot zijn rechts-

bijstandsverzekeraar. Deze schakelt via de uitvoerende instantie mr. X in. Mr. X verschaft klager per brief algemene juridische informatie over de door klager gewenste procedure. Klager zendt mr. X een e-mailbericht waarin hij uiteenzet waarom hij aangifte tegen zijn huisarts wil doen. Klager illustreert dit aan de hand van voorbeelden, onder meer valsheid in geschrifte omdat de huisarts volgens klager een te hoge, onjuiste bloedsuikerwaarde in klagers dossier heeft genoteerd.

Mr. X bericht klager dat hij van mening is dat het strafrecht niet de route is die moet worden gegaan, daargelaten de kans van slagen van de procedure omdat hij niet ziet dat er een vervolging wordt ingesteld. Hij geeft aan dat klager een klacht bij de tuchtrechter kan indienen en hij schrijft dat het helpen bij het opstellen van een aangifte niet behoort tot de dekking.

Klager is niet tevreden over de aanpak van mr. X en verzoekt hem om de rechtsbijstandsverzekeraar te laten weten dat hij klagers zaak kennelijk niet kan of wil doen en klager hierin niets te verwijten valt. Daarop bericht mr. X aan klager dat hij de opdracht heeft teruggegeven aan de rechtsbijstandsverzekeraar. Diezelfde dag heeft mr. X per e-mail een brief naar de rechtsbijstandsverzekeraar verzonden met bijgevoegd klagers e-mailbericht met het voorbeeld over de bloedsuikerwaarde.

Klager ontvangt vervolgens een e-mail van de rechtsbijstandsverzekeraar waaruit blijkt dat mr. X ook zijn e-mails aan klager aan de rechtsbijstandsverzekeraar heeft verstrekt. Daarop dient klager een klacht in met het verwijt dat mr. X zonder klagers medeweten en toestemming meerdere vertrouwelijke e-mails aan de rechtsbijstandsverzekeraar heeft verstrekt, welke e-mails onder meer medische informatie alsmede daderinformatie bevatten. De Raad van Discipline verklaart de klacht gegrond ten aanzien van de verstrekking van vertrouwelijke e-mails aan de rechtsbijstandsverzekeraar. De raad heeft niet kunnen vaststellen dat mr. X medische informatie aan de rechtsbijstandsverzekeraar heeft gestuurd, hetgeen door mr. X expliciet is betwist.

In hoger beroep stelt klager zich op het standpunt dat de enkele vermelding van een medische tuchtklacht en zijn beschrijving van zijn bloedsuikerwaarde als medische informatie moet worden gekwalificeerd. Mr. X meent dat informatie afkomstig van klager niet is aan te merken als medische informatie en dat hij geen informatie heeft verstrekt aan de stichting die afkomstig is van een arts. Daarbij is de stelling van klager niet onderbouwd dat de stichting ook andere financiële producten van klager onder zich heeft en de rechtsbijstandsverzekeraar in dat verband misbruik kan maken van die informatie.

Het hof stelt vast dat mr. X de e-mail van klager heeft verstrekt aan de verzekeraar. Tevens staat vast dat klager in dit bericht als diabetespatiënt informatie geeft betreffende zijn fysieke gesteldheid op enig moment aan

de hand van (de meting van) zijn bloedsuikerwaarden, de betekenis van die waarden en wat de huisarts volgens klager aan informatie heeft vastgelegd in het dossier. Naar het oordeel van het hof betreft deze e-mail, die de gezondheid van klager betreft, medische informatie.

De vraag of deze informatie medisch gezien juist is dan wel is vastgesteld en/of is verstrekt door een arts doet voor de kwalificatie als medische gegevens niet ter zake.

Dit gaat niet op voor zover klager en mr. X hebben gecorrespondeerd over de strafrechtelijke definitie van een medische zaak en de mogelijkheid een klacht in te dienen bij het Medisch Tuchtcollege. Dit is algemene informatie die voor eenieder beschikbaar is. Het enkele feit dat hierover in algemene zin is gecorrespondeerd tussen klager en mr. X, betreft geen medische informatie (gegevens) betrekking hebbend op klager.

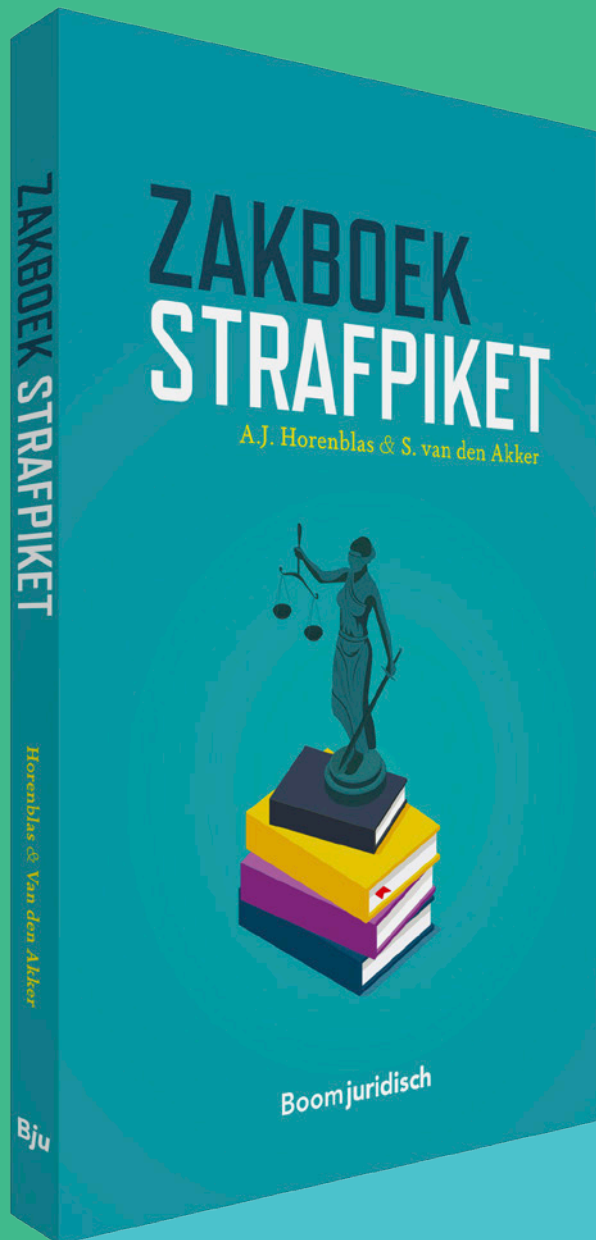
Het hof stelt voorop dat de wettelijke geheimhoudingsplicht behoort tot de kernwaarden van de advocatuur en dat doorbreking daarvan door de advocaat slechts in zeer uitzonderlijke gevallen aan de orde kan komen. Daarbij valt te denken aan een directe dreiging van ernstig, toekomstig gevaar voor de advocaat zelf of een betrokkene dat zonder het doorbreken van het beroepsgeheim niet kan worden afgewend. Het hof benadrukt dat een advocaat ingeval hij doorbreking van de geheimhoudingsplicht overweegt, daarover voorafgaand met de deken overleg dient te plegen en diens advies dient in te winnen (zie ook HvD 3 mei 2019, ECLI:NL:TAHVD:2019:22, en HvD 3 april 2020, ECLI:NL:TAHVD:2020:81). Het hof is van oordeel dat mr. X met het verstrekken van medische informatie door doorzending van het e-mailbericht van klager aan de verzekeraar tuchtrechtelijk verwijtbaar heeft gehandeld. De onderhavige medische informatie betreft vertrouwelijke informatie over (en van) klager als cliënt van mr. X. Klager heeft deze informatie aan hem verstrekt met het oog op de juridische kwestie waarin mr. X hem bijstond en dat zag op de handelwijze van de huisarts jegens klager. Van toestemming van klager dan wel enige rechtvaardiging is niet gebleken.

Gezien allereerst de informatieverstrekking door mr. X aan de rechtsbijstandsverzekeraar over de inhoud van de zaak van klager en vervolgens het doorsturen van de e-mail van klager met medische informatie, heeft mr. X tweemaal achter elkaar onvoldoende blijk gegeven van zijn bijzondere positie als advocaat, de verantwoordelijkheid die daarbij komt kijken richting een cliënt en de zorgvuldigheid die van hem mag worden verwacht bij de uitoefening van zijn beroep. Mr. X heeft daarbij zijn geheimhoudingsplicht geschonden. Dat hij zich genoodzaakt voelde de verzekeraar die hem heeft ingeschakeld te informeren waarom hij de cliënt niet langer bijstond, is onvoldoende om deze schending van de geheimhoudingsplicht te rechtvaardigen.

Berisping.

Boomjuridisch

Nu beschikbaar

Zakboek strafpiket

*Een handleiding voor de
piketrechtsbijstand aan
meerderjarige verdachten*

A.J. Horenblas en S. van den Akker
ISBN: 9789462908888
eISBN: 9789089744890
1e druk, 2021, 174 pagina's
€ 35,00

Bestel uw exemplaar vandaag
via www.boomjuridisch.nl

Boomjuridisch

Transfers

Wie, wat, waar?

Wie vertrok, wie stopte en wie begon voor zichzelf? Bent u onlangs van kantoor gewisseld of eigen baas geworden? Mail uw verhaal of meld u aan via redactie@advocatenblad.nl.

Naar ander kantoor

Albersen, mw.
mr. S.G.G.: Moree
Gelderblom advocaten
te Rotterdam

Arijenzad, mw. mr.
A.C.: Eerdmans
Arijenzad Advocaten te
Lelystad

Aziz, mr. Y.: Bird & Bird
(Netherlands) LLP te
's-Gravenhage

Back, mr. J. de:
Boumans & Partners
Advocaten te
Rotterdam

Bavinck, mw. mr. E.A.:
NautaDutilh N.V. te
Rotterdam

Beekhuizen, mr.
W.T.G.: VDB Advocaten
B.V. te Waalre

Berkovic, mw. mr.
C.M.I.: Westland
Partners te Naaldwijk

Blommendaal, mr.
S.C.: Rutten & Welling
Advocaten te Heerlen

Boer, mr. J.A.G.
de: Stonewater te
Amsterdam

Bogaarts, mr. J.A.H.:
PURA Advocaten te
Deurne

Bongaerts, mr.
Q.L.C.M.: Birkway te
Amsterdam

Bruggers, mr. J.N.:
Van Oosten Schulz De
Korte Advocaten te
Amsterdam

Bugter, mr. J.P.F.R.:
Bunders Lok Advocaten
te Amsterdam

Corput, mr. C.M. van
der: BANNING N.V. te
's-Hertogenbosch

Deinsen, mr. N. van:
AKD te Eindhoven

Delissen, mr. C.J.H.:
Stichting Achmea
Rechtsbijstand te
Tilburg

Duijsens, mw. mr.
M.E.J.: LexQuire Tax &

Law LLP te Maastricht-
airport

Eersel, mr. M. van:
Birkway te Amsterdam

Elion, mw. mr. B.C.:
Stek te Amsterdam

Fontijn, mw. mr.
A.S.: raad van de orde
Midden Nederland te
Utrecht

Fransen van de Putte,
mr. A.S.: Loyens & Loeff
N.V. te Amsterdam

Fruytier, mr. P.A.:
BarentsKrans
Coöperatief U.A. te
's-Gravenhage

Fuijkschot, mw. mr.
L.C.: CKH Advocaten te
Alkmaar

Geurts, mr. R.J.R.:
Cogens Advocaten te
Heerlen

Grootenhuis, mr. T.:
VIER Advocaten te
's-Gravenhage

Grul, mr. A.F.T.:
LexQuire Tax & Law
LLP te Maastricht-
airport

Gunning, mw. mr. C.:
Allen & Overy LLP te
Amsterdam

Haeser, mr. W.J.:
Habraken Rutten
Advocaten B.V. te
Rotterdam

Hamberg, mw.
mr. M.H.: LOYR te
Amsterdam

Heijden, mr. E.H.J. van
der: LexQuire Tax &
Law LLP te Heerlen

Hensen, mw. mr. S.L.R.:
Cogens Advocaten te
Heerlen

Holsbrink, mw. mr.
R.M.P.: De Advocaten
van Van Riet B.V. te
Utrecht

Hoogveen, mw. mr.
E.M.: Köster Advocaten
N.V. te Haarlem

Horenblas, mr. A.J.:
Prakken d'Oliveira te
Amsterdam

**Huygen van Dyck-
Jagersma**, mw. mr.
V.S.: HuygenLammers
Advocaten te
Amsterdam

Jansen, mw. mr.
T.P.M.D.: Snijders
Advocaten BV te
's-Hertogenbosch

Jongkind, mr. M.:
VanNierkerkCieremans
te Rotterdam

Josephus Jitta, mr.
M.W.: Birkway te
Amsterdam

Kahya-Ekinci,
mw. mr. T.: ASV
Advocatenkantoor te
's-Gravenhage

Kesting, mw. mr.
L.: Punt & Van
Hapert Advocaten te
Amsterdam

Klein Nagelvoort, mw.
mr. N.F.: Wij advocaten
te Amsterdam

Kolste, mr. N.:
Jaeger Advocaten-
belastingkundigen te
Amsterdam

Lamme, mr. R.H.W.:
Le Poole Bekema te
Haarlem

Leentfaar, mr. F.C.M.:
DAF Trucks N.V. te
Eindhoven

Lingen, mw. mr.
C.S. van: Clairfort
Advocaten B.V. te Zeist

Lombert, mw. mr.
C.A.M.: Clairfort te
Amsterdam

Londeman, mw. mr.
E.H.G.: Van Gelderen
Arbeidsrechtadvocaten
te Utrecht

Lutgens, mw. mr.
J.A.M.W.: LexQuire
Tax & Law LLP te
Maastricht-airport

Machiels, mw. mr. E.B.:
DVAN Advocaten te
Utrecht

Meer de Walcheren,
mr. W. van der: AHL
Advocaten te Utrecht

Meles, mw. mr. L.F.M.:
Cleerdin & Hamer
Advocaten te Almere

Melliti, mw. mr. S.: Van
Boom Advocaten te
Utrecht

Mesman, mr. J.:
Wintertaling Vastgoed-
en Arbeidsrecht te
Amsterdam

Mons, mw. mr. L.M.:
SmeetsGijbels B.V. te
Amsterdam

Morrema, mw. mr.
I.: Axon Advocaten te
Amsterdam

Mos, mw. mr. T. de:
Weebers Vastgoed
Advocaten N.V. te
Eindhoven

Noordover, mr. E.M.N.:
NewGround Law te
Amsterdam

Pfeil, mr. A.J.L.J.:
LexQuire Tax & Law
LLP te Maastricht-
airport

Polman, mr. B.J.:
Seebregts & Saey
Strafrechtadvocaten te
Rotterdam

Poppelaars, mr.
R.B.M.: TDP
Strafrechtadvocaten te
Breda

Postema, mr. B.R.:
Biesheuvel Jansen
advocaten te
Amsterdam

Putten, mr. P.A.J. van:
Cleerdin & Hamer
Advocaten te Almere

Rafik, mr. M.:
Korvinus Van Roy &
Zandt Advocaten te
Amsterdam

Roelandschap, mw. mr.
I.W.A.: Holla Poelman
Van Leeuwen N.V. te
Utrecht

Santvoort, mw. mr. M.
Van: DAF Trucks N.V. te
Eindhoven

Schreijer, mr. M.:
VYVRE Letselschade
Advocaten B.V. te

Haren gn

Simsek, mr. H.: DLA
Piper Nederland N.V. te
Amsterdam

Smit, mw. mr.
A.M.: raad van de
orde Amsterdam te
Amsterdam

Spaans, mr. L.A.J.:
Allen & Overy LLP te
Amsterdam

Sprekels, mr. M.F.E.:
LexQuire Tax & Law
LLP te Heerlen

Stuart, mr. M.J.T.: Liem
en Partners N.V. te
Amsterdam

Subnel, mr. R.A.: Boels
Zanders Advocaten te
Eindhoven

Tang, mw. mr.
K.F.S.: Buren N.V. te
Amsterdam

Terlien, mw. mr. T.A.:
Ploum te Rotterdam

Tesnjak, mw. mr. E.:
Wildenberg Advocaten
te Nijmegen

Thomas, mr. C.H.J.:
Stek te Amsterdam

Thomas, mr.
E.M.J.: TDP
Strafrechtadvocaten te
Breda

Timorason, mw. mr.
A.M.: Cleerdin & Hamer
te Amsterdam

Troost, mw. mr. D.J.:
Van de Wijngaart &
Silvis Straffzaken te
Rotterdam

Vandervoort, mr.
J.P.: Vandervoort
Vermeulen & Veth
Advocaten te
Rotterdam

Veenman, mr.
L.V.: RechtStaete
vastgoedadvocaten &
belastingadviseurs B.V.
te Amsterdam

Verëll, mw. mr. L.I.I.:
Houthoff Coöperatief
U.A. te Amsterdam

Verloop, mr. P.M.N.:
Marxman Advocaten

B.V. te Amersfoort
Versluis, mw. mr. V.E.:
 Loyens & Loeff N.V. te
 Amsterdam
Vugt, mw. mr. A.
 van: Stibbe N.V. te
 Amsterdam
Westerhof, mw. mr.
 W.H.Z.: DLA Piper
 Nederland N.V. te
 Amsterdam
Wientjes, mw. mr. K.M.:
 Koerhuis - Kersten
 familierechtadvocaten
 en scheidings-
 mediators te Zwolle
Wijkerslooth, mr.
 G.K.L. de: Tomlow
 Advocaten te Utrecht
Witkam, mr. S.T.A.M.:
 Stibbe N.V. te
 Amsterdam
Zirar, mr. A.K.: De
 Brauw Blackstone
 Westbroek N.V. te
 Amsterdam

Naar nieuw(e) kantoor of associatie

**Advocatenkantoor
 Bhajan** (mw. mr. A.
 Taheri-Bhajan te
 Rotterdam)
**Advocatenkantoor
 Habib-Portier** (mw. mr.
 A. Habib-Portier te Oss)
**Advocatenkantoor
 Meesters** (mr. M.A.
 Meesters te Utrecht)
Avest Advocaten (mw.
 mr. J.G.M. ter Avest te
 Utrecht)
**Bernard Stuivinga
 Advocatuur** (mr. B.H.
 Stuivinga te Warmond)
Birkway (mr. Q.L.C.M.
 Bongaerts, mr. J.D.
 Edixhoven, mr. M.
 van Eersel en mr.
 M.W. Josephus Jitta te
 Amsterdam)
**Bonnet
 Advocatenkantoor** (mw.
 mr. S.W.C. Bonnet te
 Amsterdam)
**Esther van
 Manen Juridische**

Dienstverlening i.o.
 (mw. mr. E. van Manen
 te Winterswijk)
Gemeente Schiedam
 (mr. B. Maat te
 Schiedam)
**Hijnen Advocatuur
 handelend onder de
 naam PWM Advocaten**
 (mr. J.W.J. Hijnen te
 Beverwijk)
**HuygenLammers
 Advocaten** (mw. mr.
 V.S. Huygen van Dyck-
 Jagersma en mw. mr.
 M.H.W.N. Lammers te
 Amsterdam)
Joemman Advocatuur
 (mw. mr. T.S.G.
 Joemman te
 Vlaardingen)
**Kwakman
 strafrechtadvocatuur**
 (mr. mr. J.A.M.
 Kwakman te Assen)
**Lavorista arbeidsrecht
 advocatuur** (mr. M.F.
 Riepma te Deventer)
**Mans Advocatuur en
 Mediation** (mw. mr.
 A.W.M. Mans te Elsloo
 lb)
Moussa Advocatuur
 (mr. A. Moussa te
 Rotterdam)
New Amsterdam Legal
 (mr. W.J.P. Jongepier te
 Amsterdam)
Nieuwburg Advocaat
 (mr. T. Nieuwburg te
 Amsterdam)
Nohl Advocatuur (mw.
 mr. A.B.M. Nohl te
 's-Gravenhage)
**REIN Advocaten &
 Adviseurs** (mr. P. van
 Rossum te Emmen)
RES Legal B.V. (mr. P.
 Hamer te Rotterdam)
Schouten Familierecht
 (mw. mr. H. Schouten te
 Utrecht)
STAUNCH B.V. (mr. S.
 Derksen te Amsterdam)
**Van Bommel
 Advocatuur en
 Mediation** (mw. mr.
 E. van Bommel te

Appingedam)
Viotta Advocaten
 (mr. D.S. de Waard te
 Amsterdam)
**Voorhorst Van
 Waegeningh Advocaten
 B.V.** (mr. S.R. Voorhorst
 en mr. L. van
 Waegeningh te Utrecht)
**VYVRE Letselschade
 Advocaten B.V.** (mr. M.
 Schreijer, mw. mr. J.
 Verschoor en mw. mr.
 M.J. de Vries te Haren
 gn)
**Wassenaar
 Strafrechtadvocatuur**
 (mr. T.J.F. Wassenaar te
 's-Hertogenbosch)
West5 Advocatuur (mr.
 T. Catak te Capelle aan
 den IJssel)
**Wilson Sonsini
 Goodrich & Rosati** (mr.
 S.A.M. Meijer te 1000
 Brussel)

Uit de praktijk

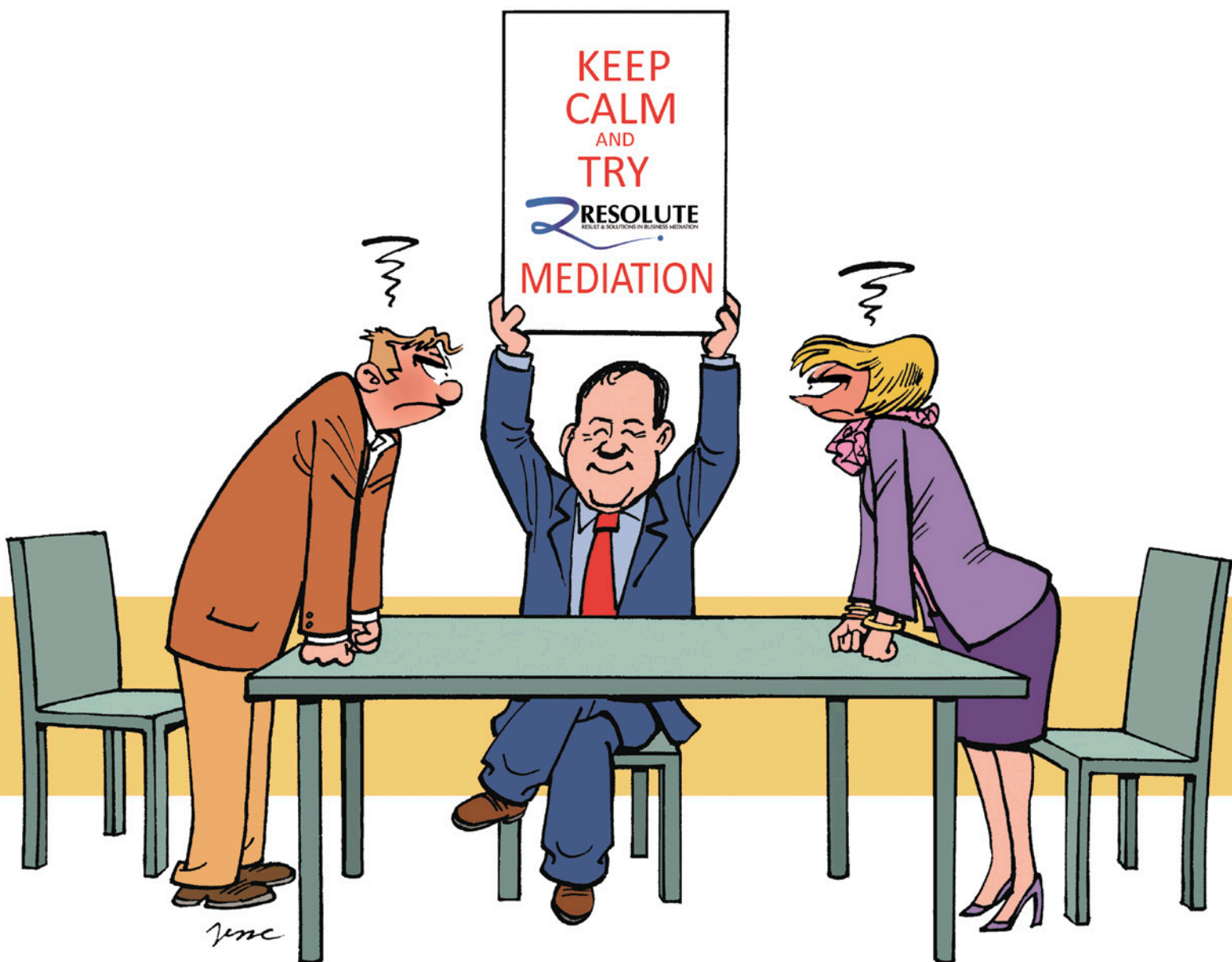
Bakker, mw. mr. K.F.,
 Amsterdam (25-01-
 2021)
Berends, mr. H.J.,
 Zwolle (01-02-2021)
Blaas, mw. mr. D., Zeist
 (01-02-2021)
Boekraad, mw. mr.
 B.M., Amsterdam (01-
 02-2021)
Bronstein, mw. mr. R.,
 Amsterdam (02-02-
 2021)
Bruin, mw. mr. B.,
 Haarlem (18-01-2021)
Defaix, mr. L.Ph.,
 's-Gravenhage (25-01-
 2021)
Deijkers, mw. mr. I.A.J.,
 's-Gravenhage (05-02-
 2021)
Delcour, mw. mr. I.,
 Hoorn nh (26-01-2021)
Diepen, mw. mr. M.
 van, Leiden (01-02-
 2021)
Duurland, mr. P.W.M.,
 Amersfoort (03-02-
 2021)
Feenstra, mw. mr. M.E.,

Nijmegen (03-02-2021)
Gambarjan, mw. mr.
 E., 's-Hertogenbosch
 (02-02-2021)
Geense, mr. S.,
 Rotterdam (01-02-2021)
Geluk, mw. mr. A.D.,
 Rotterdam (31-01-2021)
Hammerstein, mr. O.,
 Amsterdam (02-02-
 2021)
Hees, mr. C. van,
 Amsterdam (10-02-
 2021)
Herens, mw. mr. M.,
 Hilversum (21-01-2021)
Herk, mr. P. van, Leiden
 (01-02-2021)
Heuvel, mw. mr. Y.M.M.
 van den, Arnhem (01-
 02-2021)
**Hijmans van den
 Bergh**, mr. L.J.,
 Amsterdam (19-01-
 2021)
Jak, mr. N., Amsterdam
 (01-02-2021)
Jimmink, mw. mr. M.,
 Julianadorp (18-01-
 2021)
Joustra, mr. J.S.K.,
 Voorhout (03-02-2021)
Jurgens, mr. L.C.M.,
 Amsterdam (15-01-
 2021)
Kalule, mr. H.D.K.,
 Amsterdam (01-02-
 2021)
Kremer, mr. W.L.J.,
 Amsterdam (31-01-
 2021)
Kroone, mr. M.M.,
 Alkmaar (19-01-2021)
Lengyel-Verresen, mw.
 mr. M.E.J., Rotterdam
 (01-02-2021)
Ma, mw. mr. C.,
 Rotterdam (01-02-2021)
Nes, mr. G. van,
 Amsterdam (01-02-
 2021)
Nienhuis, mr. S.H.M.,
 Haag (31-01-
 2021)
Orvalho, mr. D.V.,
 Groningen (25-01-2021)
Oudijk, mw. mr. A.F.M.,
 Utrecht (01-02-2021)

Pomper, mr. H.G.,
 Zwolle (01-02-2021)
Reij, mw. mr. M.J.,
 Amsterdam (31-01-
 2021)
Roos, mr. W.A.,
 Amsterdam (19-01-
 2021)
Rossum, mr. J.P. van,
 Amsterdam (19-01-
 2021)
Scholten van Aschat,
 mr. C.B.M., Amsterdam
 (25-01-2021)
Schönfeldt, mw. mr.
 V.D., 's-Gravenhage (08-
 02-2021)
Sloeserwijn, mr. V.W.B.,
 Rotterdam (28-01-2021)
Smale, mw. mr. A.C.,
 Amsterdam (01-02-
 2021)
Smarius, mr. P.B.L.,
 's-Hertogenbosch (19-
 01-2021)
Stol, mr. M.,
 's-Gravenhage (03-02-
 2021)
Tip, mr. G.E.,
 Roermond (31-01-2021)
Vermolen, mw. mr.
 J.M., Amsterdam (01-
 02-2021)
Vissers, mw.
 mr. N.J.H.F.,
 's-Hertogenbosch (01-
 02-2021)
Vlijmen, mw. mr. F.A.R.
 van, 's-Gravenhage (01-
 02-2021)
Werle, mr. J.,
 Heerenveen (15-01-
 2021)
Wiel, mw. mr. J.A.C. van
 de, 's-Hertogenbosch
 (11-01-2021)
Wijtman, mw. mr. L.,
 's-Gravenhage (01-02-
 2021)

Overleden

Meijer, mr. J.A., Den
 Haag (04-09-2020)
Tillema, mr. P.M.,
 Capelle aan den IJssel
 (22-10-2020)
Verhaak, mr. I.M.M.,
 Huissen (11-08-2020)

Conflictbemiddeling door ondernemende professionals

Betrouwbaar, effectief en vindingrijk

Oog voor behoud van de relatie

Onderscheidende werkwijze

Resolute: het verschil in uw geschil

+31 71 535 81 80 • www.resolute-mediation.nl

Ook voor het inzetten van externe vertrouwenspersonen kunt u bij ons terecht:

www.resolute-vertrouwenspersonen.nl

Jouw carrière bij Hogan Lovells in Amsterdam

SENIOR ADVOCaat-MEDEWERKER
Litigation (algemene praktijk)

ADVOCaat-MEDEWERKER
Life Sciences & Biotechnology- EU
Regulatory

**Hogan
Lovells**

Hogan Lovells behoort tot de grootste internationale advocatenkantoren en heeft meer dan 47 kantoren in Afrika, Azië, Europa, Latijns Amerika, het Midden Oosten en de Verenigde Staten. Wereldwijd werken meer dan 2600 juristen bij Hogan Lovells, waarvan circa 50 advocaten, (kandidaat-) notarissen en fiscalisten (op kantoor) in Amsterdam.

Advocaat-medewerker Life Sciences & Biotechnology- EU Regulatory

Het internationale Life Sciences Regulatory team staat wederom in 2020 bovenaan in de rankings van Chambers & Partners. De unit houdt zich bezig met Europese en Nederlandse regulering van de Life Sciences sector (geneesmiddelen, biotechnologie, medische hulpmiddelen en levensmiddelen). Er wordt regelmatig geadviseerd en soms geprocedeerd op het gebied van markttoelating, vergunningen, reclame en sponsoring, prijzen en zorgverzekeringen, medisch wetenschappelijk onderzoek, contracten, toezicht en boetes.

Onze cliënten zijn voornamelijk innovatieve farmaceutische en/of biotech bedrijven. We werken zowel in Nederland als internationaal intensief samen in een informele sfeer. De vestiging van Europees Medicijn Agentschap (EMA) in Nederland, maar ook de huidige COVID-19 situatie met ontwikkelingen op het gebied van medische technologie, vaccins en geneesmiddelen, geven de praktijk in Amsterdam een interessante boost. Het Amsterdamse team leidt en coördineert veel EU-wijde en internationale projecten.

Ter versterking van de Life Sciences Regulatory unit zoeken wij een energieke, talentvolle advocaat-medewerker. Naast 3 tot 6 jaar relevante werkervaring, heb je bij voorkeur een achtergrond in het Europees recht en/of bestuursrecht. Ervaring met mededingingsrecht, intellectueel eigendomsrecht of verbintenissenrecht kan eveneens een goede achtergrond zijn. Kennis van geneesmiddelenrecht, biotechnologie, farmacie en gezondheidsrecht is een pre, maar geen must kernkwaliteiten. Goede kennis van de Engelse taal is een must.

Senior advocaat-medewerker Litigation (algemene praktijk)

In Amsterdam wordt geïntegreerd samengewerkt vanuit de business units: Litigation, Corporate M&A, Banking & Finance, Tax, Intellectual Property, Media & Technology, Global Regulatory en Employment. Hiernaast hebben wij een focus op een aantal sterke sectoren, waaronder Automotive, Life Sciences & Health Care, Diversified Industrials, Financial Institutions en Technology.

De Litigation unit behandelt alle procesrechtelijke zaken van kantoor (met uitzondering van zaken op het gebied van arbeidsrecht en intellectueel eigendomsrecht), waaronder (grensoverschrijdende) commerciële geschillen, collectieve acties, vennootschapsrechtelijke geschillen, maar ook zaken op het gebied van (product)aansprakelijkheidsrecht en financieel recht. De lijnen met ons internationale team en onze cliënten zijn persoonlijk en kort. We werken zowel in Nederland als internationaal intensief samen in een goede en informele sfeer.

Ter versterking van onze praktijk zoeken wij een ervaren advocaat-medewerker (ervaring bij voorkeur opgedaan in een internationale omgeving).

De kandidaat, een teamplayer, is iemand met een scherp analytisch vermogen, proactief en beschikt over uitstekende sociale vaardigheden en commercieel gevoel. Initiatief en flexibiliteit behoren tot je kernkwaliteiten. Goede kennis van de Engelse taal is een must.

Geïnteresseerd?

Wil je direct solliciteren, ga naar www.werkenbijhoganlovells.nl voor het uploaden van je motivatiebrief en CV.

Voor vragen over deze vacature kun je contact opnemen met Sanne Braam (HR Manager) op 020-5533 669, of e-mail naar amsterdam.recruitment@hoganlovells.com.